

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 24.

Onsdagen den 9 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälles och godkändes

konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 86, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar av förordningen om kommunalstyrelse på landet; och

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 101 med förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen; samt första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 89, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande ändring i 2 kap. 3 § kyrkolagen.

Herr *von Sydow* avlämnade en av honom och herr *Enhörning* undertecknad motion, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Motionen hänvisades till andra särskilda utskottet.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 17.

Vid föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 18, i anledning av kamrarnas remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 354 med förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 19, andra lagutskottets utlåtande nr 18 och första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatsens för år 1920 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—45.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 46 och 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48—59.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77—97.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—103.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 104.

Lades till handlingarna.

Punkterna 105—110.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 111—113.

Lades till handlingarna.

Punkterna 114—133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 134 och 135.

Lades till handlingarna.

Punkterna 136—149.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkterna 151 och 152.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 153.

I två lika lydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Petré*n nr 39 och den andra inom andra kammaren av herr *K. Kjellberg* nr 219, hade hemställts, att riksdagen måtte för anordnande av en poliklinik i hud- och könssjukdomar vid Karolinska institutet på extra stat för 1920 anvisa ett förslagsanslag å 15,500 kronor.

Om anslag till en poliklinik för hud- och könssjukdomar vid Karolinska institutet.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på återopade grunder hemställt, att herrar *Petrén*s och *Kjellberg*s ovanberörda motioner ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr Petrén, **Alfred**: Herr talman! Den motion, som här blivit av utskottet avstyrkt, gäller en aktuell fråga, vars lösning är av den största vikt. Som bekant har med detta års ingång den nya lagen om åtgärder mot utbredning av könssjukdomar trätt i kraft. Vilken effektivitet som med denna lag kommer att nås, beror i mycket hög grad på den kompetens, som tjänsteläkarna besitta angående könssjukdomarnas diagnostik och behandling. Därför är det av största vikt, att undervisning härom icke sker allenast vid sjukhus för könssjukdomar utan att en tillfredsställande undervisning blir anordnad jämväl vid polikliniker för könssjuka, så att de studerande där-

*Om anslag till
en poliklinik
för hud- och
könsjuk-
domar vid
Karolinska
institutet.
(Forts.)*

vid få mottaga och behandla patienter på ett sätt, som mycket mer än vid den kliniska undervisningen överensstämmer med förhållandena under deras blivande läkarpraktik.

Lärarkollegiet vid Karolinska institutet har också ingått med en underdånig framställning om att få en sådan undervisning anordnad. och denna framställning har även blivit tillstyrkt av universitetskanslern. Tyvärr inkom emellertid lärarkollegiets framställning så sent, att ärendet efter universitetskanslerns tillstyrkan icke kunde av regeringen tagas i övervägande före statsverkspropositionens framläggande inför riksdagen. Det är detta som är anledningen till att jag jämte herr Kjellberg i andra kammaren väckt denna motion, som helt och hållet är byggd på Karolinska institutets lärarkollegiums framställning i frågan. På grund av de starka skäl, som däri äro anförda, och i betraktande av att framställningen var tillstyrkt av universitetskanslern, hade jag verkligen vågat hoppas, att motionen icke skulle på detta sätt helt avvisas av utskottet. Då emellertid herr Swartz, vilken synes hava varit närvarande vid ärendets beredning i statsutskottet, icke avgivit någon reservation, skall icke heller jag framställa något yrkande om bifall till motionen, utan endast inskränka mig till att stryka under vad utskottet sagt om vikten av att denna fråga blir snarast möjligt löst. Jag vill därför också uttala den förhoppningen, att regeringen till nästa riksdag framlägger förslag i frågan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 154.

Lades till handlingarna.

Punkterna 155—158.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 159.

Lades till handlingarna.

Punkterna 160—163.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 164.

Under denna punkt hade utskottet med föranledande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna en i punkten intagen stat för skolöverstyrelsen med därvid fogad övergångsstat att tillämpas från och med år 1920;

*Stat för skol-
överstyrelsen
m. m.*

b) godkänna vissa angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i de olika staterna upptagna avlöningsförmåner; Stat för skol-
överstyrelsen
m. m.
(Forts.)

c) — med uteslutande ur riksstaten av det för närvarande till skolöverstyrelsen uppförda ordinarie anslaget å 131,825 kronor — uppföra två nya ordinarie anslag, det ena: skolöverstyrelsen å 250.300 kronor och det andra: skolöverstyrelsen, övergångsstat, å 5,900 kronor;

d) vid bifall härtill minska det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 78,950 kronor;

e) medgiva, att ålderstilläggen för de å skolöverstyrelsens stat ävensom övergångsstat upptagna befattningshavarna finge utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

f) föreskriva, att chef eller ledamot av skolöverstyrelsen, som kunde vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, skulle vara skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kassor, i vilken han vid sagda tidpunkt vore delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skulle tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomme delägare, som innehade befattning, med vilken vore förenad skyldighet att tillhöra kassan;

g) bestämma, att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträdde befattning i skolöverstyrelsen, skulle vara pliktig att underkasta sig de för åtnjutande av avlöningsförmåner å överstyrelsens stat föreslagna villkor och bestämmelser;

h) till skolöverstyrelsen för följande ändamål på extra stat för år 1920 såsom särskilda förslagsanslag, högst, anvisa nedan angivna belopp, nämligen:

för beredande av arvode åt en extra ledamot å folkskolavdelningen 7,800 kronor, varav 2,500 kronor finge anses motsvara tjänstgöringspenningar;

till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde 3,500 kronor;

för beredande av arvode åt en extra vaktmästare 1,300 kronor;

för inspektion och sakkunniga biträden 16,800 kronor;

till förstärkande av det å överstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget till expenser m. m. 11,500 kronor; samt

till förhyrande av ämbetslokal åt överstyrelsen 26,000 kronor.

Herr O l s s o n, O s c a r: Det är en sak här på staten för skolöverstyrelsen, som föranleder mig att begära ordet. Det är en rätt så liten fråga, när man ser den i relation till hela staten för nämnda överstyrelse, men det är dock en i och för sig synnerligen viktig fråga.

Här är i staten för skolöverstyrelse upptagen en ny ordinarie tjänsteman, nämligen en andre bibliotekskonsulent. Det är icke alls för att göra någon anmärkning mot att andre bibliotekskonsulenten uppta-

Stat för skol-
överstyrelsen
m. m.
(Forts.)

gits på ordinarie stat, som jag nu ber att få säga några ord, utan det är snarare på grund därav, att detta icke skett långt förut. Det är efter åtta års oförvitlig tjänstgöring, som denna uppflyttning har ägt rum. Men det är icke en befordringsfråga, som det i första hand gäller, utan det är det fria folkbildningsarbetet över huvud.

År 1912 fattade riksdagen ett beslut rörande folkbibliotekens organisation på grundval av en utredning av en sakkunnig nämnd, som inkom med sitt utlåtande just i början av år 1912. Detta sakkunnigutlåtande följdes i alla punkter utom en, och denna enda punkt gällde just bibliotekskonsulenterna, vilka enligt de sakkunnigas mening borde vara fyra, men emellertid av riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag bestämdes till två. Hela tiden har det visat sig, att det varit alldeles för litet med dessa två bibliotekskonsulenter. Den utveckling folkbiblioteksväsendet tagit, har varit av den omfattningen, att riksdagen icke kunnat drömma om något dylikt, då riksdagen bestämdes antalet. Riksdagen sänkte det föreslagna antalet bibliotekskonsulenter från fyra till hälften just på grund därav, att riksdagen ansåg det icke vara utrett, att några bibliotekskonsulenter överhuvud behövdes. Därför beslöt riksdagen också, att tillsvidare icke uppföra dessa bibliotekskonsulenter på ordinarie stat. Det dröjde fem år, innan förste bibliotekskonsulenten uppfördes på ordinarie stat, och nu har det dröjt ytterligare tre år, innan andre bibliotekskonsulenten följde efter.

Det arbete, som dessa bibliotekskonsulenter presterat under de gångna åren, är alldeles beundransvärt, men med den utveckling biblioteksväsendet tagit, är det också alldeles tydligt, att åtskilligt har måst eftersättas och försummas och i ytterligt hög grad försenas. Jag vill endast fästa herrarnas uppmärksamhet på den viktiga katalogen över folkbiblioteken, som enligt allas mening bort vara färdig 1913 eller senast 1914, och som föreligger färdig först för någon månad sedan, dock med den bristen att de två sista årens litteratur däri icke blivit upptagen. Under krigsåren hava 70 folkbibliotek utöver dem, som förut funnos, och dessutom 770 studiecirkelbibliotek fått statsanslag. Den sista siffran visar också, att den del av biblioteksväsendet, som uppbäres av folkets breda lager, just är den, som allra hastigast och kraftigast sväller, något som är egendomligt för svenska förhållanden och icke minst glädjande just under dessa år, då det tack vare det demokratiska genombrottet ligger alldeles oerhört stor vikt uppå, att folkets breda lager själva taga del i folkbildningsarbetet. Just denna del av folkbildningsarbetet har i alla hänseenden helt och hållet måst skötas utanför dessa statliga organ, utanför bibliotekskonsulenterna, vilka icke hava hunnit med någonting annat än att utöva den nödvändiga kontrollen för statsanslags erhållande. Det är verkligen duktigt nog, att de hunnit med detta till allt det andra, oändligt stora och vittomfattande organisations- och administrationsarbetet. Under det sista året, då spanska sjukans härjningar fällt hundratals ledare av studiecirkelklar och studiecirkelbibliotek runt om i landet, har det visat sig hur svårt det varit att få detta arbete utfört. Man har då fått se, vilken oerhörd förlust det varit, att icke

någonting kunnat åtgöras ifrån den kontrollmyndighet och den ledning, som riksdagen hade satt i spetsen för detta folkbildningsväsende.

Stat för skol-
överstyrelsen
m. m.

(Forts.)

Det är nu på det sättet, att det allmänna och frivilliga folkbildningsarbetets utveckling gått, såsom den också skulle göra, nerifrån och uppåt. Arbetet har organiserats allteftersom det vuxit upp, och det har icke börjat med någon myndighet i toppen. För folkbildningsväsendet är det således fullkomligt i sin ordning med föreläsningskonsulenter, bibliotekskonsulenter och inspektörer för folkhögskoleväsendet o. s. v. Men det torde nu också vara på tiden att se till, att under nuvarande synnerligen starka utveckling på detta område ingenting ges till spillo, utan att organisationen däruppe i toppen av detta arbete verkligen blir sådan, att det kan bli en verklig ledning, som icke endast utövar den nödvändigaste kontrollen och utför ett mekaniskt organisations- och administrationsarbete.

Jag har, herr talman, intet annat tillfälle än detta att från det frivilliga folkbildningsarbetets sida framföra bekymren rörande den långsamhet, med vilken detta organisationsarbete har företagits. När jag på vederbörligt håll förfrågat mig om anledningen till att inte flera bibliotekskonsulenter begärts, har jag det ena året efter det andra fått till svar: Man måste gå i rätt ordning; först måste de konsulenter, som finnas, bliva uppförda på ordinarie stat, innan man kan begära flera. — Det är således en gammal, kanske god sedvänja, som har hindrat utvecklingen att gå såsom den borde hava gått. Jag är emellertid rädd för att, om regeringen för framtiden liksom hittills går fram på den vägen, det blir tämligen omöjligt att ordentligt hålla samman det starka folkbildningsarbete, som nu är för handen. Därför vill jag nu också i samband med behandlingen av denna punkt rikta en vädjan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att hava sin uppmärksamhet fästad på det oundgängliga och från alla håll inom folkbildningsarbetet vitsordade behovet av en något snabbare utveckling beträffande denna del av folkbildningsarbetet.

Jag har för övrigt, herr talman, intet yrkande.

Herr Pers: Herr talman! Jag skall i anledning av vad herr Olsson yttrade i denna fråga endast be att få fästa uppmärksamheten på en sak, nämligen den att, innan vederbörande komma med krav på nya konsulentbefattningar i detta avseende, det må ses till vad som kan göras för att hjälpa de förutvarande konsulenterna genom tillräckligt med underordnade biträden. Det är en sak, som ibland försummas. När man kommer med krav på nya tjänster, är det rätt och tillbörligt, att statsutskottet och riksdagen se efter, i vad mån man sökt hjälpa upp saken genom att ställa ett tillräckligt antal underordnade biträden till vederbörande tjänstemäns förfogande.

Herr Olsson, Oscar: Den siste ärade talaren hade alldeles rätt, men han förbisåg, att det var en punkt i mitt yttrande, som icke träffades av hans anmärkning, och den rörde just det initiativ, som ifråga om detta fria folkbildningsarbete måste tagas av bibliotekskon-

Stat för skol-
överstyrelsen
m. m.
(Forts.)

sulenterna. Jag påpekade, att det t. ex. icke finnes någon biblioteks-konsulent, som har tagit hand om studiecirkelverksamheten, och det har redan från begynnelsen påpekats även från deras håll, att det skulle vara av den allra största betydelse om denna studiecirkelverk-samhet även komme att ligga utanför de stora folkföreningarnas om-råde, så att svenska medborgare i övrigt i samband med biblioteks- och föreläsningstväsendet kunde komma i åtnjutande av denna förmån. Det förhåller sig inte så som herr Pers sade, att det endast är underord-nade bitråden som behövas, utan det är på det sättet, som jag här har påpekat, att det behövs flera konsulenter just för det ordentliga orga-niserandet och tillvaratagandet av de krafter, som nu finnas tillgäng-liga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu före-dragna punkt hemställt.

Punkterna 165—167.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 168.

Lades till handlingarna.

Punkterna 169—176.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 177.

Lades till handlingarna.

Punkterna 178—193.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 194.

Anslag till
seminarie-
byggnader i
Karlstad m. m.

I förevarande punkt hade utskottet med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna ett av stadsfullmäktige i Karlstad gjort erbjudande att avträda ett å en av arkitekten Bror Almquist uppgjord, såsom Bil. A 2 betecknad karts-kiss med blå begränsningslinje utmärkt område av den inom staden belägna egendomen Marieberg med därå upp-förda byggnader, med förbindelse tillika att på stadens bekostnad låta framdraga avlopps-, vatten- och gasledningar samt gata till området ävensom att iakttaga vissa i ärendet angivna villkor beträffande an-gränsande områdens bebyggande, mot det att staden i utbyte erhöle

den nuvarande, staten tillhöriga seminarietomten med därå befintliga byggnader;

b) till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Almquist upprättade ritningar av byggnader för dubbelseminarium i Karlstad bevilja ett anslag av 1,800,000 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1920 såsom reservationsanslag ett belopp av 600,000 kronor.

Anslag till seminariebyggnader i Karlstad m.m. (Forts.)

Enligt en vid denna punkt avgiven reservation hade herrar H. F. Lamm, H. G. W. Wrangel, J. L. Widell, P. Nilsson i Bonarp, S. Bengtsson i Norup, P. B. Nilsson i Landeryd och J. Erlansson ansett att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»De höga kostnader, som enligt förslaget det nu ifrågasatta nybyggnadsföretaget skulle medföra, hava ej kunnat undgå att ingiva utskottet starka betänkligheter mot detsamma. Det synes utskottet mindre lämpligt att vid en tidpunkt, då av allt att döma byggnadskostnaderna befinna sig på en höjdpunkt, igångsätta ett företag av så omfattande proportioner som det nu ifrågasatta. Utskottet kan för sin del icke finna, att några större olägenheter skulle vara förenade därmed, att denna fråga, som länge fått vänta på sin lösning, ytterligare uppskötes ett eller annat år i avvaktan på att byggnadsmarknaden komme att te sig i ett fördelaktigare läge än nu är fallet.

Utskottet hemställer alltså, att Kungl. Maj:ts ifrågasvarande framställning ej må vinna riksdagens bifall.»

Herr statsrådet Rydén*: Herr greve och talman, mina herrar! Då i den föreliggande punkten en reservation avgivits av flera av denna kammares ledamöter, skall jag be att få säga några ord till komplettering av vad statsutskottets tillstyrkande utlåtande innehåller.

Det föreligger för närvarande en ofantligt stor lärarbrist i landet framför allt beträffande folkskolorna. Denna lärarbrist uppgick redan år 1910 enligt en då företagen undersökning till ett antal av icke mindre än 900, och vid en inom ecklesiastikdepartementet år 1912 gjord undersökning uppgick det bristande antalet lärarkrafter till 850. Sedan dess har visserligen icke någon undersökning gjorts, men kan med ledning av folkskolinspektörernas berättelser och vad som på annat sätt kan inhämtas, känna sig övertygad om, att denna lärarbrist högst väsentligt ökats sedan den tiden. Detta har gjort, att statsmakterna hava vidtagit särskilda åtgärder för att öka antalet tillgängliga lärarkrafter. Ett led i detta arbete har varit utvidgande av enkelseminarier till dubbelseminarier, alltså med dubbelt så stor kapacitet, när det gäller att utbilda lärare, mot vad de gamla enkelseminarierna hade. Det ligger då i öppen dag, att med ombildningen av dessa seminarier från enkelseminarier till dubbelseminarier, från att hava ett visst antal klasser till att få dubbelt så många klasser, ett nytt behov av byggnader också uppstår.

*Anförandet ojusterat på grund av talarens sjukdom.

Anslag till
seminarie-
byggnader i
Karlstad m. m.

(Forts.)

Det är nu tre seminarier som äro under ombildning från enkelseminarier till dubbelseminarier. Det ena är seminariet i Karlstad och det andra ett seminarium, som Kungl. Maj:t ännu icke definitivt bestämt platsen för, nämligen ett kvinnligt seminarium i övre Norrland. Tills vidare har man gjort förberedande åtgärder för att det skulle ordnas provisoriskt och förläggas i Umeå vid sidan av det redan förefintliga där. Det tredje är seminariet i Linköping. Det föreligger således av denna anledning behov av byggnader på dessa tre platser.

Jag har varit i tillfälle att personligen se samtliga lokaler, varom här är fråga, och jag har, då det icke varit möjligt att bereda plats inom statsverkspropositionen för mer än ett av dessa seminarier ansett mig pliktig att framföra till riksdagens undersökande den byggnadsfråga, som är äldst och som också rör den utan all jämförelse sämsta av de ifrågavarande tre seminariebyggnaderna.

Det har i pressen uttalats klander mot mig, därför att jag icke funnit det möjligt att inom huvudtitelns ram få fram även det norrländska seminariet, men när man ser, att även denna nu framlagda byggnadsfråga mött betänkligheter inom statsutskottet, torde envar förstå, att det icke varit möjligt att framföra båda dessa byggnadsfrågor samtidigt. Och när jag måste välja och taga upp en av dem, var det klart, att frågan om Karlstadsbygget måste tagas upp först, därför att förhållandena där äro mycket sämre. Jag vill också tillägga det, att den undersökning som gjorts rörande lärarbristen visat, att lärarbristen var störst icke, som man kanske skulle kunna förmoda, i Norrland utan i Värmland och i Kronobergs län. Först därefter kommer Norrland. Det är dessa skäl, som gjort, att jag vid mitt ståndpunktstagande stannat för att förorda Karlstadsbygget.

Jag vill därjämte framhålla, att den byggnad det här gäller att ersätta med en ny är i alldeles sällsynt grad bristfällig och olämplig för sitt nuvarande ändamål. Byggnaden uppfördes för över 40 år sedan och uppfördes på den tiden, när utbildningen vid seminarierna var treårig. Den byggdes således för tre seminarieklasser, men den skall inom de närmaste åren inrymma åtta seminarieklasser och dessutom lämna utrymme för allt, som sedan tillkommit. Den var således redan från början icke ens beräknad för ett fyraårigt seminarium. Därför fattas också utrymmen icke bara för lokaler för teckningsundervisning, naturkunnighetsundervisning i modern mening, liksom för gymnastik- och samlingssal, utan det saknas givetvis ett betydande antal klassrum för utbildningen där. 1921 skall dubbelseminariet vara färdigt, och då skulle det behövas — det är minimum — åtta klassrum för eleverna vid seminariet och sju klassrum för de övningsskolor, som äro förbundna med seminariet, och dessutom särskilda utrymmen för samlingssal, för gymnastiklokal och för lokaler för undervisningen i naturkunnighet, geografi och teckning, ävensom rum för överspelning och sådant. Det ligger i öppen dag, att när man för detta behov icke har att tillgå mer än fyra lärosalar i bottenvåningen och tre salar för övningsskolan i den övre våningen i den gamla byggnaden, så står man inför nödvändigheten att försöka få förhyra lokaler i en utsträckning, som är omöjlig att förverkliga i Karlstad. Läger jag då därtill,

att seminariebyggnaden är gammal och ålderdomlig, med mycket dåliga lokaler och små, tråkiga lärosalar och att den är i alla avseenden — det vågar jag säga efter att ha sett olika seminariebyggnader i riket — den utan all jämförelse sämsta av alla, har jag inte ansett mig kunna stå till svars för att låta utvecklingen till dubbelseminarium pågå utan att föreslå, att byggnadsfrågan här togs upp, och jag skulle vilja till kammaren rikta en varm vädjan att trots de bistra tiderna ändå tillmötesgå den framställning, som här är gjord av Kungl. Maj:t. Om denna frågas lösning nu blir undanskjuten, är det givet, att då skjutes ännu mera undan även lösningen av frågan om Norrlandsseminariet och den utvidgning, som blir nödvändig för Linköpingsseminariet. Det är tolv år sedan en framställning först kom in om nybyggnad för Karlstadsseminariet. Det skedde 1907, och i tolv år har alltså denna byggnadsfråga fått vila och icke kunnat föras fram. Utvecklingen till dubbelseminarium blir det nog ögrligt att kunna fullfölja, om icke riksdagen vill bevilja detta anslag.

Utskottet har nu företagit avprutningar här först och främst därigenom, att man tänkt sig uppskjuta uppförandet av rektorsbyggnaden. Jag skall för min del villigt erkänna, att de byggnadspriser, som nu råda, hänvisa till att uppskjuta uppförandet av sådana byggnader, som inte äro oundgängligen nödvändiga, och det torde också för någon tid framåt, tills det blir bättre förhållanden på detta område, gå för sig att hyra bostad för rektor. Sålunda anser jag mig icke böra gentemot utskottet urgera den ursprungliga planen.

Utskottet har också föreslagit en nedsättning av själva byggnadsbeloppet med hänsyn till konjunkturen på byggnadsmarknaden, vilka man hoppas snart skola ljusna något. Jag vill nämna för kammaren, att alldeles oavsett utskottets anvisning till mig att här förfara med stor varsamhet, hade det varit min avsikt, att innan detta ärende slutligt föredrogs, ifall förslaget blev bifallet, dels underkasta byggnadsplanen en ytterligare ingående granskning för att se efter, om tilläventyrs någon ytterligare besparing skulle kunna göras i detta avseende, och dels också gå så tillväga, att man icke tog för sig större entreprenader i sänder, än att staten skulle kunna tillgodogöra sig fördelarna av eventuellt fallande konjunkturen på byggnadsmarknaden. Det är så mycket större anledning för mig, ifall riksdagen skulle bifalla utskottets hemställan, att fullfölja dessa mina avsikter, och jag ber att få avgiva en bestämd försäkran, att ifall detta anslag beviljas, skall jag göra vad jag kan för att medverka till, att byggnaderna icke bli dyrare, än som är oundgängligen nödvändigt både med avseende på deras utrymme och utstyrsel genom antagandet av entreprenader på olika delar av byggnaden.

Jag vågar därför hemställa till kammaren att bifalla statsutskottets förslag i denna punkt.

Herr vice talmannen: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag jämte några kamrater inom statsutskottet reserverat mig på denna punkt, skall jag med några ord klargöra, varför jag reserverat mig.

Anslag till
seminarie-
byggnader i
Karlstad m.m.
(Forts.)

Anslag till
seminarie-
byggnader i
Karlstad m.m.
(Forts.)

Jag har följt den huvudregeln med avseende på byggnadsärendens behandling inom statsutskottet, att så fort det gällt bostadsbyggen har jag utan tvekan, trots de svåra konjunkturerna och de högra priser, som nybyggnader nu betinga, gått med därpå, då jag ansett, att där förelåg ett oavvisligt behov av att det åstadkoms någonting. Beträffande andra byggen har man återigen försökt gå fram med en viss försiktighet, och jag vill erinra kammaren om att, alldeles bortsett från inhiherandet av kaserubyggnaderna, har ju riksdagen, när det gällt byggnadsanslag på andra huvudtitlar till exempel utgifter för kapitalökning, gått mycket försiktigt fram, även då det gällt så viktiga frågor som åstadkommandet av ett nytt posthus i Göteborg och även, tror jag, när det gällt motsvarande anordningar i Gällivare och på andra ställen.

Vad nu den här föreliggande frågan beträffar, har den ju, som herr statsrådet nyss meddelade, förelegat sedan 10 år tillbaka. Frågan upptogs 1908. Första gången en beräkning härvidlag förelåg var 1913. Det gällde då i runt tal 660,000 kronor. Andra beräkningar förelåg 1917. Då gällde det $1\frac{3}{4}$ miljon kronor. Nu utvisar den tredje beräkningen ett belopp av nära $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Detta belopp har visserligen blivit väsentligt nedprutat av statsutskottets majoritet, och statsrådet ställde även i utsikt, att han för sin del skulle göra allt han kunde för att bringa ned denna summan ytterligare.

Skälet varför vi avstyrkt detta anslag, trots att vi hade hört talas om den stora lärarbristen, som även nu har blivit anförd, och i synnerhet lärarbristen i Värmlands län, var, att det upplystes för oss, att de seminarier, som nu äro i verksamhet, icke äro helt belagda utan att där ännu finnes en del platser på dessa seminarier tillgängliga. Under sådana förhållanden kunde vi från den synpunkten icke anse, att detta behov var så pressant, som det från majoritetens sida framställdes.

Nu har emellertid herr statsrådet här uppehållit sig vid och lämnat en livlig skildring av de närvarande förhållandena i detta avseende i Karlstad och visat, hur otillfredsställande den nuvarande seminariebyggnaden där är, och det kan icke nekas till, att vad han i det fallet anförde måste beröra litet var här. Den kungl. propositionen har mera sysselsatt mig med att tala om hur utmärkt det skall bli med det *nya* seminariet.

Efter vad herr statsrådet sålunda framhållit och då han även ställt i utsikt, att han för sin del skall göra allt vad på honom ankommer för att söka hålla dessa kostnader inom rimlig gräns, och då jag förmoder, att han nu fått med sig dem, som i denna fråga varit villrådiga, och att således reservationen har mycket liten utsikt till framgång — vi reservanter äro ju ett fåtal i jämförelse med statsutskottets majoritet — skall jag för min del inskränka mig till vad jag sagt och icke göra något yrkande.

Herr S t r ö m b e r g: Då den ärade reservanten icke gjort något yrkande, skulle det kanske icke vara behöfligt att yttra något vidare, men jag anser mig i alla fall med några ord böra yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet har alldeles nyss så utförligt motiverat behovet av denna byggnad, att i detta avseende är inte heller mycket mer att säga. Jag vill också påpeka, att statsutskottet har icke blott framhållit de stora betänkligheter, som naturligtvis förefinnas mot att under dessa tider ge sig in på byggnadsföretag, som skulle draga så stora kostnader som detta, utan utskottet har också framhållit just de skäl som gjort, att man det oaktat har kunnat våga sig på det. Man har försökt förena sparsamhetssynpunkten med den behovssynpunkt, som här ovillkorligen måste anläggas, och som herr statsrådet nyss närmare utvecklade, då han framhöll, hur angeläget det är, att det utbildas nya folkskollärare, vilket icke kan ske, utan att man skaffar nya seminarielokaler.

Statsutskottet har dessutom, som vi nyss hörde, undanskjutit såväl uppförandet av de byggnader, vilkas uppförande man ansett kunna undanskjutas, såsom rektorsbostaden och andra mindre byggnader, till kommande tider, och utskottet har vidare med icke mindre än 434,500 kronor nedsatt det beräknade beloppet för själva seminariabyggnaden, och detta har man kunnat göra med hänsyn till att priset på elektriska ledningar, vattenledningar och dylikt redan nu har börjat falla icke så oväsentligt, och vi ha all anledning tro, att till den tid, då dessa arbeten skola utföras, priset skall ha gått ned ytterligare.

Vi ha också resonerat som så, att det icke kan gå an även under dessa dyra byggnadstider, att staten alldeles underlåter att utöva någon byggnadsverksamhet, ty därigenom komme den s. k. arbetslösheten att ytterligare ökas, och vi ha ansett — och detta har för mig varit ett mycket starkt skäl — att det är bättre, att staten genom att sätta igång byggnadsföretag får åtminstone någon valuta för de pengar den ger ut, än att man ger ut dem i form av rena arbetslöshetsunderstöd utan att få någon valuta därför. Vi ha också, som synes, nedsatt beloppet av reservationsanslaget för år 1920 från 800,000 kronor till 600,000 kronor.

Beträffande det skäl som reservanten nyss framhållit för avslag, nämligen att inskränkningar företagits i avseende å påtänkta posthusbyggen i Göteborg och annorstädes, får jag säga, att ehuru naturligtvis i och för sig även ett sådant byggnadsföretag är mycket viktigt, är det dock icke jämförligt med uppförandet av byggnader för utbildande av folkskollärare, då, som vi hört, bristen på sådana för närvarande är så stor. Reservanten yttrade vidare, att han trodde sig veta, att de nuvarande seminarierna icke voro fullt belagda. Jag törs inte yttra mig något närmare om den saken, då jag är i saknad av uppgift om hur det f. n. förhåller sig. Vad jag vet är emellertid, att antalet inträdessökande förut varit större än antalet sådana, som kunnat mottagas, och om under dessa abnormalt tider tillströmningen varit mindre, är detta helt naturligt, dels därför att därtiden gör vistelsen vid seminarierna nu mycket dyrare än förr, dels också därför att det under dessa tider varit mycket lättare för var och en att skaffa sig uppehälle på andra banor än på folkskolläraryrbanan, varför icke så många lockats in på denna bana.

Anslag till
seminari-
byggnader i
Karlstad n. m.
(Forts)

Anslag till
seminarie-
byggnader i
Karlstad m.m.
(Forts.)

Med hänsyn till vad jag nu anført, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr W r a n g e l: Jag vill ingalunda bestrida, att här ett stort behov föreligger, men med hänsyn till vad som av reservanterna och av herr vice talmannen nyss anförts, anser jag mig på grund av statsfinansiella skäl dock böra yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innehölls i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 195—197.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 198 och 199.

Lades till handlingarna.

Punkterna 200—205.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 206 och 207.

Lades till handlingarna.

Punkterna 208 och 209.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 210.

Lades till handlingarna.

Punkterna 211—218.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 219 och 220.

Lades till handlingarna.

Punkterna 221—224.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 225.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att medgiva att från det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek finge under de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. från och med år 1919 tills vidare utgå ett årligt understöd av 2,000 kronor för fortsatt utgivande av tidskriften *Bokstugan*.

Ang. understöd för utgivande av tidskriften Bokstugan.
(Forts.)

I nu föredragna punkt hade utskottet yttrat, att utskottet, som i sak icke haft något att erinra emot Kungl. Maj:ts förevarande framställning, dock ej ansett tillräckliga skäl vara förebragta för en retroaktiv tillämpning från och med år 1919 av det ifrågasatta medgivandet om understöd åt oförmälda tidskrift. Understödet borde enligt utskottets mening utgå tills vidare först från och med år 1920 räknat. Utskottet hemställde alltså, att riksdagen måtte medgiva, att från det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek finge, under de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, från och med år 1920 tills vidare utgå ett årligt understöd av 2,000 kronor för fortsatt utgivande av tidskriften *Bokstugan*.

Reservation hade anmälts av herrar *C. I. Asplund*, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *N. A. Nilsson* i Käbbarp, *O. H:son Waldén*, *P. A. Hansson* i Stockholm och *K. A. W. Björck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte medgiva, att från det under riksstatens åttonde huvudtitel på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek finge, under de villkor Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva från och med år 1919 tills vidare utgå ett årligt understöd av 2,000 kronor för fortsatt utgivande av tidskriften *Bokstugan*.

Herr *Olsson*, *Oscar*: Herr talman! Statsutskottet har här gjort ett märkligt avsteg från Kungl. Maj:ts förslag. Statsutskottet säger, att det i sak är med på Kungl. Maj:ts förslag och tillstyrker därför anslaget först från och med år 1920. Kungl. Maj:ts förslag i sak går just ut på, att detta anslag skulle tilldelas tidskriften *Bokstugan* även för år 1919. Det är så mycket märkligare detta statsutskottets avstegstagande från Kungl. Maj:ts förslag som statsutskottet i fjol i en alldeles liknande fråga följde Kungl. Maj:ts hemställan. Då det gällde tidskriften *Biblioteksbladet*, tidskrift för folkbibliotek och kommunala bibliotek, hade Kungl. Maj:t i fjol en motivering för anslaget till denna tidskrift av alldeles samma art som motiveringen i år för tidskriften *Bokstugan*. Statsutskottet fann då icke alls några betänkligheter föreligga för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Mina herrar, det kommer säkerligen att se litet partiskt ut för menige man att, då en kommunal bibliotekstidskrift begär anslag, statsutskottet och riksdagen gå med på Kungl. Maj:ts förslag, men då en av folket självt uppburen studiecirkelrörelse begär anslag, en rörelse, som är ekonomiskt betydligt sämre ställd, säger stats-

Ang. under-
stöd för utgi-
vande av tid-
skriften
Bokstugan.
(Forts.)

utskottet, att det går icke an, att bevilja anslag förrän från och med nästa år. Det skulle tydligen vara av ett stort intresse att få veta, vad statsutskottet grundar denna skillnad på i två fall, som äro alldeles likartade. Det finnes visserligen en och annan sak, som icke är fullt likartad, men de sakerna tala till förmån för Bokstugan. Den ena saken är den, att de bibliotek, vilka Bokstugan vänder sig till i första hand, uppgå till 1,800, under det att de bibliotek, som Biblioteksbladet i första hand vänder sig till, uppgå till ungefär 800. Ett annat skäl är, att Bokstugan vänder sig icke endast till bibliotekarierna, biblioteksstyrelserna, utan till folket självt, således bönder och arbetare, som äro intresserade av dessa folkbildningssträvanden och detta folkbildningsarbete. Dessa båda skäl tala ovedersägligen starkare för Bokstugan än för Biblioteksbladet, då det gäller att göra avsteg från en gammal princip. Men ett skäl till finnes. Då det gällde anslag till Biblioteksbladet i fjol, motiverade statsrådet detta med, att det visserligen fanns en fond för honorerande av författare i Biblioteksbladet, men att man icke i längden kunde lita på att på frivillighetens väg kunna åstadkomma dessa författarhonorar. Bokstugan är tyvärr icke i den ställningen, att mecenater erbjudit sig att betala författarhonorar åt Bokstugans författare. Bokstugans författare äro till stor del amanuenser, lärare, doktorer och docenter utan anställningar, och de medarbeta alldeles gratis i stort sett, av rent intresse för folkbildningssträvandena. Vi ha verkligen en gång tänkt på att lägga upp en sådan där författarfond vi också i Bokstugan, men sedan vi efter åtskilliga ansträngningar fått ihop 35 kronor, ansågo vi det icke löna sig att gå fram på den vägen. Det går icke heller för sig, vilket utskottet knappast på grund av motiveringen i Kungl. Maj:ts förslag kan mena, att höja prenumerationspriset på denna tidskrift, om man skall tänka sig, att denna av Kungl. Maj:t och konsulenten hos skolöverstyrelsen varmt förordade tidskrift skall nå de folklager, för vilka den är avsedd. Det finnes således, herr talman, såvitt jag kan finna, icke det ringaste skäl att behandla Bokstugan hårdare än riksdagen i fjol behandlade Biblioteksbladet, men många skäl tala för, att man bör behandla Bokstugan ännu generösare än Biblioteksbladet. Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka avslag å statsutskottets hemställan och bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Strömberg: Herr greve och talman, mina herrar! Den ärade föregående talaren har uttryckt sin förvåning över det avsteg, statsutskottet gjort vid behandlingen av denna fråga från vad som skedde vid behandlingen av en liknande fråga i fjol, nämligen om anslag till Biblioteksbladet. Han sade, att det skulle vara intressant att få veta, vilka skäl utskottet härför hade haft. Jag skall be att få stilla hans vetgirighet i detta fall; skälet är ganska enkelt. Själv angav han en synpunkt beträffande skillnaden mellan dessa båda saker, men jag skall framdraga även en annan. Såsom han påpekade, utgives Biblioteksbladet av ledningen för biblioteksrörelsen,

och således kan man i viss mån säga, att den är av officiell natur. Däremot har Bokstugan, som började utkomma år 1917, utgivits av, såsom han kallade det, folket självt eller, såsom jag ber att få ändra det till, en enskild förening, som satt igång företaget. Naturligtvis är syftet mycket gott, och vi ha därför i statsutskottet tillstyrkt anslag åt tidskriften, men icke förrän 1920. Varför vi tillstyrkte anslag till Biblioteksbladet i fjol, berodde delvis på dess natur av så att säga officiell tidskrift, men också, det erkänner jag, på ett förbiseende i så måtto, att vi då inte tänkte på att vi därmed förordade ett retroaktivt anslag. Dylika anslag äro emellertid någon-ting som statsutskottet blivit allt mera böjt för att motarbeta. Vi ha sökt att på alla sätt undvika retroaktiv verkan vare sig anslag upptagas å tilläggsstat eller å den ordinarie riksstaten. Man kan icke neka till att, då Kungl. Maj:t begärt anslag till Bokstugan för såväl 1919 som 1920, det måste ha retroaktiv verkan, och då vi i allmänhet icke vilja vara med härom, ha vi icke heller i detta fall kunnat tillstyrka anslag för år 1919 utan endast för år 1920. Därmed hava vi erkänt nyttan av själva tidskriften och att den bör få anslag, men icke i annan ordning än man i andra fall vill giva. Det är hela saken. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. under-
stödd för utgi-
vande av tid-
skriften
Bokstugan.
(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det var rätt egen- domliga upplysningar herr Strömberg lämnade, ty de hålla icke streck någondera utan äro fullkomligt felaktiga båda två. Han sade, att Biblioteksbladet utgives officiellt och Bokstugan av en förening. Detta är fel. Biblioteksbladet utgives av en förening, Sveriges all- männa biblioteksörening. Det är verkligen på det sättet, och Bok- stugan utgives på samma sätt. Således är Bokstugan ett erkänt officiellt organ för två statsunderstödda biblioteksförbund och Bib- lioteksbladet officiellt organ för en annan statsunderstödd biblioteks- rörelse.

Biblioteksbladet utgives således icke av något officiellt statens organ, utan av en enskild förening, och för Bokstugan stå som ut- givare två personer, båda två när tidskriften kom till, officiella le- dare för de då statsunderstödda folkbiblioteksöreningarna. Jag kan verkligen med bästa vilja i världen icke se den ringaste skillnad i detta avseende. Det beror således på ett nytt förbiseende från stats- utskottet, och därtill kommer nog ett annat förbiseende. Herr Ström- berg sade, att statsutskottet hade lagt bort att lämna retroaktiva anslag. I punkterna 223 och 224 tillstyrker emellertid statsutskottet retroaktiv verkan, men i punkt 225 blir statsutskottet principiellt hjärtängligt och kommer att tänka på, att det icke går an. Jag förstår icke detta resonemang. Jag tycker snarare, att det ser ut, som om den onda och tråkiga tanken skulle kunna vinna i berätti- gande, som ute bland folket alldeles säkert kommer upp i denna form: Varför vill statsutskottet alldeles speciellt åt Bokstugan? Nu tror jag icke, att detta varit statsutskottets mening, men utskottet får verkligen komma med bättre skäl än de båda nyss anförda för att man skall kunna få någon bärande grund för att behandla Bok-

Ang. understöd för utgivande av tidskriften Bokstugan.
(Forts.)

stugan på ett annat och strängare sätt än Biblioteksbladet. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet påpekar också alldeles riktigt i sin motivering, som går ut på att anslaget skall utgå redan 1919, att detta anslag icke är nytt. Det är en del av ett gammalt anslag, som gör att övriga delar av detta gamla anslag komma att användas på ett mera fruktbärande sätt, tack vare den anslagsfråga, som nu är på tal. Följaktligen står saken alltjämt på det sättet att icke ett enda skäl framlagts av utskottet, varför Bokstugan skall behandlas på ett annat och hårdhäntare sätt än Biblioteksbladet. Jag är mycket glad över, att statsutskottet är nog välvilligt att erkänna, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i sak har fullkomligt rätt i hela sin framställning, och just på grund av detta anslags utomordentligt goda motivering i statsverkspropositionen och då inga bärande skäl framkommit, däremot, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet Rydén*: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall be att med ett par ord få angiva, varför jag i statsverkpropositionen tillstyrkt, att detta anslag skulle utgå för år 1919.

Frågan om tidskriftens förtjänst står egentligen, tycker jag, utom diskussionen, i det att statsutskottets såväl majoritet som minoritet tillstyrkt anslaget. För min del skall jag på grund av min personliga kännedom tillägga, att tidskriften Bokstugan är mycket väl och förtjänstfullt redigerad, och att den helt säkert kommer att göra betydande nytta. För min personliga del vill jag uttala den upfattningen, att den nog spelar väl så stor roll för folkbildningsarbetet på detta område som Biblioteksbladet. Men om tidskriftens förtjänst är, som sagt, både majoritet och minoritet inom utskottet ense. Nu är det emellertid så, att tryckningskostnaderna, såsom vi alla veta, stigit oerhört på senare tiden, så att allt vad tidskrifter heter, vetenskapliga och populärvetenskapliga och tidskrifter av sådan beskaffenhet som denna hålla på att gå över ända på grund av de enorma tryckningskostnaderna. Jag kan nämna, att det står i statsverkspropositionen, att en tidskrift så allmänt erkänd inom alla kretsar som Ekonomisk tidskrift hade kommit att nedläggas från den 1 januari 1919, i fall det icke under hand hade träffats resonemang mellan utgivaren, professor Davidson, och departementschefen. Jag utfäste mig nämligen att för riksdagen framlägga förslag om, att det skulle få utgå ökat anslag till läroböckers och lärda verks utgivande redan under innevarande år, och att jag skulle göra vad jag kunde för saken, och under sådana förhållanden blev tidskriften icke nedlagd. I fall det anslag, som tillstyrkts under följande punkt av statsutskottets hemställan, beviljas, blir det möjligt att giva anslag till denna tidskrift, så att den icke behöver nedläggas under innevarande år. Det gäller en hel mängd av våra mest förtjänstfulla vetenskapliga tidskrifter, som icke bära sig utan måste nedläggas, i fall penningar icke beviljas, och därför har Kungl. Maj:t under en senare punkt, en av

*Anförandet ojusterat på grund av talarens sjukdom.

de sista i huvudtiteln, gjort framställning, att det skulle för innevarande år beviljas ett anslag på tilläggsstat för tidskrifters och lärda verks utgivande. Den nu ifrågakvarande tidskriften kan icke falla under denna rubrik och få understöd från detta anslag; men det är precis samma förhållande med Bokstugan som med Ekonomisk tidskrift och överhuvudtaget med andra vetenskapliga tidskrifter, att om de icke få pengar genom ökade anslag från riksdagen riskerar man, att de icke kunna hålla sig uppe denna tid. Detta är skälet, varför jag, liksom beträffande tidskrifter och lärda verk, ansett mig pliktig att på denna punkt begära anslag för innevarande år. Det är detta som gjort, att jag tillstyrkt framställningen i denna del.

Ang. understöd för utgivande av tidskriften Bokstugan.
(Forts.)

Herr Pers: Herr talman! Jag skall endast be att få uttala min förvåning över den ton, som herr Olsson anslagit i denna fråga. Han sade, att det förefaller underligt, att statsutskottet vill åt Bokstugan alldeles speciellt. Nu förhåller det sig så, att statsutskottet från många håll formligen bestormas av mycket betydande anslagskrav framförallt för kulturella ändamål, och man måste ur statsfinansiell synpunkt bekymra sig en smula för, var man skall taga pengar ifrån. Då man helt nyligen lämnat ett anslag till en tidskrift angående biblioteksväsendet, som, huru formen nu än ställer sig, dock utgives av en person i officiell biblioteksställning här i landet, och som är den närmaste ledaren för densamma — om denna tidskrift för något år sedan fick retroaktivt anslag, ställer sig saken icke precis på samma sätt nu, när man fann sig föranlåten att gå in på detta anslag. Med erkännande av Bokstugans värde och den insats den gör i folkbildningsarbetet vill jag dock säga, att man ansåg, att anslag till densamma icke borde utgå retroaktivt. Herr statsrådet har nu anslagit en annan ton gentemot statsutskottet, och det är ju allt erkännande värt; men jag får säga, att det icke står i människomakt att råda bot på alla olägenheter som dyrtiden medfört. Det är icke möjligt. Och jag vidhåller, att, när man nu tager upp en sådan här ny sak, bör man kunna göra det utan att lida smälek för den; tvärtom bör man få ett erkännande för att man inrangerat Bokstugan i raden av de tidskrifter, som, såvitt jag förstår årligen komma att erhålla anslag. Om man då under övergångstiden får en viss svårighet att honorera, om det icke blir såsom man tänkt sig, kan man trösta sig med att det har en övergång. Men Bokstugan har inrangerats bland de tidskrifter, som det allmänna i alla fall tagit hand om och vill befordra.

Herr Olsson Oscar: Herr talman! Vad den ton beträffar, jag skulle anlagt, ber jag få korrigera herr Pers' yttrande i en ganska väsentlig punkt. Herr Pers sade, att jag hade uppfattat saken som om statsutskottet ville åt Bokstugan. Jag sade, att det icke kan undvikas att menige man får den uppfattningen, då de se, att Bokstugan behandlas på ett annat sätt än andra tidskrifter. Vidare vill jag tillmötesgå herr Pers' önskan och nu uttryckligen uttala min glädje och tacksamhet över att statsutskottet liksom Kungl. Maj:t upp-

Ang. understöd för utgivande av tidskriften Bokstugan. (Forts.)

skattat Bokstugans värde. Jag är ledsen, i fall jag icke underströk den punkten i mitt förra yttrande.

Slutligen ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att efter statsrådets yttrande Bokstugan kommer att stå i en klass för sig, då alla andra tidskrifter komma att beviljas anslag med retroaktiv verkan, utan att statsutskottets principiella betänkligheter röjt sig i något annat fall än med avseende på Bokstugan, och den saken spelar en viss ekonomisk roll.

Herr Pers sade, att om man icke kunde honorera såsom man önskade kunde man trösta sig med att det blott var en övergångstid. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att dessa författare i Bokstugan arbetat utan det ringaste honorar och göra det även i år. Bokstugan är således på den punkten sämre ställd än någon annan tidskrift, och anslag är därför ännu mer behöfligt.

Herr Strömberg: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av herr Olssons näst föregående anförande. Han sade, att statsutskottet varit inkonsekvent och pekade på de näst föregående punkterna. Men där gäller en ökning av redan förut befintliga anslag, under det att det i detta fall är fråga om ett nytt anslag, och det är en betydlig skillnad. Jag vill också säga, att om, såsom han påstod, folket ute i landet skulle få det intrycket, att statsutskottet »vill åt» Bokstugan, så kan det icke ske med anledning av statsutskottets uttalande utan skulle då bliva en följd av herr Olssons påstående därom.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Asplund m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Olsson, Oscar, begärde votering. i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 A punkten 225, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Asplund m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 31.

*Punkten 226.**Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att *ej mindre* till understöd åt anstalter och föreningar, som anordnade populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 280,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 22,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag *ej* uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare; *än även* såsom bidrag för uppehållande av arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet under arbetsåret 1919—1920 bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 5,000 kronor, att utgå enligt de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren av herr *A. Zander* väckta motioner, vari hemstälts, i den ena, nr 213, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av villkoren enligt kungl. kungörelsen av den 10 juni 1912 för erhållande av understöd av anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar, att det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsunderstöd av 200 kronor eller därutöver skulle anordnas av anstalt eller förening, finge nedsättas från tolv till tio;

samt i den andra, nr 132, att riksdagen måtte för uppehållande av godtemplarordens — I. O. G. T. — studieverksamhets föreläsningsverksamhet under verksamhetsåret 1919—1920 bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 5,000 kronor att utgå enligt de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts framställning i vad den avsåge uppförande å riksstaten av särskilt anslag till uppehållande av arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet, till understöd åt anstalter och föreningar, som anordnade populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 285,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 22,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag *ej* uppginge till 200 kronor, dels

Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.
(Forts.)

ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare;

b) att herr Zanders ovanberörda motion nr 213 måtte av riksdagen avslås;

c) att herr Zanders omförmälda motion nr 132 likaledes måtte av riksdagen avslås.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *C. I. Asp-lund*, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *O. H:son Waldén*, *P. A. Hansson* i Stockholm och *K. A. W. Björck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) till understöd åt anstalter och föreningar, som anordnade populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 280.000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 22,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare;

b) såsom bidrag för uppehållande av arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsverksamhet under arbetsåret 1919—1920 bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 5.000 kronor, att utgå enligt de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Herr O l s s o n, O s c a r: Herr talman! Här är en annan fråga, som också berör folkbildningsverksamheten. Statsutskottet har liksom i föregående punkt frångått Kungl. Maj:ts förslag, men har gjort det på något annat sätt än i förra fallet. I detta fall har statsutskottet tillstyrkt anslaget på sådant sätt, att det blir omöjligt för folkbildningsverksamheten att taga emot det. Jag tycker för min del icke, att detta sätt är angenämare än det sätt, som använts beträffande Bokstugan. Jag är ledsen, i fall jag fortfarande blir tråkigt uppfattad för min ton, men det är icke roligt för en representant för det allmänna folkbildningsarbetet här i landet, uppuret av folkets egna breda lager med deras personliga och ekonomiska uppoffringar, att se, att statsutskottet just i de punkter, där Kungl. Maj:t gör vad i dess förmåga står för att hjälpa detta folkbildningsarbete går tvärt emot antingen genom öppet eller förtäckt avslag.

Statsutskottet vill, att arbetarnas bildningsförbund skall, genom att nybilda lokalavdelningar eller eventuellt i samarbete med nuvarande föreläsningsorganisationer, fortfarande få till stånd dessa kurser. Båda vägarna äro orimliga; och, så vitt jag kan se, förutsätter detta resonemang en viss — jag är ledsen att säga det — obekantskap med arbetarnas bildningsförbunds föreläsningsserier, och deras folkbildningsarbete. Arbetarnas bildningsförbund anordnar sina föreläsning-

Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.
(Forts.)

går i sammanhängande serier, oftast två dagar i sträck, lördag och söndag och omfattande 4—12 föreläsningar och enligt lagens bestämmelser blir det för dessa föreläsningsserier absolut omöjligt att få något anslag då de äro nybildade, såvida icke antalet föreläsningar går upp till 12, ty lagen föreskriver minst 12 föreläsningar om året på en plats. Den vägen är sålunda utesluten. Den andra går icke heller. Dessa föreläsningsserier anordnas på sådana platser, där ett behov, oftast ett spontant behov, kommer till, och det kan icke vara säkert, att före den 15 november på en sådan plats dessa förutsättningar framträda för att anordna dylika föreläsningsserier.

Vad är nu den egentliga anledningen och motivet till statsutskottets ställning? Det är rätt så egendomliga funderingar, så vitt jag kan finna. Statsutskottets motiv är, att det skulle bli splittring i föreläsningsverksamheten, att det skulle uppstå en konkurrens, som icke är nyttig, att det skulle bli dualism m. m. i den vägen. Hur denna splittring, konkurrens eller dualism skulle uppstå, begriper icke jag. Så vitt jag kan finna, måste dessa föreläsningsserier liksom föreläsningföreningarnas serier stå under föreläsningsserientens kontroll. Jag kan ej tänka mig någon annan mening, än att föreläsningsserienten skall vara med och pröva denna verksamhet lika väl som föreläsningföreningarnas, och således kan det icke bli dualism i ledningen. Skulle det vara fara för dualism, när vi ha 550 föreläsningsserier, om det komme till den 551:sta? Visserligen är det sant, att detta nya förbund, som skulle verka som föreläsningsserient för dessa kursers anordnande, skulle verka inom ett större område, men jag kan icke finna, att faran för dualism därför skulle bli större.

Se vi så på de sakskäl, som skulle tala för bifall till denna proposition, ligga de på det sätt, att riksdagen vid mångfaldiga tillfällen under föreläsningsserientens första tider uttalat sig för, att föreläsningsserier skulle ske i serier. De nuvarande föreläsningsserier ha endast undantagsvis kunnat anordna sådana föreläsningsserier, varför det i stort sett blivit enskilda föreläsningar, som ha anordnats. Här kommer nu en arbetarsammanslutning, stödd på bortåt en halv miljon arbetare och bönder i detta land, och visar sig kunna under en följd av år, fem år å rad, anordna dylika serier, och uteslutande dylika serier, med det allra bästa resultat. Och hur livlig är anslutningen? Jo, under 1918 besöktes dessa föreläsningsserier av i genomsnitt 116 åhörare och det är endast hälften av de statsunderstödda föreläsningsserier, som kunna komma upp till samma eller högre siffra. Följaktligen har Kungl. Maj:t och statsutskottet — jag vill pointera, att jag tager statsutskottet med — fullkomligt rätt, när de beteckna denna föreläsningsserient som betydande och väl värd understöd. Men konsekvensen av denna statsutskottets åsikt borde väl vara, att anslaget lägges så, att vederbörande kunna komma åt det.

För att det sålunda skall bli ett ordentligt sammanhang mellan statsutskottets motivering och kläm, skall jag, herr talman, yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. till den vid betänkandet fogade reservationen.

Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.
(Forts.)

Herr Strömberg: Herr greve och talman! Beträffande detta anslag till arbetarnas bildningsförbunds föreläsningar har ju statsutskottet direkt uttalat, att det erkänner dess vikt och följaktligen därför vill vara mod om, att förbundet skall få understöd, men det är bara mot en sak, Kungl. Maj:ts föreslagit, nämligen att det ökade anslaget av 5,000 kronor skall läggas som ett särskilt anslag, som utskottet reagerat.

Nu är det så, att, när dessa numera s. k. populärvetenskapliga föreläsningar inrättades 1885, kallades de och voro avsedda såsom »föreläsningkurser för arbetarklassen». Sedan ha de under årens lopp fått en något ändrad benämning; de kallades först föreläsningar i folkbildningssyfte och slutligen för populärvetenskapliga föreläsningar. Men det är precis samma sak; de ha från början anordnats för arbetarklassen och äro fortfarande anordnade för arbetarklassen. Avsikten med dem var, att denna publik egentligen skulle besöka dessa föreläsningar, ehuru detta naturligtvis icke hindrar, att även andra klasser däri deltaga. Om man nu skiljer detta anslag i två sådana, och låter de populärvetenskapliga föreläsningarna gå på den ena delen och arbetarklassens bildningsförbunds föreläsningar på den andra, är det ju alldeles klart, att man därmed åstadkommer en dualism i hela denna föreläsningsverksamhet. Arbetarna komma utan tvivel att uppfatta det så, att här är meningen, att de icke skola ha att göra med de gamla föreläsningarna, utan böra gå på de nya. Det blir dels en delning av åhörarna i två skilda kategorier, dels svårighet utan tvivel att få lämpliga föreläsare och få tillräckligt med åhörare på båda hållen. Man kan också icke annat än säga, att sådana anordningar måste bidraga till att skilja de olika samhällsklasserna från varandra i detta avseende, då däremot dessa gemensamma föreläsningar voro avsedda att försöka förena de olika samhällsklasserna så mycket som möjligt.

Slutligen är det ock att märka att, om alltsammans går under ett anslag, är det ju en bättre kontroll på vad dessa föreläsningar komma att innehålla. De olika föreläsningsföreningar, som finnas, skicka ut föreläsare efter de olika lokalförbundens önskningar, och man vet då bättre, vad föreläsningarna komma att innehålla av värde, än om den enskilda korporationen och föredragshållaren skall få ordna allting.

Nu är det ju också så, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag naturligtvis kan medföra högst betydande konsekvenser, i det att den ena gruppen efter den andra av samhällsmedlemmar vill bilda en särskild, för sig avsedd, föreläsningsförening. Vi ha redan vid denna riksdag i samband med denna proposition en framställning från goodtemplarordens sida, att även den skulle få särskilt anslag i likhet med arbetarnas bildningsförbund för att anordna föreläsningar. Naturligtvis är det ingenting som hindrar, att liknande framställningar göras från andra grupper. Det kan vara jordbrukare, som sammansluta sig och vilja ha föreläsningar för sig, yrkesidkare, religiösa föreningar och andra som vilja ha sådana för sig. Det blir med ett ord en fullkomlig splittring i den redan införda föreläsningsverksamheten, som vi icke ansett vara nyttig.

Nu säger den ärade reservanten, att han tycker, att vårt yttrande tyder på fullkomlig obekantskap med arbetarnas bildningsförbunds verksamhet. Det är dock icke så. Man har debatterat saken mycket i utskottet och vet väl, att denna rörelse är lagd på ett annat sätt än den vanliga föreläsningsverksamheten. Men vi anse det icke omöjligt utan att det låter sig väl göra för arbetarnas bildningsförbund att, ifall man vill komma i åtnjutande av anslaget, anordna verksamheten efter i viss mån ändrade former, så att man antingen genom att bilda egna lokalföreningar eller genom att samverka med redan befintliga lokalföreningar kan tillgodogöra sig det ursprungliga anslaget. Och för att visa att vi icke på något sätt velat underkänna förbundets behov eller önskan om föreläsningar ha vi sagt, att det är möjligt att det stora föreläsningsanslag som i propositionen föreslås till 280,000 kronor, kan visa sig otillräckligt, om det kommer nya föreläsningar till, och därför ha vi föreslagit, att det skall ökas med just det begärda beloppet eller från 280,000 kronor till 285,000 kronor. Det kan således icke bli något ekonomiskt hinder för att få det anslag, som begärts, men det är som sagt uteslutande från synpunkten att icke förstöra och splittra den verksamhet, som redan införts och verkat synnerligen gott, som statsutskottet gått på den linjen att icke skilja de två anslagen från varandra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr statsrådet Rydén:* Herr greve och talman! Det rör ju icke i detta fall olika anslagsbelopp i Kungl. Maj:ts förslag å ena sidan och utskottets å den andra, utan det är fråga om, huru dessa 5,000 kronor av det stora anslag, som det här gäller, skola disponeras. Statsutskottet har därvidlag framfört betänkligheter mot, att arbetarnas bildningsförbund skulle såsom sådant i viss mån få en särställning i förhållande till föreläsningsverksamheten i övrigt. Jag är ju glad över den välvilja, statsutskottet visat genom att bevilja medlen, men jag måste säga, att, så vitt jag förstår, det icke finns möjlighet, såsom statsutskottet lagt saken, att arbetarnas bildningsförbund kan få dessa medel, därför att hela denna stora bildningsverksamhet icke är lagd så, att den kan komma in under de regler, som gälla för det stora anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar. Arbetarnas bildningsförbund är ju en organisation, som har till sig anslutit ungefär 650,000 medlemmar av den svenska arbetarvärlden, och de ha organiserat sitt bildningsarbete med hänsyn till de förhållanden, som råda inom arbetarvärlden med hänsyn till möjligheterna att kunna inom densamma utbreda en sådan allmän folkbildning. Man har därför organiserat sig med studiecirklar och bibliotek, och föreläsningsverksamheten är inorganiserad i det hela. Om jag får taga ett exempel på denna bildningsverksamhet, som jag har personlig kännedom om, skall envar förstå, huru olika det måste vara lagt, när det gäller denna organisation och när det gäller föreläsningsverksamheten i öv-

*Anförandet ojusterat på grund av talarens sjukdom.

Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.
(Forts.)

rikt, och huru omöjligt det är för förbundet att få dessa penningar, ifall dess verksamhet skall fortgå som vanligt. Jag skall taga ett exempel på en sådan kurs, som anordnats i den stad, där jag fortfarande är mantalsskriven. Där anordnades en kurs för något år sedan — det har anordnats flera, men jag var själv med som föreläsare i ett visst ämne på den kursen — och den anordnades på det sätt, att man tog några dagar för sig vid en helg, och det skickades stipendiater, om jag så får säga, från arbetarkommunen, fackföreningar, nykterhetsföreningar och sådana, där vederbörande hade några begåvade och intresserade medlemmar, yngre arbetare i allmänhet. De fingo ett litet anslag av sin organisation för att resa och deltaga i denna föreläsningkurs. De ämnen, vari förelästes, voro framför allt kommunalkunskap, litet kannedom om samhällslära och några andra ämnen, som berörde deras livsverksamhet. Föreläsningarna pågingo i flera dagar. Jag hade själv i en av dessa avdelningar några föreläsningar angående stats- och kommunalförvaltningens organisation, och andra föreläste över andra ämnen. I dessa föreläsningar deltog betydligt över ett hundratal av den intelligentaste arbetarungdomen i Skåne, som troget satt där under helgen och förde anleckningar samt fick anvisning på litteratur att läsa för att komplettera vad de hade åhört. Dessa arbetare, som samlades där, torde med all säkerhet var och en i sin tur komma att hjälpa till med det kommunala arbetet och även deltaga i den kommunala styrelsen. Det är klart, att en verksamhet sådan som denna icke lyder under den allmänna regel, som gäller för populärvetenskapliga föreläsningar, utan det är speciella ordningar för sådana kurser som dessa. Detta gör att, även om kammaren bifaller statsutskottets hemställan, få icke dessa föreläsningar anslag, få icke dessa 5,000 kronor. Nu upprepas detta från den ena staden till den andra och från det ena stationssamhället till det andra, att man håller sådana bildningskurser, och jag tror de göra ofantligt mycket gott, icke minst med hänsyn till den nuvarande tiden, då ju en stor del av våra arbetare få taga del i det kommunala livet och få anslag, som de kanske icke förut i samma utsträckning fått.

Jag är övertygad att statsutskottet fullt skattar betydelsen av en så omfattande bildningsrörelse, som här är ifråga, men jag förstår icke de betänkligheter, som statsutskottet dragit upp, att det skulle kunna komma flera med anspråk på anslag, eller att det skulle medföra en skadlig konkurrens för den andra föreläsungsverksamheten. Den gamla föreläsungsverksamheten, såsom den är ordnad inom de organisationer, som ha del av det stora anslaget, 275,000 kronor, är mera anordnad som ensamstående kvällsföreläsningar eller söndagsföreläsningar. Dessa föreläsningar äro anordnade på ett helt annat sätt, och jag skulle vilja säga, att jag tror de göra nytta såsom de äro lagda av arbetarnas bildningsförbund. Jag skulle därför vilja vädja till kammaren, om man icke ändå kan finna den synpunkt, som jag fullt behjärtat, synpunkten av konsekvenserna med hänsyn till den övriga föreläsungsverksamheten mindre betydande, och om man icke skulle kunna, när man nu beviljar penningar, giva rörelsefrihet, så att denna verksamhet kunde få sitt anslag, vilket nu, sådana vill-

koren äro skrivna i statsutskottets betänkande, icke torde vara möjligt, utan att man bryter sönder denna verksamhet. Jag tycker, att vilket parti man än tillhör — och här är det ju icke fråga om några partisynpunkter — borde man kunna erkänna att, om en stor grupp medborgare, låt mig säga lantbrukarna, intressera sig för detta och bilda en riksorganisation med anslutning av några hundra tusental bönder och denna organisation håller kurser rörande lantbruksförhållanden och giva åhörarna en del kunskaper till dem de förut kunna ha förvärvat i det praktiska arbetet — icke skulle det vara farligt för riksdagen att gå med på den konsekvensen, att, ifall det bildades ett jordbrukarnas bildningsförbund, som arbetade på samma sätt som det här ifrågavarande förbundet, bevilja ett anslag av 5,000 kronor till detta ändamål. Jag är övertygad, att dessa penningar skulle bliva förhållandevis bättre använda än mycket av det, som utgår efter det gamla receptet. Jag kan därför icke dela den tvekan, statsutskottet givit uttryck åt.

Jag har bara velat framhålla dessa synpunkter, som kanske kunde beveka några av kammarens ledamöter att biträda reservationen till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, som är lagd så, att man skulle kunna få nytta av penningarna, vilket man icke skulle få i annat fall.

Herr Pers: Herr vice talman! Mina betänkligheter mot detta anslag äro uteslutande av organisatorisk art. Den beröring jag haft med arbetarnas bildningsförbunds verksamhet har varit uteslutande angenäm, och jag har den bästa uppfattning om arten av denna verksamhet. Förbundet får redan nu en del av statsunderstödet till folkbiblioteken, såsom det har utvecklats i studiecirkelna. I detta fall är arbetarnas bildningsförbund inne på samma banor som nykterhetsorganisationerna, vilka också få del av biblioteksanslaget. Det är helt naturligt att, om nu arbetarnas bildningsförbund får ett sådant anslag till sin centrala organisation, komma nykterhetsorganisationerna med samma anspråk. Herr Zanders motion, som vi ha behandlat i detta sammanhang, är en förelöpare till detta, och jag får, med anledning av vad herr statsrådet har sagt härom, säga, att den tavla, som han givit oss av hur arbetarnas bildningsförbund arbetar, gäller företrädesvis Skåne; men även andra orter ha sin fulla motsvarighet i nykterhetsorganisationernas arbetssätt. De ha också, särskilt under helgdagarna, anordnat kurser, där det rena bildningsinslaget är mycket starkt framträdande. Det är då helt naturligt att, om detta anslag beviljas, det kommer att resas samma krav här, och man kan icke avvisa det. Inom Sveriges studerande ungdoms nykterhetssällskap har man lagt om saken på den speciella bogen, att man tagit upp sociala och folkbildningssträvanden, och så har även skett i templarorden. Men det är alldeles riktigt, som herr statsrådet säger, att en sådan rörelse kan gå ut, även ifrån andra organisationer t. ex. ifrån jordbrukarna, och det kan även tänkas, att något av de religiösa sällskapen tager upp folkbildningsarbetet

*Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.
(Forts.)*

Anslag till
populärveten-
skapliga
föreläsningar.
(Forts.)

på sitt program. Man kan då icke neka dem anslag, om deras verksamhet lägges efter samma linjer. Om man ger en penning åt Lod, måste man även ge Stål en penning. Det är sådana betänkligheter, som ha gjort, att jag ställt mig på avdelningens och statsutskottets ståndpunkt. Jag har velat vila på hanen, innan man går ut på en sådan linje. Jag vill i detta sammanhang säga, att jag alldeles icke vill godtaga vad herr Olsson antydde, eller att man skulle vara maskerad motståndare till saken om man icke vill gå precis efter den linje, som uppdragits i propositionen eller i den föreliggande reservationen. Det finns dock, tror jag, möjlighet att gå även andra vägar. Åtminstone borde andra vägar hava försökts, innan man slår in på den här vägen, som jag tror har sina betänkligheter att gå. Skulle det icke vara tänkbart att arbetarnas bildningsförbunds centralstyrelse kunde erbjuda sina serieföreläsningar åt de lokala föreläsningsföreningarna? Med ett sådant erbjudande skulle de lokala föreläsningsföreningarna kunna gå fram för saken, taga hand om den och avhålla kurserna, och då kunde de få del av anslaget. På det sättet skulle man ute i orterna kunna taga emot även andra serieföreläsningar, som erbjödos från den centrala organisationen. Det är åtminstone en väg, som hade bort försökas, innan man går in på den här vägen, som jag tror har sina vådor att följa.

Med de synpunkter jag har på denna fråga ber jag att få ansluta mig till statsutskottets majoritet.

Herr Olsson, Oscar: Efter statsrådets uttalande kan det icke vara tveklaktigt för någon ledamot av denna kammare, att ett beslut, fattat i överensstämmelse med statsutskottets förslag, skulle innebära ett maskerat avslag. Har statsrådet sagt, att han icke nu kan finna någon utväg att låta arbetarnas bildningsförbund komma i åtnjutande av anslaget på den väg, statsutskottet vill gå, borde den saken, tycker jag, vara klar. Detta har också redan förut insetts av ledaren för arbetarnas bildningsförbund ävensom, enligt hans meddelande, av föreläsningskonsulenten. Alla sakkunniga myndigheter äro således, såvitt jag kan finna, övertygade om, att det icke går att erhålla anslag på den väg statsutskottet föreslagit. Kan statsutskottet i hastigheten påvisa någon annan väg, vore det synnerligen lämpligt, men någon sådan väg har ännu icke påvisats. Vill statsutskottet och vill första kammaren, att arbetarnes bildningsförbund skall hava anslaget i fråga, finns ingen annan väg att gå än den av Kongl. Maj:t anvisade. Vad betänkligheterna för konsekvenser beträffar, så vill jag säga, att det är inga betänkligheter alls. Om de breda lagren fortsätta att med samma oerhörda intensitet och samma oerhörda uppoffringslusta i fråga om ekonomiskt understöd och i fråga om personligt arbete, bryta nya vägar för folkbildningsarbetet, lider Sveriges folk ingen skada därav. Skulle därav följa, att riksdagen till ett eller flera sådana företag måste bevilja ett anslag på 5.000 kronor, är detta naturligtvis, efter vad jag kan finna, till synnerlig fördel för folket och för det svenska bildningsarbetet. Jag tror, att vårt folks intensiva sysslande med sin

utveckling genom folkbildnings- och föreläsningssarbetet är en omständighet, som Sverige har att vara synnerligen tacksam för under dessa i den övriga världen så pass upprörda tider. Jag tror, att med tanke härpå det vore lämpligare och bättre, om svenska riksdagen ställde sig förstående till dessa folkbildningssträvanden, än om riksdagen går emot dem.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 227.

Utskottets hemställa bifölls.

Punkten 228.

Lades till handlingarna.

Punkten 229.

Kungl. Maj:t hade förslagit riksdagen att till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för 1920 ett förslagsanslag, högst, 75,500 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

Utskottet hade i förevarande punkt på andragna grunder hemställt, att riksdagen måtte till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 57,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

Beträffande denna punkt hade reservation avgivits av herrar *H. G. W. Wrangel* och *J. L. Widell*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Widell: Herr vice talman! Såsom framgår av den nu föredragna punkten i utskottets betänkande, utgår för närvarande statsunderstöd åt tre s. k. orkesterföreningar. Kungl. Maj:t har nu förslagit understöd åt ytterligare en sådan förening, nämligen Uddevalla orkesterförening, men denna framställning har av utskottet avstyrkts. Häremot har jag jämte en annan ledamot av utskottet avgivit reservation.

Anslag till populärvetenskapliga föreläsningar.
(Forts.)

Anslag till vissa orkesterföreningar.

*Anslag till
vissa orkester-
föreningar.
(Forts.)*

Utskottet stöder sitt avstyrkande på det skälet, att det måste möta betänkligheter mot att ifrågavarande anslag allt för starkt stegras. Givetvis delar också jag dessa betänkligheter, men å andra sidan kan jag icke anse överensstämmande med rättvisa och billighet att vägra statsunderstöd åt en orkesterförening, därest dess verksamhet är av samma allmänt gagnande karaktär som de statsunderstödda orkesterföreningarnas och skälen för statsunderstöd till denna förening i övrigt äro desamma, som beträffande de föreningar, vilka redan hava dylikt understöd. Såvitt jag kan finna, är detta fallet med Uddevalla orkesterförening. Dess verksamhet har pågått i fyra år. Kostnaderna ha bestritts genom bidrag från kommunen och enskilda och enligt vad jag inhämtat ha de uppgått till sammanlagt icke mindre än 80,000 kronor. Verksamheten har icke inskränkts blott till Uddevalla stad utan varit utsträckt till olika platser i Bohuslän, Dalsland och Västergötland. Verksamheten har enligt bedömande från sakkunnigt håll varit synnerligen förtjänstfull och har rönt stor uppmärksamhet och anslutning på de orter, där den förekommit.

Därest statsunderstöd nu icke beviljas, föreligger givetvis den faran, att föreningen blir tvungen att inskränka sin verksamhet, kanske rent av inställa densamma, vilket skulle vara synnerligen beklagligt. Trots detta skall jag, såsom saken nu ligger, icke framställa yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Men jag vill giva uttryck åt den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte finna skäl att snarast inkomma till riksdagen med förnyad framställning i ämnet, om möjligt redan vid nästkommande riksdag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 230.

Lades till handlingarna.

Punkterna 231 och 232.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 233—235.

Lades till handlingarna.

Punkterna 236—240.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 241.

Lades till handlingarna.

Punkterna 242 och 243.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 244.

Lades till handlingarna.

Punkterna 245 och 246.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 247.

*Anslag till
samlingar och
laborationer
m. m. vid
tekniska
högskolan.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för tekniska högskolan anvisa på extra stat för år 1920

dels till samlingar och laborationer ett förslagsanslag, högst 75,000 kronor;

dels till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. ett förslagsanslag, högst 250,000 kronor;

dels ock till inköp av maskiner, apparater m. m. för de nya laboratoriernas utrustning ett reservationsanslag å 300,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr S. Lübeck väckt motion, nr 104. däri, bland annat, hemstälts, att riksdagen måtte utöver vissa av Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln upptagna anslag till tekniska högskolan bevilja

på tilläggsstat för år 1919:

dels för samlingar och laborationer ytterligare ett belopp av 22,755 kronor;

dels för utrustning av laboratorier ett belopp av 350,000 kronor; samt

på extra stat för år 1920:

dels för utrustning av laboratorier ytterligare ett belopp av 50,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på återopade skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Lübecks motion, i vad den i ovanberörda del avsåge anslag för år 1920, för tekniska högskolan anvisa på extra stat för samma år

a) till samlingar och laborationer ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor;

b) till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. ett förslagsanslag, högst, 250,000 kronor;

c) till inköp av maskiner, apparater m. m. för de nya laboratoriernas utrustning ett reservationsanslag å 300,000 kronor.

Anslag till
samlingar och
laborationer
m. m. vid
tekniska
högskolan.

(Forts.)

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar C. G. Ekman, S. Bengtsson i Norup och K. A. W. Björck ansett, att utskottets motivering bort hava viss ändrad lydelse.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr vice talman! Den meningskiljaktighet, som på denna punkt föreligger från statsutskottet, går ut på huruvida på tilläggsstat för år 1919 till inköp av maskiner och apparater till tekniska högskolan skall uppföras ett anslag av 150,000 eller 250,000 kronor. Efter åtskilliga framställningar i olika avseenden från tekniska högskolan om anslag till olika ändamål, i vilka anslag åtskilliga jämkningar förekommit, har enighet vunnits om dessa anslag utom i fråga om den av mig nu angivna punkten. Kungl. Maj:t har i fråga om tilläggsstaten för 1919 icke uppfört något som helst anslag i detta avseende till tekniska högskolan. Kungl. Maj:t hade ansett, att genom ett anslag av 300,000 kronor på 1920 års stat högskolans behov för den närmaste tiden skulle kunna vara tillfredsställda. Emellertid har enskild motionär upptagit högskolans petita och inom utskottet påyrkat bifall till denna sin motion. Avdelningen hade vid sin behandling av detta ärende enhälligt kommit till det resultat, för vilket nu reservanterna i frågan stå. Och jag måste säga, att det var med största förvåning, jag fann — jag måste nämligen avlägsna mig från utskottet omedelbart efter beslutets fattande och hann blott anteckna min egen reservation — att jag var ensam reservant från denna kammare på punkten i fråga.

Orsaken, varför man ansett sig böra på 1919 års tilläggsstat uppföra denna post, var ju, att man önskade få medel för att kunna göra oundgängliga inköp jämväl under den närmaste tiden. Avdelningen fann vid prövning av detta förslag, fastän Kungl. Maj:t för sin del hade underkänt det, att man borde i viss utsträckning tillmötesgå kravet på anslag för 1919, men stannade vid 250,000 kronor. Varför man gjorde det, motiverades av avdelningen och sades bero därpå, att då det gäller ändamål, prövade av Kungl. Maj:t och avseende anslag på så stora belopp som här är i fråga, borde man gå fram med den största försiktighet i riksdagen, särskilt då det gällde att på enskild motionärs hemställan öka utgifterna. Därjämte ville man understryka, att inköp av dessa apparater och maskiner nu borde ske med den största försiktighet, enär man kunde förutse, att prisfall skola inträffa å desamma.

Dessa avdelningens skäl finner jag fortfarande hava obruten beviskraft, och jag finner riktigt, att kammaren även accepterar dem genom ett bifall till reservationen.

Det yrkande jag här ämnar framställa innebär, att i tredje och närmast följande båda rader på sid. 181 i utskottets motivering ändring vidtages därhän, att det kommer att heta: »vill utskottet förorda ett belopp, som utskottet av statsfinansiella skäl icke finner sig kunna sätta högre än till hälften av det för år 1920 tillstyrka eller alltså 150,000 kronor. Själva huvudyrkandet återkommer vid

punkt 58 på tilläggsstaten, där det gäller att bestämma, huruvida anslag där skall uppföras eller icke.

Jag hemställer nu om sådan ändring i motiveringen, som jag nyss uppläst.

Herr Strömberg: Herr vice talman, mina herrar! Det är ju visserligen här fråga endast om en ändring i motiveringen, men denna motivering hänger fullkomligt samman med en hemställan på tilläggsstaten, när vi komma dit, ty uttala vi oss här i motiveringen så, som statsutskottet gjort, eller att högre belopp än 250,000 kronor icke bör tillstyrkas, så har ju också beslut fattats med avseende på ifrågavarande punkt på tilläggsstaten. Det är därför som herr Ekman vill att vi i motiveringen skola ändra beloppet till 150,000 kronor. Jag vill i så måtto giva honom rätt i hans framställning om huru saken utvecklade sig inom utskottet, att från avdelningen framlades förslag, att utskottet skulle stanna vid att föreslå ett belopp av 150,000 kronor. Huvudsakliga anledningen till att avdelningen kom med detta förslag var emellertid, att man där ingått en kompromiss för att kunna komma fram med ett enigt förslag, enär man annars kommit på olika linjer. Vid frågans behandling i statsutskottet visade det sig sedermera, att sympatierna för ett högre belopp, som alltså mera närmade sig det av motionären begärda, vore så pass stora, att man vid företagen omröstning fick majoritet för det högre beloppet, 250,000 kronor. Och sedan utskottet fastslagit detta belopp i motiveringen vid denna punkt, var det givet, att när vi sedan kommo till tilläggsstaten, vi måste vidhålla samma belopp.

Vad själva saken beträffar, ber jag att på det allra livligaste få betona önskvärdheten, för att icke säga nödvändigheten av, att här ges så stort anslag som möjligt. I staten för utrustning av laboratoriet beräknades från början, att denna kostnad skulle uppgå till omkring 600,000 kronor, men det visade sig på grund av därtiden, att detta anslag på långt när icke räckte till för ändamålet. Det tilläggsanslag, som styrelsen för tekniska högskolan i år begärt, uppgår till nära 1,100,000 kronor. Denna summa skulle det alltså kosta mera att nu få samma apparater och maskiner, som från början beräknades kosta cirka 600,000 kronor, och detta ehuru under årens lopp industrien genom gåvor i stor utsträckning ökat ifrågavarande material- och maskinsamling. Nu är det ju så, att då högskolan uppfördes, det ingick i beräkningarna såsom en mycket viktig faktor, att den skulle utrustas med tillräckligt stora och tillräckligt goda laboratorier, där de studerande skulle kunna, så att säga, i halvstor skala, jämfört med verkligheten, utföra experiment, som sammanhängde med deras studier och blivande verksamhet, så att då de kommo ut i praktiken, de icke behövde göra dyrköpta erfarenheter. Därför rådde ingen tvekan, att detta var rätta vägen att gå. Laboratorier uppfördes och det gäller nu anslag till utrustningen för dem. Man måste säga, att det är missriktad sparsamhet, att om man har tillräckliga utrymmen med uppeldning och belysning, man

Anslag till
samlingar och
laboratorier
m. m. vid
tekniska
högskolan.

Forts.

Anslag till
samlingar och
laborationer
m. m. vid
tekniska
högskolan.
(Forts.)

icke gör dem i ordning med allt vad som behöves, och som här är huvudsaken, nämligen apparater och maskiner, ty sådana fattas. Det är något, som man måste säga är fullständigt avvita och man måste livligt påyrka ändring i ett sådant förhållande. Nu är det ju så, att om än det av styrelsen begärda beloppet, över en miljon kronor, är avskräckande högt, man i alla fall måste söka gå dess krav till mötes så långt man anser sig kunna, utan att göra allt för stor ökning i staten. En motionär har yrkat 350,000 kronor på 1919 års stat och lika mycket på 1920 års stat. Kungl. Maj:t har icke föreslagit något anslag på 1919 års stat, men ett anslag av 300,000 kronor på 1920 års stat. Då statsutskottets majoritet nu därtill föreslagit 250,000 kronor på 1919 års stat, torde detta vara en siffra, som icke kan sägas vara för hög, ty även med detta belopp kommer man långt ifrån att kunna erhålla det, som behöves.

Med hänsyn till det mycket viktiga behov, som föreligger, att få dessa laboratorier väl utrustade, ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kobb: Såsom riksgäldsfullmäktig känner jag naturligtvis den allra största sympati med herr Ekmans sparsamhetsprinciper i nu föreliggande fall. Givetvis äro tiderna mycket svåra, men man måste dock i någon mån se till, vad det här gäller att söka åstadkomma. Jag har också för att kunna visa, huru välbehöfligt det är, att högskolan erhåller ett ökat anslag till sina laboratorier, förskaffat mig några uppgifter om en institution som jag skulle vilja påstå i denna stund är nästan den viktigaste av alla högskolans institutioner, nämligen det elektrotekniska laboratoriet.

Då det elektrotekniska laboratoriet inrättades i överensstämmelse med det förslag, som 1906 års kommitté utarbetat, anvisades till utrustning av laboratoriet ett anslag av 97,345 kronor. Det visade sig emellertid, att detta anslag icke räckte till mera än att skaffa det allra huvudsakligaste, nämligen de båda ackumulatorbatterierna — dock på långt när ej fullständiga — jämte de båda maskinaggregat, som äro avsedda för att ladda dessa instrument, samt instrumenttavlor och fördelningstaylor jämte ledningar från maskinhallen till respektive laboratorier. Övriga maskiner, apparater till högspänningslaboratorier samt allmän apparatutrustning för övningslaborationerna kunde sålunda ej erhållas för denna summa. Bristen i den allmänna apparatutrustningen är därför synnerligen kännbar. Då i den gamla byggnaden laboratoriet bestod av flera mindre rum, som begagnades gemensamt av alla lärarna på hela den tekniska avdelningen, var det ganska lätt att flytta de behöfliga apparaterna, som måste vara gemensamma, till de olika rummen. I den nya byggnaden åter inrymmer laboratoriet i tre olika våningar, och apparaterna skola nu bäras mellan dessa. Det är lätt att förstå, att därmed är förenad ganska stor risk för deras förstöring.

Jag nämnde nyss, att det var något, som fattades, och det var alla apparater, som erfordrades för högspänningslaborationer. Jag tror, att jag icke behöver påpeka, vilken oerhörd vikt dessa äga för

den tekniska undervisningen i vårt land. I vårt långsträckt land äro vi hänvisade till att söka kraftkällorna på långa avstånd från konsumtionsorten. Våra kraftkällor ligga i obygderna och det fördras mycket långa ledningar för att elektrisk kraft skall kunna framföras från dessa kraftkällor till de industriella anläggningarna. Med detta följer åter, att det är alldeles nödvändigt att till mycket stor del begagna sig av s. k. högspänningsteknik, ty det är endast på det sättet möjligt att göra ledningen billig. Högspänningen fordrar, såsom bekant, mycket mindre materiel. Det åtgår därför mycket mindre kopparledningar eller vad man nu vill använda för slags materiel. Laborationer av hithörande slag ha på grund av bristen på apparater icke kunnat göras, men möjligheten till sådana är tydligen bland de allra första kraven, som här måste uppställas. Det är också givet, att sedan 1906 års kommitté framlade förslag i ämnet, åtskilliga nyheter tillkommit. Så har det exempelvis tillkommit ett gebit, som har utomordentlig betydelse, nämligen trådlös telegrafi och telefoni. Det är icke upptaget i 1906 års förslag. Högskolan har visserligen såsom gäva från allmänna svenska elektriska aktiebolaget fått mottaga härför erforderliga apparater, men i brist på s. k. antenn hava dessa icke kunnat användas, då medel till en sådan icke funnits tillgängliga. Vidare har det befunnits nödvändigt att anordna laborationer i telegrafi och telefoni. Hittills hava emellertid alla apparater därför saknats. Högskolan har icke haft medel till inköp av sådana, och undervisningen har kunnat upprätthållas endast därigenom, att telegrafstyrelsen välvilligt utlanat materiel och apparater från dess förråd. Av denna brist på medel följer givetvis, att den elektrotekniska institutionen under de senaste åren icke kunnat följa med på ett område, som är stätt i en så utomordentlig utveckling som elektrotekniken. Det konstrueras ouppberligen nya apparater, men institutionen har icke kunnat följa med i samma tempo.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på att i undervisningen ingår såsom ett mycket väsentligt led, att det skall vara så kallade examensarbeten. Dessa hava till ändamål att vänja eleverna vid självständigt arbete på laboratorierna inom det fackområde, till vilket eleverna skola gå ut och där de skola hava sin verksamhet. Detta har varit omöjligt att genomföra, därför att apparater icke funnits tillgängliga, och man har endast i ytterst ringa grad kunnat anställa sådana examensarbeten.

På grund av vad jag härmed anfört ber jag att få ansluta mig till det yrkande, som gjordes av den föregående talaren ordföranden på vederbörande avdelning inom statsutskottet, eller alltså att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Från ingen sida har blivit bestritt, att det anslag, som det här är fråga om, fyller ett betydelsefullt ändamål. Ej heller har bestritts, att de tidigare beräkningar, som gjorts, pekat på, såsom ett för ändamålet tillräckligt belopp, något öfver 620,000 kronor. Sedermera har detta anslag

*Anslag till
samlingar och
laborationer
m. m. vid
tekniska
högskolan.*
(Forts.)

*Anslag till
samlingar och
laborationer
m. m. vid
tekniska
högskolan.
(Forts.)*

visat sig otillräckligt och behöva förstärkas. Nu föreslås ju utöver det tidigare bestämda beloppet — den siste talaren sade nämligen, att sedan dessa beräkningar gjorts, mycket tillkommit — på 1920 års stat 300,000 kronor och även av reservanterna på 1919 års tilläggsstat 150,000 kronor. Man har därmed icke sagt, att man icke vill fortsätta, utan man förutsåg, att ytterligare anslag kanske komme att bli behöfligt. Men man har ifrågasatt huruvida i ett fall, då Kungl. Maj:t vägt detta behov emot andra behov och funnit, att något belopp icke borde uppföras på 1919 års tilläggsstat, man nu icke borde stanna vid det lägre beloppet å 150,000 kronor.

Den siste ärade talaren påminde visserligen om att han såsom riksgäldsfullmäktig vore tacksam för varje påminnelse i riksdagen om att sparsamhet borde iakttagas. Men nu visar det sig, att då man kommer in på specialområden som någon av herrar riksgäldsfullmäktige intresserar sig för, så förordar man förslag, som går längre än Kungl. Maj:ts förslag, även om han vid riksdagens början pekat på, att budgeten vore synnerligen spänd. Jag tror icke, att tekniska högskolan skulle komma i de svårigheter, som den föregående talaren framhöll, om riksdagen, mot vad han förordade, skulle sätta anslaget å 1919 års tilläggsstat till 150,000 kronor, ty därigenom skulle de faktiskt förefintliga och närmast liggande behoven bliva fyllda.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på förevarande punkt annat yrkande ej förekommit, än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På härefter gjord proposition bifölls detta yrkande.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att motiveringen skulle godkännas med den ändring, som innebures i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 på aftonen.

Punkterna 248 och 249.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 250.

*Om anslag till
vissa nya
institutions-
byggnader vid
Chalmers tek-
niska institut.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *O. Mannheimer* m. fl., nr 44, och den andra inom andra

kammaren av herr *E. Kristensson* m. fl., nr 140, vilka hänvisats till förberedande behandling av statsutskottet, hade föreslagits att riksdagen — under förutsättning att med Göteborgs stad träffades avtal om upplåtelse av tomt på villkor, som av Kungl. Maj:t godkändes — måtte till uppförande av nya byggnader för de fysiska och kemiska institutionerna vid Chalmers tekniska institut bevilja ett anslag av 3.740,000 kronor samt härav som reservationsanslag auvisa på extra stat för år 1920 ett belopp av 250,000 kronor.

Om anslag till vissa nya institutionsbyggnader vid Chalmers tekniska institut.
(Forts.)

I förevarande punkt hade utskottet, under återopande av vad däri anförts, hemställt, att herr *Mannheimers* m. fl. samt herr *Kristenssons* m. fl. ovanberörda motioner ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Mannheimer*: Herr talman! I anledning av utskottets avstyrkande av ifrågakarande motion ber jag att få yttra några ord.

Motionärerna kunna givetvis ej annat än beklaga, att statsutskottet icke ansett sig kunna förorda bifall till motionen. De skäl, som förebragts för motionen, äro, tror jag, mycket starka. Behovet för vårt land av en större tillgång på högskolebildade ingenjörer är allmänt erkänt. De nuvarande anstalterna för beredande av dylik utbildning nödgas årligen avvisa ett mycket stort antal kompetenta inträdessökande. Från åtskilliga håll, där man är intresserad för frågan om ingenjörutbildningen i vårt land såsom Svenska teknologföreningen, statens affärsdrivande verk, Riksförbundet för landsbygdens elektrifiering, Tekniska samfundet i Göteborg m. fl. hava gjorts framställningar till Kungl. Maj:t om åtgärder för avhjälpande av bristen på högskoleutbildade ingenjörer. Vid en jämförelse mellan antalet av dem, som för närvarande beretts tillfälle till dylik utbildning i Danmark och Norge, samt antalet av dem, som kunna få sådan utbildning i Sverige, kommer vårt land långt efter. Jag skulle för allt detta kunna anföra siffror, men jag tror alla känna till förhållandet, så att detta icke är nödvändigt. Det var insikten om den betydelse ur nationalekonomisk synpunkt för vårt land att hava tillgång på kvalificerade ingenjörer, som föranledde motionärerna att framlägga denna motion om anslag för åstadkommande av en utvidgning av Chalmers tekniska institut i Göteborg för att bereda institutet möjlighet att inrätta nya fysiska och kemiska laboratorier, varigenom för denna anstalt skulle möjliggöras att mottaga ytterligare ett större antal elever. Motionärerna ansågo, att denna fråga var av den vikt, att de vägade framkomma med krav på att ett så högt anslag som det här ifrågasatta måtte beviljas, ehuru väl motionärerna voro väl medvetna om den ansträngning, för vilken statens finanser för närvarande äro utsatta. Denna omständighet föranledde motionärerna att inskränka sig till att begära, att anslag för 1920 skulle utgå med endast 250,000 kronor. Motionärerna hade hoppats, att riksdagen skulle i den form, som motionen sålunda fick, och med hänsyn till sakens vikt kunna bifalla motionen samt därigenom omedelbart bereda anstalten tillfälle att taga i tu med de tidsödande

Om anslag till vissa nya institutionsbyggnader vid Chalmers tekniska institut. förberedelserna för byggnadsföretaget i fråga. Det uppskov med frågans lösning som utskottets avstyrkande innebär, är därför ur alla synpunkter berörda synpunkt att beklaga. Emellertid vill jag icke inskränka mig till endast detta beklagande.

(Forts.)

Om man nämligen går ifrån utskottets kläm med dess avstyrkande till dess motivering, så ger denna motivering anledning till verklig belåtenhet. Det är med tacksamhet, som jag då först vill konstatera det stora intresse och den välvilja, varmed utskottet omfattat motionen — ett intresse, som föranlett medlemmarna i den avdelning av utskottet, som haft den förberedande behandlingen av motionen om hand, att företaga en resa till Göteborg för att där personligen sätta sig närmare in i frågan. Med tillfredsställelse vill jag ytterligare konstatera, att utskottet i sak icke haft något att invända emot vad motionärerna i sin framställning anfört. Utskottet medger, att de nuvarande lokalerna för de fysiska och kemiska institutionerna såväl beträffande utrymme som i andra avseenden äro otillfredsställande och otillräckliga.

En särskild tillfredsställelse bereder utskottet genom sitt erkännande åt Chalmers tekniska instituts betydelse för vårt tekniska undervisningsväsende samt genom sitt oförbehållsamma uttalande därom, att ett understödjande av dess verksamhet från statens sida syntes utskottet i mer än ett hänseende väl befogat.

Utskottet anser sig böra för beviljande av anslag till ifrågasvarande byggnadsföretag uppsätta det villkor, att Göteborgs stad skulle för ändamålet kostnadsfritt med äganderätt överlåta på staten det tomtområde, som erfordras för byggnaderna. Jag kan då upplysa, att Göteborgs stads drätselkammare redan har tillstyrkt stadsfullmäktige att göra en dylik upplåtelse till staten för ifrågasvarande ändamål. Emellertid har drätselkammaren därför föreslagit, att stadsfullmäktige skulle uppställa det villkor, att årets riksdag skulle bevilja ifrågasvarande anslag. Dock håller jag före, att det icke skulle möta något hinder att få en sådan uppgörelse med Göteborgs stad till stånd, som utskottet ifrågasatt.

Utskottet säger till sist i sitt utlåtande tydligen ifrån, att det ej anser sig böra i sak ställa sig avvisande, och att det utgår från att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att för riksdagen framlägga förslag i ämnet, därvid av utskottets yttrande framgår, att utskottet förväntar, att detta förslag skall framkomma redan till nästa riksdag. Därav framgår, att utskottet anser, att ett ytterligare uppskov med denna fråga skulle medföra så stora olägenheter, att det om möjligt bör undvikas. Av detta statsutskottets enhälligt gjorda uttalande har man rätt att draga den slutsatsen, att säkra utsikter förefinnas för denna frågas tillfredsställande lösning vid nästa års riksdag, och om motionen har åstadkommit, att detta enhälliga uttalande från statsutskottets sida har kunnat göras i denna fråga, få motionärerna trösta sig därmed, ehuru de icke vunnit sitt syfte helt och hållet.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att framställa i denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu fö-
redragna punkt hemställt.

Punkterna 251—253.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 254.

Lades till handlingarna.

Punkterna 255—281.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 282.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 4,500 kronor, att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *P. E. Sköld* m. fl. väckt motion, nr 221, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det under åttonde huvudtiteln upptagna reservationsanslaget till insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen skulle höjas till 9,000 kronor att utgå till understöd åt Hyltén-Cavallius-stiftelsen vid Lunds universitet på de villkor och efter de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa.

Utskottet hade i nu ifrågakarande punkt yttrat:

»Det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet är till sin storlek oförändrat i förhållande till vad för innevarande år för ändamålet utgår. Vad angår det i motionen framlagda förslaget, innebär detsamma en fördubbling av anslaget för möjliggörande av en effektivare organisation av ifrågakarande insamlingsarbete och de gjorda samlingarnas vetenskapliga tillgodogörande.

Den fråga, som i motionen beröres, är uppenbarligen av stor kulturell betydelse, i det att här gäller insamlande och bearbetande av vår snabbt försvinnande gamla allmogekultur. Ett definitivt ordnande av hithörande spörsmål synes utskottet dock lämpligen böra anstå i avvaktan på de arbeten, vilka kunna föreligga som resultat av den år 1913 tillsatta kommittén rörande omorganisationen av folkminnesvården i riket. Då vidare, såsom av motionen framgår, spörsmålet om ett effektivt ordnande av folkminnesforskningen för närvarande befinner sig på utredningens stadium och den ställning, hithörande forskningarna böra intaga i förhållande till Lunds universitet, ännu är långt ifrån klarlagd, anser sig utskottet ej kunna biträda motionärernas förslag.»

*Om anslag till
 vissa nya
 institutions-
 byggnader vid
 Chalmers tek-
 niska institut.
(Forts.)*

*Anslag till
 insamling av
 svenska
 folkminnen.*

Anslag till
insamling af
svenska
folkminnen.
(Forts.)

I enlighet härmed hade utskottet hemställt, att riksdagen, med avslag å herrar Skölds m. fl. förutberörda motion, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte till insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen bevilja på extra stat för år 1920 ett reservationsanslag av 4,500 kronor, att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än bifall till utskottets hemställan, men vill vädja till utskottet att dock i någon mån modifiera sin motivering, därför att i denna insmugit sig en mening, som därest riksdagen låter den kvarstå, gör det omöjligt för Kungl. Maj:t att med anslaget så förfara, som utskottet säkerligen självt önskar. Det gäller sista stycket i motiveringen och den mening, som lyder: »Ett definitivt ordnande av hithörande spörsmål synes utskottet dock lämpligen böra anstå i avvaktan på de arbeten, vilka kunna föreligga som resultat av den år 1913 tillsatta kommittén rörande omorganisation av fornminnesvården i riket.» Här har utskottet råkat in på fornminnesvården, som icke alls hör hit, ty här gäller folkminnesforskningen. Skulle riksdagen antaga denna motivering, så skulle Kungl. Maj:t därigenom bliva hindrad att giva till Hyltén-Cavallius-stiftelsen det anslag, varom nu motionerats, redan nästa år, vilket, såvitt jag kan förstå av myndigheternas utlåtanden, eljest torde kunna ställas i utsikt. Det är åtskillig fara i ett dröjsmål härvidlag, därför att de saker, som det här gäller, hålla på att dö ut, och man måste skynda sig att få reda på dem innan dess. Jag har inhämtat, att humanistiska sektionen i Lund redan utarbetat statuter för Hyltén-Cavallius-stiftelsen, och att dessa redan tillstyrkts av universitetskanslern hos Kungl. Maj:t, varför riksdagen redan nästa år skulle kunna, om Kungl. Maj:t föreslår det, bevilja detta anslag på 9,000 kronor, som av enskild motionär nu begärts. Det skulle naturligtvis vara allra bäst, om anslaget kunde beviljas redan i år, men det möter ju formella hinder — det har statsutskottet alldeles rätt i, då Kungl. Maj:t icke hunnit slutbehandla ärendet.

På grund av sakens brådskande beskaffenhet och ärendets ömmande natur för övrigt hemställer jag således, att statsutskottet måtte hjälpa mig att få motiveringen ändrad så, att den av mig upplästa meningen strykes och efter orden »gamla allmogekultur» fortsättes med orden: »Men då såsom av motionen framgår» o. s. v. lika med utskottsutlåtandets lydelse.

Herr Swartz: I anslutning till vad herr Oscar Olsson nu anfört skall jag be att få meddela, att jag i egenskap av universitetskansler haft att yttra mig över det av honom omnämnda, från humanistiska sektionen i Lund inkomna förslag till stadgar för den Hyltén-Cavalliuska stiftelsen vid Lunds universitet, vilkens verksamhet skulle gå ut på ett befordrande av folkminnesforskningen. Jag vill också meddela, att det var alldeles riktigt, som den för-

gående talaren nämnde, att den forskning, som ifrågasatts skola omhändertagas av denna stiftelse, icke har något att göra med vad man plägar kalla fornminnesvård. Frågor om befordrande av fornminnesforskningen torde därför näppeligen kunna anses ingå i det uppdrag, som lämnats den år 1913 tillsatta kommittén för ordnande av fornminnesvården i landet.

Det är således alldeles riktigt att bifalla det yrkande, som här framstälts av herr Oscar Olsson, och jag beklagar endast, att jag i hastigheten i statsutskottet icke kom att på ett tidigare stadium observera denna passus.

Jag ber alltså att få instämma i herr Oscar Olssons yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, förutom angående motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade beträffande den nu ifrågavarande punkten endast yrkats att utskottets hemställan skulle bifallas.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidare yttrade herr talmannen, att i avseende å motiveringen voro yrkat, av herr *Olsson, Oscar*, att utskottets uttalande skulle godkännas med den ändring, att mitt på sidan 221 i det tryckta utlåtandet den mening, som började med orden »Ett definitivt ordnande», utlämnades och i den följande orden »Då vidare» utbyttes mot »Men då vidare».

Vid sedermera framställda propositioner dels på godkännande av utskottets uttalande oförändrat dels ock på bifall till herr Oscar Olssons yrkande godkändes det sistnämnda.

Punkterna 283—298.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 299 och 300.

Lades till handlingarna.

Punkterna 301—304.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8 B, angående regleringen av utgifterna under tillägsstatens för år 1919 åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ekklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
insamling av
svenska
folkminnen.
(Forts.)*

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkten 24.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—51.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 52—56.

Lades till handlingarna.

Punkterna 57—62.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 63 och 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—68.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 69.

Lades till handlingarna.

Punkten 70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 75—78.

Lades till handlingarna.

*Anslag till
insamling av
svenska
folkminnen.
Fort.*

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 6 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1920 sjätte huvudditel, innefattande anslagen till civildepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15 och 16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

I denna punkt hade utskottet i anslutning till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning tillstyrkt, att riksdagen måtte på extra stat för år 1920 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag av 600,000 kronor att, huvudsakligen under de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1908 angivna villkor för åtnjutande av bidrag från anslaget, användas till avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet, där sådan kunde av förhållandena påkallas, under medgivande tillika, *dels* att av detta anslag erforderligt belopp finge användas till åtgärder i särskilda fall för grövre brotts upptäckande och misstänkta personers efterspanande och gripande, *dels* ock att Kungl. Maj:t finge av anslaget använda lämpligt belopp

*Anslag till
polisväsendet
på lands-
bygden.*

Anslag till
polisräsendet
på lands-
bygden.
(Forts.)

till årsarvode åt den polistjänsteman, som förordnades att inom civildepartementet biträda ej mindre vid föraude av register över den polisstyrka, som kunde komma att iur vissa städers poliskärer ställas till länsstyrelsernas förtogande för beredande av polisskydd vid oroligheter å rikets landsbygd, än ock vid beredning inom departementet av frågor om samma polisstyrkas användning i förekommande fall.

Herr Holmquist: Herr greve och talman, mina herrar! Det är icke mot utskottets kläm som jag här skall framställa något yrkande eller någon erinran. Det gäller endast en punkt i utskottets motivering, som förefallit mig något egendomlig. Utskottet säger: "Utskottet, som förutsätter, att anslaget kommer till användning efter samma principer som hittills varit fallet samt att vid beviljande av bidrag från detsamma största möjliga sparsamhet iakttages, har funnit sig" etc. . Det är med anledning av orden, »att vid beviljande av bidrag från detsamma största möjliga sparsamhet iakttages,» som jag begärt ordet. Då ett utskott — och särskilt om det är statsutskottet — skriver så plär ju en sådan motivering betraktas, om icke såsom någon sorts verbalinspiration så åtminstone något som är närmast därintill. Då utskottet nu har sagt, att vid beviljande av bidrag från detta anslag största möjliga sparsamhet skall iakttagas, så menas väl med detta, antingen att Kungl. Maj:t skulle i fråga om de hittills vidtagna anordningarna med detta anslag icke hava iakttagit den största möjliga sparsamhet, eller också att utskottet har någon sorts anledning för framtiden att varna för att här frångå sparsamhetens vanliga vägar. Jag tror för min del, att ingendera av dessa synpunkter är riktig. Kungl. Maj:t har verkligen vid detta anslags utdelande efter min uppfattning förfarit med en sparsamhet så stor, att den verkligen måste anses vara den största möjliga.

Jag har ju under många år haft tillfälle att granska de åtgärder, som Kungl. Maj:t i detta hänseende behagat företaga, och jag ber att få säga, att åtminstone för det län, som jag representerar, vi måst inskränka våra anspråk i allra högsta grad och ändå hava dessa i vissa fall ansetts vara för höga. Jag tror alltså att Kungl. Maj:t under den gångna tiden har gjort allt, som göras kan, för att sätta sparsamhetstecknet över sina åtgärder beträffande detta anslags utdelande. Att nu detta anslag under kristiden gått upp, och att man måste förvänta att för den närmaste framtiden verkligen någon ökning måste äga rum i bidragen till de särskilda länsstyrelserna såsom ordningsmaktens närmaste representanter, finner jag alldeles naturligt, och att i det fallet Kungl. Maj:t skulle frångå de principer, som Kungl. Maj:t hittills har slagit in på, skulle enligt min uppfattning vara synnerligen olämpligt, ty därmed skulle det verkligen vara en fara för att ordningen här i landet icke skulle kunna på behörigt sätt upprätthållas. Om man vill taga en liten överblick över ordningsförhållandena på vår landsbygd och de samhällen, som icke direkt hänföra sig till städer, får man säga, att det just icke är något ordningens nät, som utbreder sig för ens blickar.

Vi ha en mycket gammal institution, fjärdingsmannainstitutionen, som i själva verket i våra allmänna lagar betecknas som och fortfarande är ett kommunalt förtroendeuppdrag. Det finns ingen möjlighet för vederbörande att ingripa, vare sig då det gäller att utvälja de lämpligaste för detta förtroende eller att skaffa en lämplig man de ekonomiska fördelar, som skulle erfordras för att locka honom att taga detta förtroendepolismanaskap. På den vägen är det således mycket litet att vänta, om icke hela denna institution blir omorganiserad.

Vad ha vi för övrigt i denna väg på landsbygden? Jo, vi ha en mycket fåtalig poliskår, som i form av ordnings- och säkerhetspoliser och i form av polistillsyningsmän är spritt över länet. Men mina herrar, kan man verkligen påstå, att dessa personer i allmänhet i något avseende åtnjuta de fördelar, som äro jämförliga med vad personer i motsvarande ställning och bildningsgrad på annat håll åtnjuta? Nej. Jag tror knappast, att det skall bli möjligt att hålla på en sådan uppfattning.

Vidare ha vi en institution, som jag tror går under rubriken reservpoliser. Detta är ett system, genom vilket staten träffar avtal med vissa städer att hålla polismän för att genom deras försorg uppehålla ordningen jämväl på landsbygden, då sådant påkallas. Redan då detta system etablerades här i landet, hade jag den bestämda åskådningen, att det var en mycket olämplig väg att gå, därför att vara städer hade över huvud taget ingen överflödig polis. De hade snarare för litet än för mycket. Att då med dessa städer göra upp avtal om att få låna deras polisstyrkor för att vid vissa tillfällen uppehålla ordningen på landsbygden, var efter min mening ganska djärvt, och såvitt jag förstår, har det heller icke lyckats. Jag har under min ganska långa landshövdingtid mer än en gång nödgats taga min tillflykt till denna reservpolisinstitution, men det är alldeles klart, att personer, som äro vana att patrullera i en stad, icke ha förutsättningar för att uppfylla sin polisuppgift på landsbygden. För det första sammandragas de från olika håll, ett par från Stockholm, ett par från Västerås, ett par från något annat håll. De känna förhållandena i sina hemorter men äro fullkomligt okunniga både om befolkningen och om de lokala förhållandena i de orter på landet, där de skola tjänstgöra. Det är alldeles naturligt, att under sådana förhållanden denna poliskår i många hänseenden icke skall kunna fylla sitt värv som ordningsmakt på landet.

Ungefär så är vår polismakt på landet ordnad. Att under sådana förhållanden i detta sammanhang, såsom utskottet gör, påpeka, att den största möjliga sparsamhet bör iakttagas med det anslag, som här beviljas, finner jag tyda hän på, att man liksom anser, att allt är gott och väl, och att man nu här i landet kan i viss mån slå sig till ro, i vad det gäller utgifter för lantpolisen, och börja spara på redan beviljade anslag. Därest bakom utskottets motivering ligger en sådan tanke, vill jag på det bestämdaste protestera däremot. Vi måste här i landet lägga om hela vårt lantpolisväsen.

Anslag till
polisväsendet
på lands-
bygden.
(Forts.)

Anslag till
polisväsendet
på lands-
bygden.
(Forts.)

och vi måste i detta syfte ställa anslag till förfogande, i förhållande till vilka det nuvarande är ganska ringa. Under sådana förhållanden synes det mig alldeles omöjligt att utveckla denna s. k. »största möjliga sparsamhet», därest därmed menas att icke tillgodose sådana krav, som verkligen med nödvändighet tvinga sig fram. Därest åter utskottet med denna mening ingenting annat anser sig ha sagt, än att man skall iakttaga sparsamhetens allmänna dygd, då har jag ingenting att säga, men det har sagts mig från mycket erfaret håll, att det är mycket sällan ett utskott skriver in en sådan punkt i ett utlåtande med endast den synpunkt för ögonen att giva ett erkännande åt en allmän sparsamhetstanke.

För min del har jag icke något annat yrkande att göra än att uttala den varma förhoppningen, att Kungl. Maj:t som hittills måtte få av dessa medel bevilja de anslag, som visa sig nödvändiga.

Herr Hammarström: Herr greve och talman, mina herrar! I likhet med min kollega på Dalabanken finner jag mig böra ge uttryck åt den förhoppningen, att detta utskottets uttalande i motiveringen icke skall föranleda Kungl. Maj:t att vid disponerandet av det ifrågavarande anslaget avvika från de grundsatser, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet uttalat till statsrådsprotokollet. Det lider väl icke något tvivel, att icke samtliga vederbörande komma att låta sig angeläget vara att iakttaga all den sparsamhet, som är förenlig med tidsläget och omständigheterna i övrigt, men i likhet med herr Holmquist tror jag, att litet var bör inse, att förhållandena icke äro sådana, att man kan motse någon nedgång i utgifterna för polisväsendet i allmänhet och särskilt för polisväsendet på landsbygden, som det här är fråga om, utan att man fastmera måste räkna med en icke oväsentlig utgiftsökning för den närmare framtiden. Jag tillåter mig också i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att frågan om en bättre och lämpligare anordning av polisväsendet på landsbygden måtte snarast möjligt från Kungl. Maj:ts sida upptagas till vidare behandling.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Anmärkta passus i utskottets motivering hänför sig till det av Kungl. Maj:t i propositionen lämnade meddelandet, att man i fortsättningen, när det gällde att utlämna bidrag från detta anslag, kanske kunde komma att finna sig nödsakad att gå utöver den huvudregel, som hittills gällt för bidragen i fråga — den huvudregeln nämligen, att statens bidrag skulle motsvaras av ett lika stort belopp, som av landsting, kommuner eller enskilda för ändamålet ställdes till förfogande. Nu framhålles det, att här kan komma att inträffa, och såvitt jag förstår i större utsträckning än hittills, att särskilt då det gäller statsbidrag till krigstidstillägg eller däremot svarande löneförbättring, sådana anslag skulle lämnas, trots att motsvarande belopp icke kunde erhållas från andra håll. Utskottet har icke velat motsätta sig att så undantagsvis sker, men har velat betona, att detta givetvis bör ske

med största sparsamhet, så att icke huvudregeln kommer att bli undantag i stället för tvärtom.

Anslag till
polisväsendet
på lands-
bygden.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 18—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom bidrag till bestridande av kostnaden för förbättring av Visby hamn i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställd plan bevilja ett anslag av 900,000 kronor samt därav såsom reservationsanslag på extra stat för år 1920 anvisa ett belopp av 150,000 kronor.

Statsbidrag
till förbättring
av Visby
hamn.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på återopade skäl hemställt, att riksdagen måtte såsom bidrag till bestridande av kostnaden för förbättring av Visby hamn i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställd plan bevilja ett anslag av 750,000 kronor samt därav såsom reservationsanslag på extra stat för år 1920 anvisa ett belopp av 125,000 kronor.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Da utskottet här har vidtagit en nedsättning i det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet från 900,000 kronor till 750,000 kronor, har utskottet som motiv härför allenast anført, att man kunde förvänta, att prissänkningar å anläggningskostnaderna skulle uppkomma, varigenom totalkostnaderna skulle kunna reduceras med det belopp, som utskottet salunda har föreslagit inbesparat. Både enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle statsbidraget komma att motsvara något mindre än en tredjedel av totalkostnaden. Det anslag, som det här är fraga om, är visserligen avsevärt, men man kan icke rimligen begära, att en kommun som Visby skulle gå längre i sina åtaganden med avseende på denna hamnanläggning än staden gjort, och det är således enligt min uppfattning nödvändigt, att staten ungefär i den proportion, som här föreslagits, förhjälpur staden till astadkommande av denna hamn, som är av så stor betydelse för staden och för hela Gottland. Utskottet har ju också visat sig behjarta detta, och jag är tacksam därför. Jag antar emellertid, att utskottets förslag får anses innebära, att om totalkostnaden skulle komma att uppgå till ett väsentligt högre belopp än man här räknat med, ett tilläggsanslag i sinom tid skall kunna påräknas, varigenom proportionen bibehålles oförändrad mellan stadens och statens kostnader ungefärligen efter Kungl. Maj:ts förslag. I förhoppning att detta skall vara möjligt, ber jag att för min del få förklara, att jag icke har något att er-

Statsbidrag
till förbättring
av Visby
hamn.
(Forts.)

inra mot, att det ifrågavarande anslaget för närvarande bestämmes till 750,000 kronor.

Herr Forssman: Herr greve och talman! Jag skall be att få ge uttryck åt min tacksamhet mot Kungl. Maj:ts regering och statsutskottet för den synnerligen stora välvilja som visats i fråga om beviljandet av anslag till förbättring av Visby hamn. Min tacksamhet gent emot statsutskottet skulle dock måhända hava varit ännu djupare, om statsutskottet helt kunnat följa Kungl. Maj:t, d. v. s. föreslå beviljandet av 900,000 kronor i stället för 750,000 kronor. Det synes mig också, som om de skäl statsutskottet anfört för sin nedprutning av anslaget icke äro alltför bärkraftiga. Att man t. ex. skulle kunna vänta sig lägre arbetslöner, lägre rena arbetskostnader, i framtiden, torde väl knappast vara sannolikt. då man ju nu har slagit in på den vägen, att man vill genom lag förkorta arbetstiden med bibehållande av samma avlöningar. I varje fall är det ju en ständigt följd praxis, att vid beviljande av statsanslag dessa icke skola utgå i annan proportion, än man först har tänkt sig, d. v. s. om totalkostnaden för ett företag som åtnjuter statsanslag, sjunker, sjunker därmed också automatiskt statsanslaget. Även ur den synpunkten hade ju enligt mitt förmenande icke varit någon risk, om statsutskottet hade följt Kungl. Maj:t.

Jag vill i det läge, som frågan nu ligger, icke göra något annat yrkande än om bifall till statsutskottets förslag, i all synnerhet som herr statsrådet och chefen för civildepartementet antytt som en möjlighet, att om det skulle visa sig, att kostnaderna bli större än beräknat är, man skulle kunna återkomma med anhållan om ett ökat bidrag.

Jag ber, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 26—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 38 och 39.

Lades till handlingarna.

Punkten 40.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

Punkterna 42—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i april 1917 uppgjorda ritningar av en magasinsbyggnad vid vardera av sinnessjukanstalterna i Kristinehamn och Säter på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 168,000 kronor.

*Anslag till
uppförande av
magasinsbygg-
nader vid
dessa hospital.*

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! I den nu föredragna punkten har, som kammaren finner, utskottet funnit sig icke böra biträda Kungl. Maj:ts framställning om ett anslag å tillsammans 168,000 kronor för uppförande av en magasinsbyggnad vid vardera av sinnessjukanstalterna i Kristinehamn och Säter. Enligt min mening föreligga emellertid goda skäl för Kungl. Maj:ts förslag i detta fall grundat som det är på framställning från medicinalstyrelsen.

Utskottet har åberopat, att »det icke torde möta svårigheter att träffa för staten förmånliga avtal även med det förut tillämpade entreprenadsystemet, när numera normala förhållanden börja återinträda. Det är ju en viss principiell motsättning mellan denna utskottets ståndpunkt och den, som Kungl. Maj:t intagit, då Kungl. Maj:t för sin del ansett, att det nuvarande leverans- och entreprenadsystemet icke är det bästa möjliga.

De föreslagna magasinsbyggnaderna äro ju huvudsakligen avsedda till förvaring av sådana proviantartiklar, som icke i större mån äro underkastade försämring eller förstöring. De äro således huvudsakligen avsedda för gryner av olika slag, sill, torkad fisk, kaffe, socker, grönsaker och dylikt. Hospitalen idka ju som bekant en ganska vidsträckt trädgårdsskötsel och tillgodogöra för hushållens räkning genom inläggningar av produkter därifrån åtskilliga av sina behov. I dessa magasin skulle man också förvara en del tvättmedel, såpa, soda, tvål och dylikt. Åtgången av dessa varor är vid de ifrågakvarande större hospitalen ganska betydande. Den är i ungefärliga siffror vid Kristinehamns hospital 22,000 kg. gryner, vid Sätters hospital 25,000 kg. gryner, vid Kristinehamns hospital av sill och torkad fisk 16,800 kg. och vid Sätters hospital av sill och torkad fisk 18,000 kg.

Det hittills tillämpade leveransättet med rekvisition omfattande endast dagsbehovet har medfört vissa olägenheter. De stora hushållen vid hospitalen torde i likhet med varje hushåll vara i behov av lämpliga upplags- och skafferilokaler, avpassade efter det antal

*Anslag till
uppförande av
magasinsbygg-
nader vid
vissa hospital.
(Forts.)*

portionstagare, som ifrågakommer. Sådana upplagslokaler kunna icke beredas i hospitalens nuvarande källarvåningar eller utrymmen. Källarvåningarna äro därtill otjänliga bland annat därigenom, att värmeledningarna med rör äro framdragna i källarlokalerna. Det är därför man ansett dessa magasinsbyggnader vara nyttiga och behöfliga. Med det tilltänkta systemet skulle man också vinna den fördelen, att såsom aspiranter till leveranser för hospitalen skulle kunna uppträda även affärsmän, som icke hade sin verksamhet i hospitalens omedelbara närhet. Som det nu är, kunna icke andra anordna de dagliga leveranserna till hospitalen. De större affärsmännen, särskilt de som finnas på orter som äro något avlägsna från hospitalen, kunna i allmänhet icke uppträda som anbudsgivare och spekulanter på entreprenader. Hospitalen få därför ofta att göra med mellanhänder, vilket givetvis i sin mån också fördyrar varorna, då dessa mellanhänder beräkna sin vinst på affären. Leveranserna bli därigenom uppdelade på ett flertal småpartier, vilket ju också inverkar på priset, då de i annat fall skulle kunna tagas vagnslastvis, och därigenom billigare fraktkostnader kunna erhållas. Varje leverantör måste vidtaga åtgärder för transport av varorna från sina i närheten liggande magasin och upplagsplatser till hospitalen i fråga, och avstånden äro ju ofta ett par, tre kilometer, varvid transporten i ett flertal fall måste ske annorledes än på båt eller järnväg.

Alla dessa förhållanden hava gjort, att man ansett det ur ekonomisk synpunkt klokt att uppföra dylika byggnader, och då det här icke är fråga om något synnerligen stort belopp, har man icke heller ansett, att med hänsyn till byggnadskostnadernas höjd i allmänhet en senare tidpunkt för uppförande av dessa byggnader skulle behöva avvaktas.

Det är givet, att detta icke innebär, att man genast skall ifrågasätta dylika magasinsbyggen vid övriga hospital. Medicinalstyrelsen har ju kommit in med förslag om uppförande av sådana byggnader avseende flera hospital, men Kungl. Maj:t tog ut de båda största och viktigaste hospitalen för att därigenom få någon erfarenhet om, hur det nya systemet skulle verka med avseende på leveranser och dylikt. Det är således icke meningen att fullfölja denna magasinsbyggnadsplan vid de andra hospitalen, förrän man genom dess prövande vid ett par hospital fått någon erfarenhet av hur förhållandena gestalta sig under det nya system som man tänkt inaugurera. Visar det sig, att detta icke är så fördelaktigt, som man ansett sig ha anledning tro, kommer man väl icke att ifrågasätta uppförande vid de övriga hospitalen av magasinsbyggnader. Det är emellertid anledning att antaga, att det skall visa sig vara ett lyckligt system, detta med särskilda förrådsbyggnader och att man således i sinom tid kan fullfölja det vid de övriga hospitalen. Jag tror därför, att medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t hava haft goda skäl att göra hemställan hos riksdagen om anvisande av medel för dylika magasinsbyggnader. Jag skulle också för min del

finna det önskvärt, om riksdagen ville biträda vad Kungl. Maj:t i detta avseende föreslagit.

*Anslag till
uppförande av
magasinsbygg-
nader vid
vissa hospital.*
Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Som framgår av motiveringen, vill ju utskottet icke bestrida, att Kungl. Maj:t haft goda skäl för sin framställning, och det rådde inom utskottet och även inom afdelningen rätt stark tveksamhet, huruvida man skulle gå på Kungl. Maj:ts förslag, ehuru med någon minskning av beloppet, eller om man för närvarande skulle stanna vid ett avstyrkande. Man kom till sistnämnda alternativ efter undersökning av saken, och då man kunde konstatera, att det behov av dessa lokaler, som tidigare förefunnits, när hospitalsdirektionerna under krigstiden icke kunna uppgöra avtal om successiv leverans, numera icke är så starkt som det förut varit, utan vida mindre. Man har nu möjlighet att återgå till det förut tillämpade entreprenadsystemet, och med hänsyn till de för närvarande så höga byggnadskostnaderna kan man skjuta på saken åtminstone en tid.

Jag tror knappast, att man får läsa utskottets yttrande på det sättet, att det principiellt innehåller en från Kungl. Maj:t avvikande ståndpunkt. Utskottet säger, att »det icke torde svårigheter att träffa för staten förmånliga avtal ären med det förut tillämpade entreprenadsystemet», vilket ju måste anses innebära ett medgivande av att för staten och för vederbörande hospital gynnsamma avtal kunna komma till stånd jämväl med det av Kungl. Maj:t anvisade tillvägagångssättet. Då man ju varit tämligen ense om att alla de byggnadsföretag, som icke avse bostadsbyggnader, och som icke äro av förhållandena för närvarande oundgängligen påkallade, böra uppskjutas, och då ett sådant fall enligt utskottets förmenande här kan anses föreligga, har utskottet på detta huvudskäl funnit sig böra för närvarande avstyrka Kungl. Maj:ts framställning, och jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmquist: I min egenskap av ordförande i Sätters hospitalsdirektion anser jag mig pliktig att i anledning av den nu föredragna punkten säga några ord.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har ju här utvecklat de skäl, som legat till grund för Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, och jag ber endast att efter samråd med tjänstemän och ledamöter vid hospitalet i Säter få säga, att vi på det livligaste dela just de synpunkter, som herr statsrådet här framhållit. Dessa synpunkter gälla icke kristidsförhållandena, utan de voro stadgade, långt innan kristiden gjorde sig gällande. Redan då hade hospitalet prövat på vad det betyder att icke ha ett upplagsmagasin för sådana varor, som av herr statsrådet här nyss uppräknats. Då därtill kommer, att hospitalets källare till följd av vissa värmeledningar, som där framdragits, äro fullkomligt omöjliga att använda som upplagsplatser för en del varor, har verkligen hospitalet i Säter under denna tid levat fullkomligt ur hand i mun, och det är

Anslag till
uppförande av
magasinsbyggnader vid
vissa hospital.

(Forts.)

alldeles naturligt, att då det gäller ett hospital, där det är fråga om att skaffa livsförnödenheter för elva hundra personer och en hel del andra förnödenheter för ett mycket stort antal till hospitalet hörande dels patienter, dels tjänstemän, så är det alldeles tydligt, tycker jag, att en upplagsplats måste finnas för hospitalet, och att ett magasin bygge måste ske.

Utskottets ärade representant nämnde nyss, att utskottet i viss mån delat de åskådningar herr statsrådet uttalat och den kungl. propositionens förutsättningar i fråga om dessa byggen. Men jag kan inte förstå, att den ärade talaren med dessa premisser ändå kom till det slutet, att denna framställning borde avslås. Visserligen omnämnde han vid sidan av detta allmänna uttalande den principen, att då det icke gällde bostadslägenheter, som voro nödvändiga, utskottet för sin del ansåge, att alla övriga byggnader, som icke vore oundgängligen påkallade, borde få anstå. Men jag vill för min del bestämt hävda, att detta verkligen är ett bygge, som är oundgängligt för hospitalet, om detta skall skötas på ett fullt rationellt och praktiskt sätt.

Jag tror således, att även om i dag denna framställning icke kommer att bifallas av kammaren, det icke kan dröja lång tid, innan behovet blir så trängande, att detta bygge måste äga rum, och denna tid kan icke uppskjutas så långt, att någon betydande nedläggning i kostnaderna kommer att ske.

Jag tillåter mig med denna motivering, herr greve och talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts framställning i den föreliggande punkten.

Herr Petrén, Alfred: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet för att konstatera, att det synes mig uppenbart, att det dock är en viss skillnad mellan den motivering, som utskottet har anfört till stöd för sin ståndpunkt, och den motivering, som här anfördes av utskottets representant. I utskottets motivering anföres nämligen som skäl för avslag icke endast det, att det är olämpligt att uppföra dessa byggnader under en tid, då byggnadskostnaderna äro så höga som nu, utan utskottet gör även en principiell invändning. Utskottets representant däremot har efter det klagörande yttrande, som vi här hört från statsrådsbänken velat lägga huvudvikten på att det icke är lämpligt att för närvarande uppföra dessa byggnader. Jag anser därför, att man kan fastslå, att man icke i det avstyrkande, som nu är gjort kan lägga in den betydelsen, att statsutskottet skulle ställa sig principiellt avvisande. Det skulle ju också vara egendomligt, om statsutskottet så skulle göra, när medicinalstyrelsen nu vill i större utsträckning söka få ett mera ekonomiskt system i upphandling av förnödenheterna för hospitalen.

Vad jag egentligen ville betona är emellertid, att medicinalstyrelsen just på grund av de nuvarande höga byggnadskostnaderna icke har begärt att få magasinbyggnader uppförda vid alla de hospital, där det kan vara behöfligt, utan styrelsen har inskränkt sig till tvänne, nämligen Sätters och Kristinehamns hospital. Varför har

man inskränkt sig till dessa två sinnessjukanstalter? Jo, därför att de besparingar, som skulle kunna ske, och som närmare belystes av herr statsrådet, skulle komma till sin rätt framför allt just vid dessa hospital av den anledningen, att de äro belägna vid mindre samhällen. Med det nuvarande leveranssystemet, då allt skall transporteras ut för varje dag per hjuldon ett par kilometer till anstalterna i fråga, är det omöjligt att få leverantörer på längre avstånd från anstalten, och man är alltså vid dessa anstalter bunden vid affärsmännen i dessa småstäder. Det betyder alltså, att varorna måste gå genom mellanhänder, som fördyra dem, då man icke kan få dem direkt från de större affärsmännen. Jag vill också framhålla, att det vid det förhållandet, att det endast finnes ett relativt fåtal leverantörer, som kan delta i en entreprenad, jämväl är fara för att det kan bliva en ringbildning, som ytterligare höjer priserna.

*Anslag till
uppförande av
magasinsbygg-
nader vid
dessa hospital.
(Forts.)*

Då jag för min del anser, att det är synnerligen trängande, att just vid dessa anstalter ifrågavarande förrådshus fortast möjligt bli uppförda, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i frågan.

Herr Jeansson: Herr greve och talman! Utskottets ärade representant, ordföranden för dess tredje avdelning, har ju i sitt anförande bemött de invändningar, som gjorts mot utskottets yrkande. Jag skall be att få tillägga något därtill. Det första är då, att inom avdelningen man var tämligen ense om att det icke var så säkert, att det förändrade systemet beträffande leveranserna skulle bliva fördelaktigare än det gamla. Det är ju så, att det finns olika sätt för upphandling. Det ena är att köpa på lager och det andra att köpa på successiv leverans från köpmannen. Det senare systemet har ju varit det, som hitintills i allmänhet har tillämpats, och med den erfarenhet jag har, så tror jag mig kunna påstå, att detta leveranssystem med successiv leverans dock är förmånligast för staten och för konsumenten. Jag är alltså icke alls övertygad om vad herr statsrådet framhållit och vad i propositionen har anförts som motivering för en ändring.

Herr statsrådet har gjort den anmärkningen, att just vid Sätters hospital det är så ont om magasinsutrymme och olägenheterna av att använda källarna äro så stora, att det är ett trängande behov att få en förbättring. Ja, däremot kan man ju erinra om, att det hittills rådande sättet tillämpats så länge, att det väl ändå icke kan vara ett så trängande behov, att man måste bygga just under denna nu rådande dyrtid, då vi stå inför ett väsentligt prisfall.

Den ärade representanten för Kopparbergs län gjorde den invändningen, att något vidare prisfall hava vi icke att vänta. Däremot vill jag säga, att man säkert har att vänta ett sådant i en hel del avseenden. Det har den, som har med byggnadsförhållanden att göra, alldeles klart för sig. Det har ju redan inträffat betydande prisfall, och naturligt är, att med freden och med andra föränd-

Anslag till uppförande av magasinbyggnader vid vissa hospital. rade förhållanden ett ytterligare prisfall ovillkorligen skall komma — ty hur skulle det eljest gå?
 Jag anser sålunda, herr greve och talman, att de skäl, som av de föregående talarna anförts mot utskottets yrkande och motive-

(Forts.)

ring, icke äro hållbara, och jag ber samtidigt att få erinra om vad ordföranden i avdelningen nämnde, att detta icke är att anse som ett absolut avslag för framtiden, utan endast för närvarande. I det jag erinrar om detta, ber jag slutligen, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den ärade talaren på Dalabänken sade, att han icke trodde, att ett uppskov skulle medföra någon nedsättning i den här föreslagna kostnaden. Mot det vill jag säga, att förespråkarna för ett omedelbart byggande i andra kammaren i dag på förmiddagen försökte att få beviljat ett belopp, som med 23,000 kronor understiger det nu föreslagna, under förklaring, att enligt deras förmenande man nu skulle kunna bygga för detta lägre belopp. Sålunda är det uppenbart, att man även på den sidan, när man tagit närmare del av detta ärende, anser, att redan nu en minskning i kostnaderna skett, som kunde taga sig uttryck i den antydda siffran.

En annan ärad talare på samma bänk sade, att man från hospitalet måste för varje dag hämta sina förråd. Det är omöjligt, att det är ställt på det sättet, att icke hospitalet för närvarande för sådana varor, som här uppräknades, sill, socker och dylikt, har andra förråd än sådana som för varje dag hämtas från leverantören. Så förhåller det sig givetvis icke.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Holmquist: Jag vill endast i anledning av ett par yttranden här säga något.

Det nämndes från en ärad talare, att successiv leverans ställer sig fördelaktigare än leverans på en gång i en större kvantitet. Ja, det är ju en sak, som man omöjligen kan på förhand fastslå som generell regel. Det ena kan vara lämpligare vid ett tillfälle, det andra vid ett annat. Det beror alldeles på förhållandena. Vad detta fall beträffar, så har åtminstone under den tid, som jag har haft äran tillhöra hospitalsdirektionen i Säter, successiv leverans visat sig vara olämplig, och man får väl säga, att om icke riksdagen vill¹⁾ giva direkta direktiv åt myndigheterna, så får man väl taga hänsyn till de allmänna uppfattningar, vartill de under mångårig praktisk erfarenhet kommit.

Då jag nämnde, att man icke har att vänta något allmänt prisfall, så menar jag naturligtvis, och jag tror, att jag gav uttryck åt det i mitt anförande, att behovet av dessa byggnader är så trängande, att man antagligen icke kan få något väsentligt prisfall, innan man kommer i det läget, att man nödgas bygga dem.

Slutligen sade den siste ärade talaren, att han icke kunde tänka sig, att förhållandena äro sådana, att det icke finnes nederlagsplat-

ser vid Sätters hospital för sill, socker och dylikt. Ja, enligt min mening äro förhållandena sådana. Jag vet icke, fast jag så många gånger besökt detta hospital, var dylika varor skulle lagras. Jag har redan antytt, att genom det utmärkta sätt, varpå värmeledningarna framdrogos, källarna blevo omöjliga som förvaringsplatser. Källarna i Sätters hospital äro nästan värmekammare.

*Anslag till
uppförande av
magasinsbygg-
nader vid
vissa hospital.
(Forts.)*

Jag tillåter mig fortfarande att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Petré, Alfred: Med anledning av den ärade talarens på Gävleborgsbänken yttrande, att varorna icke behövde hämtas varje dag, så vill jag säga, att om man också i allmänhet ej behöver hämta varorna precis varje dag, så blir det i alla fall synnerligen täta transporter av varor, när man saknar dessa förrådshus, som medicinalstyrelsen begär. Och det är alldeles klart, att med dessa täta, om också icke precis dagliga transporter, varorna skola bliva mycket dyrare, än om det på en gång kunde levereras en hel järnvägsvagn ut till hospitalet. Det ligger i sakens natur.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 49 och 50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Kungl. Maj:ts hade föreslagit riksdagen *dels* besluta anläggandet av ett reningsverk för vattenledningsvattnet vid Östersunds hospital i huvudsaklig enlighet med av ingenjören J. Bergström i augusti 1918 uppgjort förslag och för en beräknad kostnad av 235,000 kronor *dels ock* för ändamålet på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag å 100,000 kronor.

*Om anslag till
ett vattenre-
ningsverk vid
Östersunds
hospital.*

Utskottet hade i nu ifrågavarande punkt på andragna skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! I den förevarande punkten har utskottet hemställt, att Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av ett reningsverk för vattenledningsvattnet vid Östersunds hospital icke måtte av riksdagen bifallas. Då utskottets motivering emellertid giver anledning till vissa erinringar, kan jag icke låta utskottets förslag passera alldeles oanmärkt.

Om anslag till
ett vattenre-
ningsverk vid
Östersunds
hospital.
(Forts.)

För det första ber jag att få konstatera, att sjukligheten vid Östersunds hospital alltsedan dess öppnande har varit synnerligen stor i tyfoidfeber, d. v. s. paratyfus och tyfus. Det har varit inalles 141 fall från november 1915, däraf hos patienter 77, bland sjukvårdspersonal 48, bland ekonomipersonalen 10 och hos betjäningens familjer 6. Tillsammans har det varit 7 dödsfall. Om man ser på den tabell, som finnes här över de konstaterade fallen av tyfoidfeber vid Östersunds hospital, visar det sig också, att alltifrån november 1915 till och med januari 1919 patienter ständigt vårdats för tyfoidfeber. Det har knappast varit mer än två månader under hela denna tid, som hospitalet varit fritt från dessa sjukdomar. Det är således alldeles tydligt, att det varit några särskilda ogynnsamma omständigheter, som medfört denna ihärdiga och svåra epidemi, som rått vid Östersunds hospital!

Beträffande anledningen till dessa epidemier har utskottet för sin del funnit, att man kan lägga huvudanledningen på den omständigheten, att väggarna i lokalerna varit fuktiga och luften varit rå och ohälsosam. Det är emellertid förhållandet, som enligt vad sakkunniga medicinska myndigheter upplysa, i detta fall icke hava kunnat orsaka dessa epidemier. Det är alldeles klart, säges det, att epidemierna av tyfus och paratyfus uppkomma genom infektion av smittämne, som införes genom näringskanalen, och icke kunna framkallas av att en och annan paviljong på grund av otillräcklig dränering varit angripen av fukt i sin bottenvåning. Det är också så, att det icke är någon större del av hospitalet, som ständigt är utsatt för fukt, beroende på otillräcklig dränering. Det gäller endast två av anstaltens till ett tjugutal uppgående byggnader, under det att epidemisjukdomarna, tyfoidfeberfallen, icke varit inskränkta till någon viss avdelning, utan förekommit spridda på olika avdelningar på såväl mans- som kvinnosidan och uppträtt i familjer bland såväl sjukvårds- som ekonomipersonal. Det är således, tror jag, klart och tydligt, att anledningen icke kan vara den, som utskottet här har åberopat såsom förklaring till ohälsan, eller att det varit fukt i vissa väggar.

Var har man då att söka anledningen till dessa epidemier? De medicinska myndigheterna hava ansett dem med stor sannolikhet härflyta från vattenledningsvattnet. Utskottet å sin sida åberopar, att vattenledningsvattnet i det hela varit gott och att det vid undersökningar, som skett förut, när hospitalet anlades, konstaterats, att vattenledningsvattnet var tillfredsställande i alla avseenden. Emellertid är det ju uppenbart, som också framhållits av de medicinska myndigheterna, att när det är fråga om vatten, som utan föregående rening användes till dryck eller beredning av föda, man måste fordra, att icke ringaste misstanke skall kunna föreligga om att en epidemi härledit sig från användande av detta vatten till dryck, vilket, som sagt, icke undergår någon föregående rening. Det är ju så, att de medicinskemiska myndigheter, som yttrat sig i frågan, anført, att »sjövattnet icke vore fritt från plankton, av vilken den grövre till och med avsatt sig å silarna vid vattenintaget i sådan

myckenhet, att dessa titt och ofta måste renas. Visserligen har doktor Huss, som på doktor Sondéns uppdrag gjort vissa undersökningar, förklarad, att denna plankton icke talade om starkare förorening av vattnet, som svites stå det praktiskt rena nära. men att relativt rikliga mängder av vissa organismer antydde en svag förorening av kloakvatten.

Om anslag till ett vattenreningsverk vid Östersunds hospital.
(Forts.)

Det är således också positiva skäl man haft för att anse, att tyfoidfieberfallen vid hospitalet lätteligen kunnat härledas från den omständigheten, att det till dryck använda vattnet varit därtill otjänligt. Det är som sagt visat, att sjövattnet har företett antydan till kloakförorening. Det är vidare konstaterat, att vattnet från Mjällebäcken, som utmynnar 300 meter från intagsbrunnen, kunnat bidra till föroreningen. Vidare kan härtill bidra jämväl den stora myckenhet av hästspilling som förefinnes på de mycket anlidade vintervägarna över isen på sjön.

Vid dessa förhållanden ansåg jag för min del, da ärendet förelades Kungl. Maj:ts prövning — ehuru det var fråga om ett rätt stort anslag och bevisningen icke var fullständig — att det vore åtskilliga skäl, som talade för att sjövattnet icke utan särskild rening borde användas till dryck och att således ett reningsverk borde uppföras.

Ett ytterligare stöd för denna mening är också, att i Hornsbergs municipalsamhälle som ligger i närheten just uppträtt fall av tyfoidfieber, sedan detta municipalsamhälle börjat taga vatten från hospitalets vattenledning. Förut hade, såsom av överläkaren vid hospitalet meddelas sådana sjukdomsfall icke förekommit, och han har vid samtal med äldre personer icke kunnat få på något sätt bestyrkt, att tyfoidfieberfall förekommit under de föregående tiderna. Således talar också detta för att man kan härleda denna sjuklighet från bristen på rening av vattnet.

Dessa omständigheter hava som sagt gjort, att Kungl. Maj:t icke velat taga på sitt ansvar att icke hänskjuta till riksdagen frågan om vidtagande av åtgärder för att uppföra ett reningsverk vid Östersunds hospital och därigenom söka i görligaste man undanröja den sannolika anledningen till den stora sjuklighet i tyfoidfieber, som varit rådande vid hospitalet. Då det varit fråga om så betydande sjukdomfall, så ständigt fortgående, så ihärdiga och över hela hospitalet utbredda, som det här är fråga om, har man ansett det nödigt att göra allt, som göras kan.

Jag tror icke, att den ytterligare utredning, som kan ägnas förslaget, därest riksdagen icke biträder Kungl. Maj:ts framställning, kommer att bringa så mycket större klarhet i frågan om sjukdomsanledningarna. Man kommer möjligen att kunna påvisa ett och annat förhållande till, som tyder på att det knappast kan finnas någon annan anledning för sjukdomsfallens uppkomst än vattnet. Jag skall naturligtvis, om detta förslag icke biträdes, låta mig angeläget vara att göra bevisningen än mera bindande, men jag tror, att riksdagen, om den begär, att det skall vara konstaterat, att sjukdomsfallen icke kunna härleda sig från annat än vattnet.

Om anslag till
ett vattenre-
ningsverk vid
Östersunds
hospital.
(Forts.)

innan anslag till ett reningsverk för vattnet beviljas, så ställer man alldeles för stora anspråk; det är ju väl känt för envar, att vattenledningsvatten vid många tillfällen behöver filtreras och undergå en rening för att man skall kunna med fullt förtroende använda det till dryck och matlagning.

Det är därför som jag hoppas, att även om kammaren i dag icke skulle bifalla det förslag, som föreligger, kammaren måtte ställa sig välvillig, om Kungl. Maj:t återkommer med förslag om anordningar i detta syfte till en annan gång efter den ytterligare utredning, som då kan föreligga. Det kan icke vara lämpligt vare sig för riksdagen eller för Kungl. Maj:t att låta en sådan utbredd sjuklighet fortfara år efter år, utan att söka vidtaga effektiva åtgärder för att hämma den; och man har hittills icke kunnat komma till annat resultat, än att sjuklighet sannolikt förskriver sig från vattnet och att således den enda åtgärd man kunnat giva anvisning på till hälsotillståndets förbättrande varit att bygga detta reningsverk för vattenledningsvattnet.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Ja, efter senare delen av herr statsrådets och chefens för civildepartementets yttrande, vari det föreföll mig, som om han dock med jämnmod toge det uppskov, som utskottets hemställan utmynnar i, är det icke så mycket från utskottets sida att säga. Jag tror dock, att det finnes vissa fakta, som kunna göra en tveksam om, huruvida här verkligen vattnet varit sjukdomsalstraren och som tala i annan riktning än de, som nu anfördes ifrån statsrådsbänken. Det var dock så, att sjukdomen i första hand var lokaliserad och det är först efter hand, som den sedermera spritt sig över hela hospitalet. Utskottet, som naturligtvis icke alls gör anspråk på den ringaste högre insikt på detta område, har naturligtvis icke tänkt sig, att sjukdomen *uppkommit* genom den fuktighet, som faktiskt rått i vissa delar av hospitalet, men man har kunnat tänka sig, att detta förhållande kunnat minska motståndskraften hos dem, som där vistades, sedan smittan kommit in utifrån. I ett fall, en gång, när en epidemi utbröt, uttalades också i handlingarna, att man hade den bestämda uppfattningen, att smittan just kommit från ett sjukdomsfall i Östersund, där man ju har reningsverk, som torde vara lika effektivt som det, som ifrågasättes för denna anstalt.

Det kan sålunda, förefaller det, hysas stark tvekan efter vad som förekommit och särskilt efter de båda undersökningar av vattnet, som ju gjorts och där man i båda fallen konstaterat, att vattnet varit fritt från sådana ämnen, som skulle kunna betecknas såsom förorening. Utskottet har naturligtvis icke föreställt sig annat, än att om sjukdomsfallen fortsätta, givetvis både medicinalstyrelsen och anstaltstyrelsen i Östersund komma att ytterligare påkalla uppmärksamhet för saken och föranleda förnyad framställning. Men utskottet tror, att det finnes anledning att företaga det uppskov och den nya prövning av saken, som utskottet ifrågasatt. Det skulle hava varit intressant, om man, som jag väntat, här hade fått höra, huru-

vida sedan dränering skett och således förbättring i fråga om fuktig-^{Om anslag till} heten inträffat, sjukdomsfallen pågått i samma omfattning som^{ett vattenre-} tidigare. Några uppgifter därom ha emellertid icke avhörts.^{ningsverk vid}

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Östersunds

hospital.

(Forts.)

Herr Petré, Alfred: Herr greve och talman! När jag tog del av utskottets yttrande i denna punkt, blev jag verkligen förvånad, då den avdelning, som behandlar sjätte huvudditel, bland sina ledamöter har en medicinskt bildad person. Sedan fann jag ju, att denne icke deltagit i ärendet. Hade utskottet emellertid rådgjort med sin läkarledamot, så skulle redan inom utskottet den upplysningen kunnat erhållas, att de sjukdomar, som hava gått epidemiskt på Östersunds sinnessjukanstalt alltsedan året för dess öppnande, icke kunnat bero på fuktig luft. Som det redan från statsrådsbanken framhållits, förorsakas nämligen de sjukdomar det här gäller, tyfoidfeber och paratyfus, av organismer, som icke intränga i kroppen genom andningsorganen, utan förorsaka sjukdomen efter att hava inkommit i matsmältningskanalen. Det är alltså genom födan eller vattnet, som dessa sjukdomar spridas. Under förutsättning alltså, att epidemien beror på vattnet, kan den icke upphöra därför, att de stillastående vattensamlingarna under vissa byggnader, avledas genom dränering, då smittämnet finnes kvar i det vatten, som användes till dricksvatten och vid födans beredande.

Utskottets representant framhöll, att vad som kunde tala för utskottets uppfattning, vore, att epidemien till en början varit lokaliserad, och jag antar, att han menade, att den skulle hava varit lokaliserad till de två paviljonger, vilkas källarvåningar — ty det gäller endast dessa — varit angripna av fukt. Nu förhåller det sig emellertid så, att denna epidemi började huvudsakligen bland den kvinnliga personalen. Första gången jag besökte anstalten, i slutet av det år, då den blev öppnad, eller år 1915, var det icke mindre än 11 sjukdomsfall bland den kvinnliga personalen, men endast ett par bland de kvinnliga patienterna och intet bland de manliga, och sjukdomen hade dittills huvudsakligen gått bland den kvinnliga personalen. Det är också betecknande, att när det i mars 1918 skedde en betydande ansvällning, en stegring av epidemien, i det att det plötsligt uppträdde ett flertal nya fall — bortåt ett tiotal — var det uteslutande sådana personer, som deltagit i arbetet i stora köket, som sjuknade. Sjukdomsfallen inträffade nämligen dels bland personalen i köket och dels bland kvinnliga patienter, somingo hjälpa till i köket. Ett sådant spridningssätt stämmer icke alls överens med teorien om fuktig luft som orsak till sjukdomen, men däremot mycket väl med det av varje läkare kända förhållandet, att denna sjukdom förväras genom sjukdomsalstrande bakterier, som inkomma i matsmältningskanalen.

Det nämndes av den föregående talaren, att en person inkommit till anstalten efter att hava sjuknat i Östersund. Ja, det är klart, att det första fall, som uppträtt å anstalten måste ha kommit uti-

Om anslag till
ett vattenre-
ningsverk vid
Östersunds
hospital.
Forts.

från. Först måste sjukdomen hava blivit introducerad, innan kloakvattnet kunnat inficiera sjön med dessa bakterier.

Indirekt har utskottet uttalat sitt klander över att man icke från början anlagt ett reningsverk vid denna anstalt, men som redan framhållits, befanns ju vattnet, när denna anstalt planlades, tillfredsställande, och den expert, som yttrat sig härom, ansåg, att man kunde försöka utan reningsverk, emedan vattenintagningen kunde förläggas på stort avstånd från kloakledningens mynning och uppströms om denna. Att medicinalstyrelsen vid sådant förhållande beslöt sig för att anlägga detta hospital utan reningsverk vid vattenledningen, berodde också därpå, att man så mycket som möjligt ville nedbringa kostnaderna för hospitalets anläggning, då dessa i alla fall blevo mycket avsevärda och betydligt mycket högre än kostnaderna för de hospital, som närmast förut hade blivit anlagda. Enligt mitt förmenande skulle man med mycket mera rätt ha kunnat uttala klander mot medicinalstyrelsen, om den, då det uppstått stark misstanke, om att vattnet vore orsaken till denna ständiga sjuklighet vid Östersunds hospital, icke framlagt förslag till avhjälpan av detta missförhållande och begärt anslag till ett reningsverks anläggande. Jag vill i detta sammanhang betona, att om icke kristiden hade inträffat, skulle en sådan anläggning icke blivit dyrare några år senare, än den var vid hospitalets anläggning, och det var icke lätt att då beräkna, att det skulle bliva krig med därav följande ökade kostnader för allting och även för sadana anläggningar, som den här ifrågavarande. Det är emellertid detta som är anledningen till att det nu kommer att ställa sig dyrare för statsverket att få ett sådant reningsverk anlagt, än det skulle hava blivit, om det skett från början.

Medicinalstyrelsen har alltså ansett, att den borde göra vad på den ankomme för att få vattenförhållandena vid Östersunds hospital ordnade på bästa sätt, och för min del håller jag före, att riksdagen påtager sig ett stort ansvar, om den nu följer utskottets hemställan och avslår Kungl. Maj:ts förslag. För min del vill jag, herr talman, icke dela detta ansvar, och därför ber jag att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber blott att få säga ett par ord med anledning av den siste talarens yttrande, att medicinalstyrelsen skulle vara att klandra, om styrelsen underlåtit att framställa förslag till anläggande av ett reningsverk. Utskottet har icke på något sätt klandrat vare sig medicinalstyrelsen eller Kungl. Maj:t för att detta förslag blivit framställt, men utskottet har förmenat att, när det gäller ett beslut som har stora ekonomiska konsekvenser, det är nödvändigt, att riksdagen utövar självständig prövningsrätt.

Jag ber att få erinra att, när hospitalet skulle anläggas på Frösön, en mycket stark strid förelåg i fråga om val av plats. Man stred om denna plats och andra platser. Och det avgörande härvidlag kan jag så gott som säga var att, då beträffande andra i övrigt

lämpliga platser vattenfrågan var mycket svårlöst, man fann, att den frågan här var synnerligen lätt att lösa, därför att man kunde ta vatten direkt ur Storsjön; och platsen förordades ur denna synpunkt jämväl av medicinalstyrelsens sakkunniga, som vitsordade, att såväl dricks- som hushållsvattnet var av förträfflig beskaffenhet och fanns att tillgå i obegränsad mängd. På grund av bl. a. detta förord var det platsen valdes. Nu, några år senare, kommer man från samma håll och säger, att man måste få till stånd en dyrbar anläggning, därför att man befarar, att vattnet är otillfredsställande. Undersökningar hava gjorts, men dessa undersökningar hava icke inneburit något som helst bevis för att vattnet är förorenat, utau hava tvärt om gått i motsatt riktning. Det hindrar naturligtvis icke, att de misstankar, som uttalats om att vattnet är sjukdomsalstrande, äro riktiga. Om detta av fortsatta undersökningar kommer att bekräftas, torde riksdagen icke underlåta att taga konsekvenserna därav: men i närvarande ögonblick kan man icke säga, att det är någon stark motivering, som för den uppfattningen blivit presterad.

Den siste talaren sade att, om dricksvattnet är sjukdomsalstrande, komma naturligtvis icke sjukdomsförhållandena att ändras, även om det under byggnaden stillastående vattnet blir bortlett. Nej, naturligtvis om vattnet är sjukdomsalstrande. Men den saken är omstridd, och en läkare har till mig personligen uttalat den meningen att, om det är rått och fuktigt, såsom det varit i väggarna i huset, och smittan kommit utifrån, så kan däriegenom motståndskraften hos de i de råa lokalerna bosatta ha nedsatts, och på så sätt har epidemiens möjlighet att florera inom hospitalet ökats. Jag tror, att det finnes skäl för en förnyad omprövning och att det finnes behov av den erfarenhet, som den nya dräneringen giver, för att kunna bedöma detta speciella fall. Jag tror därför, att utskottet står på god grund, när det på sätt som skett hemställer om förnyad prövning av ärendet, och hemställer jag därtför om bifall till utskottets förslag.

Herr Petren, Alfred: Jag skall icke förlänga diskussionen med många ord. Med anledning av att den teorien framförts, att man genom fuktighet i luften skulle kunna bli mera mottaglig för här ifrågavarande sjukdomar, kan jag emellertid icke underlåta att nämna, att det icke förhållit sig så, att det var inom de paviljonger, vilka varit särskilt utsatta för fuktighet, som epidemierna företrädesvis uppträtt, utan ha sjukdomsfall inträffat överallt inom hospitalets område, i alla sjukpaviljongerna såväl som inom de här boende familjerna. Den explosiva ansvällningen av epidemien från köket talar ju icke heller för den uppfattningen att fukten i vissa byggnader haft någon betydelse för sjukdomens uppkomst.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av den förra delen av herr Ekmans yttrande, då jag nämligen varit medlem av den kommission, som haft att pröva, huruvida Östersund eller Väu-

(Om anslag till ett vattenrenningsverk vid Östersunds hospital.)

(Forts.)

*Om anslag till
ett vattenre-
ningsverk vid
Östersunds
hospital.*

(Forts.)

näs, varmed tävlan gällde, borde hava företräde vid anläggandet av ett hospital i mellersta Norrland. Och jag vill då säga, att det visst icke var vattenfrågan som var den avgörande vid valet av platsen för denna anstalt. Enligt mitt förmenande var Vännäs omöjligt att reflektera på redan av den anledningen, att det icke har tillräckligt isolerat läge. Alldeles intill den påtänkta platsen ligger nämligen en by med ett flertal byggnader och ett stort hospital måste ha ett annat läge. Därtill kommer, att en sådan anläggning icke lämpligen bör förläggas på rama landsbygden utan bör få sin plats på lämpligt avstånd från ett större samhälle, en ej allt liten stad. Erfarenheten har tillförlitligt visat, att det var ett missgrepp att lägga ett stort hospital vid ett så litet samhälle som Säter.

Jag har icke kunnat underlåta att med anledning av den föregående talarens senaste yttrande framhålla dessa synpunkter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 52—61.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 71 och 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—76.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 77.

Lades till handlingarna.

Punkterna 78—86.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 87.

Lades till handlingarna.

Punkterna 88—93.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

*Anslag till
alkoholist-
vården.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa

dels ett förslagsanslag, högst, 17,500 kronor, till avlöningar och vikariatsersättningar åt befattningshavare vid statens vårdanstalt a Salbohed för alkoholister,

dels ett förslagsanslag av 49,225 kronor, till bidrag för driftkostnaderna i övrigt för samma anstalt,

dels ett förslagsanslag av 100,000 kronor såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader,

dels ett förslagsanslag av 17,000 kronor till bestridande av statens kostnader för farliga alkoholister, handräckning. läkarutlåtan- den, vittnesersättningar m. m.;

dels ett reservationsanslag av 10,000 kronor såsom bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter;

dels ock ett förslagsanslag, högst, 3,600 kronor, till sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården.

eller sålunda till bestridande av kostnader för alkoholistvården tillhopa 197,325 kronor,

ävensom medgiva, att jord, som stode under kronans omedelbara disposition eller som tillhörde någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, finge, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan för anordnande av allmän alkoholistanstalt.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kamraren av herrar *A. Zander* och *C. J. Ericsson* i Arboga väckt motion, nr 214, däri hemstälts, *dels* att riksdagen ville, med ändring i den av Kungl. Maj:t föreslagna lönestaten för statens alkoholistanstalt, bestämma grundlönen för husfader och befallningsman till 1,700 kronor, för vårdare till 1,275 kronor samt till vårdare, som åtnjöte fri kost, till 735 kronor. *dels ock* öka det av Kungl. Maj:t begärda förslagsanslaget för löner, vikariatsersättningar, o. d. högst 17,500 kronor, med 950 kronor, till 18,450 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna orsaker hemställt,

Anslag till
alkoholist-
vården.
(Forts.)

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med bifall till herrar Zanders och Ericssons i Arboga ovanberörda motion måtte

I) på extra stat för år 1920 anvisa

a) ett förslagsanslag, högst, 18,450 kronor till avlöningar och vikariatsersättningar åt befattninghavare vid statens vårdanstalt å Salbohed för alkoholister.

b) ett förslagsanslag av 49,225 kronor till bidrag för driftkostnaderna i övrigt för samma anstalt,

c) ett förslagsanslag av 100,000 kronor såsom bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader,

d) ett förslagsanslag av 17,000 kronor till bestridande av statens kostnader för farliga alkoholister, handräckning, läkarutlåtanden, vittnesersättningar m. m.,

e) ett reservationsanslag av 10,000 kronor såsom bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter.

f) ett förslagsanslag, högst, 3,600 kronor, till sakkunnigt biträde hos socialstyrelsen för ärenden rörande alkoholistvården.

eller sålunda till bestridande av kostnader för alkoholistvården tillhopa 198,275 kronor.

II) medgiva, att jord som stode under kronans omedelbara disposition eller som tillhörde någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanhusfond, finge, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan för anordnande av allmän alkoholistanstalt.

Herr Petré, Alfred: Herr talman! Då jag som ledamot av styrelsen för statens alkoholistanstalt genom upprepade besök å denna varit i tillfälle att få en ganska intim kännedom om dess verksamhet, kan jag inte underlåta att, när anslag nu skall beviljas till denna anstalt, begagna tillfället att för denna kammars ledamöter närmare belysa den skada, som tillfogats alkoholistvården genom fjolårets beslut att nedlägga Venngarn som alkoholistanstalt och i dess ställe anordna en provisorisk statsanstalt för manliga alkoholister å Salbohed. Jag finner så mycket mer anledning härtill, som det vid den beslutet i fråga föregående diskussionen som skäl för denna åtgärd anfördes, icke endast att densamma med hänsyn till den växande ungdomskriminaliteten vore nödvändig — ett skäl som jag kan förstå — utan även detta, att en statsanstalt för alkoholister å Salbohed skulle kunna lämna en fullt tillfredsställande vård. Denna mening urgerades sålunda kraftigt av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, och även en ärad ledamot av statsutskottet var i sitt anförande

inne på samma tankegång, i det han ville förmena, att det över huvud taget ej stode attvinna något varaktigt och synnerligen gott resultat av alkoholistvården, utan att huvudsaken med denna vore att man för en tid toge hand om alkoholisterna och förhindrade dem att bringa andra skada. Ja, skulle man inte sätta uppgiften högre då kunde det nog göra ungefär detsamma, huru en alkoholistanstalt vore anordnad och huru den bleve skött. Den erfarenhet vi hava om den statliga alkoholistanstaltens verksamhet från den tid den var förlagd till Venngarn, vars både läge och lokala anordningar lämpade sig mycket väl för uppgiften och som därtill hade den stora förmånen att stå under en ypperlig ledning, den erfarenheten visar till fullo, att man, därest man blott får arbeta under gynnsamma förhållanden, kan nå verkliga resultat även inom alkoholistvården. Naturligtvis hava åtskilliga av de på sin tid å Venngarn intagna recidiverat i fråga om alkoholmissbruk, men många bland dem äro ock de, som efter sin vistelse därstädes iakttagit ett nyktert och ordentligt levnadssätt, enligt vad jag från min verksamhet inom Stockholms stads nykterhetsnämnd har mig bekant.

Det första villkoret för att verksamheten vid en anstalt för tvångsinternerade alkoholister skall kunna få ett tillfredsställande resultat är, att densamma har ett tillräckligt isolerat läge, så att den kan få arbeta i lugn och ro utan störande, yttre inflytelser. Hur förhåller det sig emellertid i detta hänseende med Salbohed? Jo, först och främst är därvid att märka, att stora landsvägen till Krylbo går genom området och strax intill den byggnad, vilken lämnar bostad för flertalet av de här intagna. Vidare är den närmaste trakten omkring ganska tätt bebyggd och på själva området ligger en by, som även har handelsbutik. Den isolering från yttrevärlden, som är en så nödvändig betingelse för ett gynnsamt resultat av alkoholistanstaltens verksamhet, kan därför ej här genomföras. Det har sålunda — då även statsanstalten för alkoholister (liksom även andra alkoholistanstalter) är en öppen anstalt och icke har någon fängelsekaraktär — visat sig omöjligt att hindra de å Salbohed intagna att skaffa sig pengar, vars innehavande är förbjudet i anstaltens reglemente, och utan kontroll göra affärer i handelsboden och med omkringboende personer. Även om denna handelsbod numera icke — som tidigare lär vara fallet — säljer några fluida, som kunna tjäna som surrogat för spirituosa, är det dock icke lämpligt att de å Salbohed intagna kunna driva fri kommers efter behag. Jag skall nämna ett par exempel, som belysa olägenheterna. En yngling gick dagen före sin utskrivning ut i byn och sålde — till vem blev aldrig uppdatat — sin till anstalten medhavda kostym, vilken han under vistelsen därstädes ej behöft använda, då anstalten mot avgift håller de intagna med arbetskläder. Då han sålunda vid utgåendet stod alldeles utan kläder, måste anstalten utrusta honom med full uppsättning sådana. En annan gick helt kort tid efter intagningen ut i den intilliggande byn och sålde sin klocka, varpå han fick så stor reskassa,

Anslag till
alkoholist-
vården.

(Forts.)

att han även kunde bjuda två kamrater, som rymde samtidigt med honom, på järnvägsresa till Stockholm och dock hade pengar över dels till spritorgier dels till en advokat, som han anmodat hjälpa sig fri från interneringen. Att å en alkoholistanstalt, där dylika episoder som de nu nämnda kunna inträffa, få en god anda till stånd, ligger naturligtvis utom möjlighetens gränser!

En stor olägenhet är vidare, att det finnes ett postkontor alldeles invid anstalten. Därigenom blir den nog så viktiga bestämmelsen uti anstaltens reglemente, att alla brev till och från de å denna intagna skola granskas av föreståndaren, i själva verket fullkomligt illusorisk, då det är omöjligt förhindra, att de intagna utan tillåtelse avsända brev genom att lägga dem i den utanför postkontoret befintliga brevlådan.

Det är emellertid icke endast i isoleringen från yttervärlden det brister. På grund av de otillfredsställande lokala anordningarna är det icke heller möjligt att tillräckligt särskilja de å anstalten intagna från varandra. Under dagen, då de skola stå under tillsyn såväl i arbetet som under fritiderna, böra de visserligen få vara tillsammans, men nattetid böra de sämre elementen kunna skiljas från de bättre, så att de icke allt för mycket bli i tillfälle utöva ett skadligt inflytande på dessa. Ett sådant särskiljande är emellertid ej möjligt att genomföra å Salbohed, då det endast finnes för flera avsedda sovsalar och inga mindre, för allenast en person avsedda sovrum. Även i det hänseendet var Venngaransanstalten med sina 15 enkelrum rustad på helt annat sätt.

Bristen på enkelrum å en statsanstalt för alkoholister är för övrigt mycket kännbar även från den synpunkten, att det bland tvångsinternerade alkoholister, enligt vad de gångna årens erfarenhet givit vid handen, finnas ganska många något abnorma individer, som ha ett mycket ömtåligt lynne, äro mycket lättretliga. För dylika är ensamt rum nattetid av behovet påkallat, enär de, om de skola ligga på gemensamt sovrum, lätt komma i konflikt med sina rumskamrater. Det har sålunda å Salbohed upprepade gånger förekommit, att en dylik lättretlig alkoholist på natten hotat sin omgivning till livet. Det ligger ju i sakens natur att dylikt förhållande måste väcka missnöje hos de här intagna och därför ock vara ägnat att försvåra det uppfostringsarbete, som är alkoholistanstaltens egentliga uppgift.

Erfarenheten om att det bland tvångsinternerade alkoholister kan finnas en och annan, som även i nyktert tillstånd är farlig för sin omgivning, och å en anstalt, vilken såsom våra alkoholistanstalter har personalen obehäpnad, icke låter disciplinera sig, föranledde styrelsen för anstalten, redan medan denna var förlagd till Venngar, att ingå med en underdanig framställning, med hemställan att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbete och för riksdagen framlägga förslag till komplettering av lagstiftningen rörande behandling av alkoholister därhän, att överflyttning av tvångsinternerad person i sådana undantagsfall, varpå här syftats, måtte

kunna äga rum från statens vårdanstalt för alkoholister till tvångsarbetsanstalt. På erhållet uppdrag har ett dylikt lagförslag också blivit utarbetat inom socialstyrelsen, och hade man hoppats, att en Kungl. Maj:ts proposition i frågan skulle bliva förelagd årets riksdag. Enligt vad som blivit upplyst från justitiedepartementet har detta emellertid icke kunnat ske, då justitieministern på grund av sin numera överständna sjukdom icke haft tillfälle att inom den för propositioners avgivande i allmänhet fastställda tiden granska lagförslaget i fråga. Vid sådant förhållande vågar jag, herr talman — med hänsyn till att denna frågas lösning efter statsanstaltens förflyttning till Salbohed med dess, som nämnts, ytterst bristfälliga anordningar blivit i hög grad trängande — verkligen ifrågasätta, om ej ett sådant fall här bör anses föreligga, där kungl. proposition kunde få ingivas även efter den för sadanas avgivande eljest stadgade tiden, och jag skulle vilja vädja till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet att taga denna fråga under allvarligt överbäggande. Jag vill i detta sammanhang erinra om att de på sin tid för utredning av frågan om statsåtgärder för alkoholistvård tillkallade sakkunniga också fästa uppmärksamheten på den utvägen, att från statsanstalter för alkoholister överblytta de mest svärhanterliga individerna till tvångsarbetsanstalt, såsom väl värd att tagas under omprövning.

Även om en lag, som medgav detta, bleve genomförd och även om förbättringar i de bristfälliga lokala anordningarna bleve vidtagna, skulle dock Salbohed, som av det här anförda torde framgå, på grund av sin belägenhet förbliva absolut olämplig som statsanstalt för alkoholister. Alla de svärigheter vid anstaltens skötsel, som det olämpliga läget och de bristfälliga anordningarna förorsaka, hava till råga på allt haft till följd, att den dugligare personalen, som följt med dit från Venngarn, börjat tröttna, i all synnerhet som avlöningen vid denna anstalt varit lägre än vid anstalter med liknande verksamhet såsom tvångsuppfostringsanstalterna. Behovet av den i en motion föreslagna förhöjningen i personalens avlöning är därför synnerligen trängande, och i egenkap av ledamot i anstaltens styrelse vill jag begagna tillfället att till statsutskottet uttala ett varmt tack för dess tillstyrkan av denna motion. I övrigt instämmer jag till fullo i utskottets yttrande, då jag nämligen utgår från att dess påpekande, att, såsom förhållandena för närvarande gestalta sig, någon annan åtgärd icke synes stå till buds än att räkna med anstaltens fortsatta användning, icke innebär ett uttalande, att statens anstalt för alkoholister bör bli permanent förlagd till Salbohed. Då jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, vill jag därför uttala den förhoppningen, att det icke många gånger skall behöva upprepas, att riksdagen blir tvungen att bevilja medel till en alkoholistanstalt, som saknar de för dess uppgift nödiga betingelserna, utan att, sedan Kungl. Maj:t nu framlagt förslag att å Venngarn anordna en permanent tvångsuppfostringsanstalt, vi snarast möjligt i

*Anslag till
alkoholist-
vården.
(Forts.)*

*Anslag till
alkoholist-
vården.*

dess ställe få en ny lämpligt belägen och ändamålsenligt anordnad statsanstalt för alkoholister uppförd.

(Forts.)

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag ber att i anledning av den siste ärade talarens anförande få betona, att Kungl. Maj:t med honom är fullkomligt ense därom, att alkoholistanstalten vid Salbohed befinner sig i ett mindre tillfredsställande skick såväl med hänsyn till läge som övriga förhållanden, och att det icke kan komma i fråga att under en längre tid behålla statens alkoholistanstalt vid Salbohed, utan komma alla ansträngningar att riktas på att så snart som möjligt vinna en för ändamålet lämpligare förläggning av denna anstalt. På grund av särskilda förhållanden, den starkt tilltagande ungdomsbrottsligheten, har det varit ett betydelsefullt intresse som gjort att man fått uppgiva Venngarn såsom alkoholistanstalt, för vilket denna plats i övrigt var synnerligen lämplig. Det gäller därför att snarast möjligt uppsöka och få till stånd en annan anstalt än den vid Salbohed, såsom även enligt min mening icke är lämplig såsom förläggningsplats för statens alkoholistanstalt.

Vad nu angår den föregående ärade talarens vädjan till chefen för justitiedepartementet om lagförslags framläggande inför denna riksdag i det ämne han berörde, så föreställer jag mig att denne departementschef skall ägna frågan all den uppmärksamhet han kan, men jag antager även, att saken icke är fullt så enkel eller så lätt att framlägga som den ärade talaren antog. Såsom tvångsarbetsanstalterna nu äro anordnade, torde förhållandena i detta avseende nog göra sitt till, att man måste iakttaga en viss försiktighet med avseende å alkoholisters dömande till tvångsarbete. Jag kan därför icke giva något löfte för justitieministerns eller regeringens del, att förslag i det berörda ämnet kan inkomma till denna riksdag. Naturligtvis kommer dock justitieministern att taga i övervägande, om och i vad mån sådant kan vara möjligt.

Herr von Koch: Jag begärde ordet för att understryka, att enligt min mening Salbohed är mycket olämplig såsom statens vårdanstalt för alkoholister, men efter herr statsrådets nyss avgivna yttrande i ämnet torde vidare uttalande därom icke behövas.

Jag vill emellertid tillägga, att den erfarenhet man vunnit inom nykterhetsnämnden för Stockholms stad går i den riktning, som i herr Petréns uttalande angavs, nämligen att en tillfredsställande alkoholistvård förutsätter att en verkligt god anstalt kommer till stånd, där utrymme kan beredas dem som äro i behov av vård. Ju förr en sådan ny anstalt kommer till stånd dess bättre.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 95—98.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 99—102.

Lades till handlingarna.

Punkterna 103—109.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 110.

Lades till handlingarna.

Punkterna 111—116.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 117.

Lades till handlingarna.

Punkten 118.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 119 och 120.

Lades till handlingarna.

Punkterna 121—123.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 6 B, angående regleringen av utgifterna under tillägsstatens för år 1919 sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16 och 17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19 och 20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 21—25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26 och 27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Uti den till riksdagen den 9 januari 1919 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkt 247 av det vid åttonde huvudtiteln fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels för tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro godkänna viss framlagd ordinarie stat för år 1920;

dels ock medgiva, att styrelsen för ifrågavarande läroanstalt skulle äga att beträffande de utgiftstitlar, som icke innefattade avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskredes.

Vidare hade Kungl. Maj:t i den till riksdagen den 9 januari 1919 avlätna propositionen, nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för år 1919 under respektive punkterna 60 och 61 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen

att för beredande av tillfälligt lönetillägg åt vaktmästaren samt maskinisten och eldaren vid tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 650 kronor, att utgå med 400 kronor till vaktmästaren samt med 250 kronor till maskinisten och eldaren; samt

att till täckande av dels under år 1917 uppkommen brist i den för tekniska elementarskolan i Örebro för sagda år gällande staten, dels ock för år 1918 beräknad brist i nämnda skolas stat anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 9,406 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling dessutom förehåft fyra särskilda motioner väckta, två inom första kammaren av herr *A. Lindgren* m. fl., nr 45 och 46, och två inom andra kammaren av herr *A. P. Gustafsson* m. fl., nr 215 och 216, av vilka motioner I: 45 och II: 215 samt I: 46 och II: 216 voro sinsemellan likalydande.

I de båda sistnämnda motionerna hade hemställts, att riksdagen, utöver av Kungl. Maj:ts äskade medel, måtte för tekniska gymnasiet i Örebro utvidgning från och med hösten 1919 med en fjärde parallellavdelning och en i samband därmed inrättad tekniskt merkantil linje bevilja

- a) på tilläggsstat för år 1919 ett anslag av 4,000 kronor, och
- b) på extra stat för 1920 ett anslag av 12,000 kronor.

I motionerna I: 45 och II: 215 hade föreslagits, att riksdagen för att bereda lärjungarna vid det blivande tekniska gymnasiet i Örebro större frihet i valet mellan gymnasiets tre linjer, än de skulle få enligt Kungl. Maj:ts förslag, måtte höja det i Kungl. Maj:ts förslag till stat för tekniska gymnasiet i Örebro för år 1920 upptagna anslaget till arvoden åt extra lärare för höstterminen nämnda år från 7,800 kronor till 8,000 kronor.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I) i anledning av Kungl. Maj:ts ovanberörda framställningar ävensom herr Lindgrens m. fl. och herr Gustafssons m. fl. öförmälda motioner nr 45 och nr 215,

a) för tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro godkänna en i detta moment intagen ordinarie stat för år 1920;

b) medgiva, att styrelsen för ifrågavarande läroanstalt skulle äga att beträffande de utgiftstitlar, som icke innefattade avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskredes;

c) för beredande av tillfälligt lönetillägg åt vaktmästaren samt maskinisten och eldaren vid tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro anvisa på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 650 kronor, att utgå med 400 kronor till vaktmästaren samt med 250 kronor till maskinisten och eldaren;

d) till täckande av dels under år 1917 uppkommen brist i den för tekniska elementarskolan i Örebro för sagda år gällande staten, dels

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.
(Forts.)

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.
(Forts.)

och för år 1918 beräknad brist i nämnda skolas stat anslå på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 9.406 kronor;

kommande vid bifall ej mindre till vad utskottet under a) tillstyrkt än även till vad utskottet under punkterna 245, 249, 253 och 255 i sitt utlåtande nr 8 A tillstyrkt, det ordinarie anslaget till de tekniska läroverken, nu 988,675 kronor, att ökas med 102,100 kronor till 1,090,775 kronor;

II) i anledning av herr Lindgrens m. fl. och herr Gustafssons m. fl. omförmälda motioner nr 46 och nr 216, angående utvidgning av det tekniska gymnasiet i Örebro med en fjärde parallellavdelning i form av en tekniskt merkantil linje, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöllas, det Kungl. Maj:t täcktes i samband med den pågående utredningen beträffande det tekniska undervisningsväsendets fortsatta ombildning och utveckling, särskilt taga i övervägande, på vad sätt det tekniska gymnasiet i Örebro lämpligast borde, vare sig i av motionärerna föreslagna riktning eller på annan väg, ytterligare utbyggnad, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Herr Lindgren: I egenskap av motionär i de frågor som i förevarande utskottsbetänkande behandlas anhåller jag att för en kort stund få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Ofta nog ha motionärer i riksdagen anledning klaga att vederbörande utskott ställt sig oförstående och avvisande till deras förslag. För min del befinner jag mig dess bättre vid detta tillfälle i en gynnsammare situation, enär jag har tillfredsställelsen konstatera, att statsutskottet särdeles välvilligt behandlat de båda motioner, som jag framburit rörande det blivande tekniska gymnasiet i Örebro.

I den ena av dessa motioner har jag jämte herrar von Koch och Oscar Olsson hemställt om en mindre ökning i Kungl. Maj:ts förslag till stat för nämnda gymnasium för att dess lärjungar skola kunna beredas större frihet i valet mellan gymnasiet's tre olika linjer. Denna motion har av utskottet tillstyrkts, varför jag icke har anledning att i vidare mån uppehålla mig därvid, än att jag vill begagna tillfället att till utskottet uttala ett tack för dess behjärtande av den angelägenhet, som i motionen framhållits.

Den andra motionen, som jämte mig underskrivits av herrar von Koch, Örne, Oscar Olsson och Vindahl, innehåller en hemställan, att riksdagen ville utöver av Kungl. Maj:t äskade medel för tekniska gymnasiet i Örebro utvidgning från och med hösten 1919 med en fjärde parallellavdelning och en i samband därmed inrättad teknisk-merkantil linje bevilja på tilläggsstat för år 1919 ett anslag av 4,000 kronor och på extra stat för år 1920 ett an-

slag av 12,000 kronor. Även denna motion har hos utskottet rönt en mycket välvillig behandling, och de synpunkter som i densamma framhållits ha erkänts vara värda beaktande. Emellertid har utskottet ej ansett sig kunna för närvarande *direkt* tillstyrka motionen, utan inskränkt sig till att föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t, i samband med den pågående utredningen beträffande det tekniska undervisningsväsendets fortsatta utbildning och utveckling, ville taga i särskilt övervägande på vad sätt det tekniska gymnasiet i Örebro lämpligast bör, vare sig i av motionärerna föreslagen riktning eller på annan väg, ytterligare utbyggas samt för riksdagen framlägga det förslag var till utredningen kan giva anledning.

Jag skall nu tillåta mig att i korthet redogöra för ärendets närmare innebörd och för de skäl och motskäl, som anförts i samband med det i motionen väckta förslaget.

Genom det beslut, som vid 1918 års lagtima riksdag fattades angående den lägre tekniska undervisningens omorganisation, bestämdes, att de hittillsvarande tekniska elementarskolorna skulle uppgå i två olika former av tekniska undervisningsanstalter nämligen tekniska fackskolor och tekniska gymnasier. I de förra skulle meddelas en specialiserad teknisk undervisning med 2 års kurs och i de senare en mera allmänt teknisk undervisning med 3 års kurs. De tre tekniska elementarskolorna i Malmö, Örebro och Härnösand skulle ombildas till tekniska gymnasier. Därvid ställdes Örebro i en viss särställning, i det detta gymnasium, med hänsyn till det stora antalet lärjungar, skulle få uppdelas på tre parallella linjer, mellan vilka en viss differentiering i undervisningen skulle kunna äga rum, så att en bleve övervägande mekanisk-teknisk, en elektro-teknisk och en kemisk-teknisk.

Det förslag motionen innehåller avser möjliggörandet av gymnasiets utbyggande med en fjärde parallell-linje. Behovet av en sådan har gjort sig starkt gällande, såväl på grund därav att läroverket med nu anställd lärarepersonal ej kunnat mottaga alla vid inträdesprövningen godkända sökande, utan nödgats avvisa mellan 30 och 40 årligen, som också på grund därav att efterfrågan på tekniskt utbildade hjälpkrafter är så stor, att läroverket ej kunnat tillgodose alla i sådant avseende hos dess ledning framställda önsningar. I samband med den salunda behövliga utvidgningen av gymnasiet har dess styrelse och lärarekår ansett ändamålsenligt, att såväl med hänsyn till en effektiv organisation av undervisningen som också med hänsyn till industriens behov införa *en teknisk merkantil linje*, som då skulle utgöra en av de fyra parallellavdelningarna. Lärjungarna på denna linje skulle erhålla dels en allmän teknisk bildning, som skulle giva dem förmåga att förstå tekniska ritningar och konstruktioner, dels särskilt en merkantil utbildning, fullt jämbördig med, men på samma gång till sin art väsentligt skild från den merkantila bildning, som nu meddelas i de för den allmänna köpmannabildningen avsedda handelsläroverken. Såsom i motionen framhållits skulle lärjungarna på

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.

(Forts.)

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.

(Forts.)

denna linje erhålla goda förutsättningar att biträda vid handläggningen av industriens ekonomiska och kommersiella uppgifter och skulle helt visst bli av stor nytta för industriens räkenskaps- och affärskontor såsom bokhållare, korrespondenter, offertingenjörer m. m. samt icke minst för viktiga grenar av kommunal- och statsförvaltningen såsom kontors- och förvaltningspersonal vid kommuners och statens tekniska och affärsdrivande verk, järnvägar, telegraf, tull, intendentur m. m. eller i allmänhet för sådana platser, som jämte merkantil bildning fordra insikt i och förmåga att bedöma tekniska och industriella frågor.

Härmed vunnos ock den fördelen, att eleverna på de övriga linjerna ej skulle behöva till men för den rent tekniska utbildningen belastas med så omfattande merkantila studier, som i sakkunnigas förslag till läroplan förutsättes. Därest denna läroplan komme att fastställas till efterföljd, skulle den elektrotekniska undervisningen få sitt timantal minskat med en tredjedel. Att detta skulle bli till förfång för industrien torde kunna anses självklart. Den merkantila utbildning, som flertalet teknici behöva, kan helt visst meddelas inom en vida mer begränsad ram. Nu har emellertid inväntats, att den föreslagna anordningen skulle innebära ett sönderbrytande av den nyinförda organisationen av de lägre tekniska undervisningsanstalterna och strede mot de av 1918 års lagtima riksdag i detta hänseende godkända premisser. Åt denna uppfattning synes även skolöverstyrelsen hava skattat i det yttrande, som utskottet infordrat från överstyrelsen i anledning av motionen och vilket yttrande finnes intaget i föreliggande betänkande.

Jag måste emellertid inlägga en bestämd gensaga mot den uppfattningen, att motionärernas förslag innebär något försök att förmå riksdagen till ett avsteg från de premisser, som vid 1918 års riksdag godkändes rörande den lägre tekniska undervisningen. Såsom förut framhållits medgav denna riksdag, att det tekniska gymnasiet i Örebro skulle få intaga en särställning med tre parallella linjer och en viss differentiering i undervisningen. Riksdagen leddes härvid utan tvivel av den riktiga uppfattningen, att det icke kan lända vårt industriella liv med dess mångskiftande former och behov till gagn, att man obönhörligt binder den tekniska undervisningen vid ett teoretiskt system, som icke medgiver någon som helst modifikation, utan fordrar att strikt bli genomfört utan nödig hänsyn till det industriella livets egen utvecklingsgång och förhållandenas krav. Riksdagen har genom sitt beslut i följd rörande undervisningen i Örebro tekniska gymnasium sagt ifrån, att den icke vill alltför starkt binda den tekniska undervisningen vid vissa en gång för alla bestämda former, utan lämna ett visst utrymme för modifikationer, där sådana kunna finnas ändamålsenliga och gagneliga. Vad motionärernas förslag angår innehåller detta ingenting annat, än att den av riksdagen medgivna differentieringen vid Örebro tekniska gymnasium må utbyggas med en linje, varigenom hela undervisningen vid läroan-

stalten kan anordnas på ett ändamålsenligare och efter industriens behov lättare avpassat sätt och möjlighet beredas att intaga de lärjungar, som vid inträdesprövningen visat sig äga härför nödiga förkunskaper. Det är alltså inte fråga om något brytande av de premisser riksdagen förut godkänt.

Jag tillåter mig även framhålla, att motionärernas förslag vunnit en livlig anslutning och ett kraftigt stöd från industriens målsmän. Vid motionen finnes sålunda fogat ett uttalande i ärendet, från 16 framstående representanter för industrien, vilka oförbehållsamt givit förslaget sin anslutning. Sedermera ha icke mindre än 460 industriidkare, ingenjörer och affärsmän förklarat sig instämma i detta uttalande. En sådan opinionsyttring från det industriella och kommersiella livets måisman måste tillmätas den största betydelse. Örebro tekniska elementarskola har genom sin nära kontakt med det industriella livet och sin förmåga att anpassa sig efter dess behov lyckats tillvinna sig förtroende inom industriella kretsar och från fackmäns sida. Detta medgives även icke blott av statsutskottet utan jämväl av skolöverstyrelsen i dess förut omnämnda yttrande. Jag är förvissad om att läroanstalten, även sedan den omändrats till ett tekniskt gymnasium, skall lyckas bibehålla samma förtroende, såvida icke allt för hämmande band läggas på dess utveckling.

Vad nu utskottets ställning till frågan angår, så är det med största tillfredsställelse jag konstaterar, att utskottet tagit avstånd från den uppfattningen, att här skulle vara fråga om något sönderbrytande eller upprivande av det beslut, som av 1918 års lagtima riksdag fattades beträffande ifrågavarande läroanstalt. Utskottet säger, att motionärernas synpunkter enligt dess uppfattning kunna tillmätas ett visst berättigande, så till vida, som de avse en sådan jämkning i gällande undervisningsplan, som icke länder till förfång för den tekniska undervisningen och den läggning densamma bör i förevarande gymnasium äga. Det hade emellertid varit önskvärt, att utskottet gått ännu ett längre och tillstyrkt motionen. Såsom motivering varför så icke skett anförs två skäl. Det ena är, att den nya av 1918 års riksdag beslutade omorganisationen av skolan ännu ej börjat träda i verksamhet och någon erfarenhet om den nya anordningens ändamålsenlighet och dess möjlighet för anpassning till ytterligare utveckling följaktligen icke kan föreligga. Utskottet anser det mindre välbetänkt att, redan innan läroanstalten börjat arbeta under sina nya former, besluta en ändring i densammas organisation. Det andra skälet är, att skolöverstyrelsen i sitt utlåtande kommit med nya uppslag, nämligen *dels* tanken på huruvida någon eller några av gymnasiets parallellavdelningar skulle kunna ombildas till motsvarande fackskolor med tvåårig lärokurs, liksom övriga fackskolor, *dels* och beredande åt den tekniska läroanstalten i Örebro av en särställning, som kunde möjliggöra dess fortsatta utbildning till ett slags högre läroanstalt med en mellanställning mellan teknisk högskola och teknisk fackskola.

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.

(Forts)

Anslag till
tekniska ele-
mentarskolan
och tekniska
gymnasiet i
Örebro.
(Forts.)

Även hade den tanken varit uppe, att vid sidan av det nuvarande tekniska gymnasiet i Örebro kunde anordnas en tvåårig fackskola för viss industrigren. Utskottet har icke ansett sig böra intaga en definitiv ståndpunkt till dessa båda förslag.

Vad det första skälet angår ber jag först och främst få påpeka, att det anknyter sig endast till frågan om själva undervisningens anordnande. Emellertid ha motionärerna framhållit såsom ett av huvudskälen för sin framställning angående gymnasiet utbyggande med ytterligare en parallellavdelning, att det därigenom skulle sättas i tillfälle att mottaga flera elever, och ej såsom hittills nödgas avvisa ett stort antal, som blivit godkända till inträde. En sådan utvidgning är så mycket mera av behovet påkallad, som efterfrågan på utexaminerade är betydligt större än tillgången. Detta är ett skäl, som äger giltighet, oavsett om läroanstalten börjat arbeta under sina nya former eller ej. Men även om man tar sikte på själva undervisningens anordnande, synes just nu rätta tidpunkten vara inne att genomföra motionärernas förslag. Därest riksdagens beslut komme att utfalla i överensstämmelse därmed, skulle den åsyftade anordningen kunnat genomföras redan från höstterminen 1919, då gymnasiet börjar sin verksamhet, och det kan ej bestridas, att det vore lättare och förmånligare att få anordna den avsedda differentieringen redan från början, än om ett experiment, som måste utfalla illa, först skall göras och en ändring sedermera ske.

Jag väntar mig visserligen den invändningen, att det vid Örebro tekniska gymnasium bör gå för sig att stanna vid en blott allmän teknisk undervisning, utan vidare specialisering likaväl som vid gymnasierna i Malmö och Härnösand. Härtill ber jag dock få framhålla, att förhållandena vid dessa läroanstalter äro väsentligt olika.

För det första är lärjungeantalet i Örebro betydligt större än i Malmö och Härnösand. Det är icke lämpligt att göra en så stor anstalt som Örebro tekniska gymnasium endast till förskola för vidare teknisk utbildning, utan den bör kunna ge sina elever en sådan utbildning att de omedelbart efter sin avgång från gymnasiet kunna användas i industriens tjänst. Vidare må framhållas att med det tekniska gymnasiet i Malmö kommer att förbindas två tekniska fackskolor, varigenom detta kommer att intaga en mycket gynnad ställning. I fråga om utskottets andra skäl skall jag tillåta mig att yttra ett par ord.

Det uppslag skolöverstyrelsen framkastat torde knappast kunna uppfattas annat än som ett motdrag att stjälpå motionärernas förslag. Överstyrelsen har framkommit med två olika alternativ. Enligt det första skulle någon eller några av gymnasiets parallellavdelningar ombildas till motsvarande fackskolor med tvåårig lärokurs. En sådan reform skulle ovedersägligen innebära ett försvagande av den tekniska undervisningen i Örebro. Genom den treåriga kursen har läroanstalten blivit i tillfälle att jämte specialutbildningen ge sina elever en god allmän teknisk

bildning. Därigenom har den kunnat tillmötesgå ett krav, som industrien önskat och begärt. Skulle nu någon eller några av gymnasiets parallellavdelningar förändras till fackskolor med två-årig kurs, skulle detta krav på god allmän teknisk utbildning icke kunna tillgodoses. Utskottet framkastar visserligen vid sidan av överstyrelsens förslag den tanken att en fackskola skulle kunna förenas med gymnasiet, utan att någon av dess parallellavdelningar behöfve indragas, men denna tanke ligger egentligen på sidan av motionärernas förslag och kunde möjligen framdeles upptagas som ett förslag för sig.

Anslag till tekniska elementarskolan och tekniska gymnasiet i Örebro.
(Forts.)

Vad överstyrelsens andra alternativ angår, att det tekniska gymnasiet i Örebro skulle erhålla en särställning, som kunde möjliggöra dess fortsatta utbildning till ett slags högre teknisk läroanstalt med en mellanställning mellan teknisk högskola och teknisk fackskola, synes detta verkligen kunna träffas av besykningen att utgöra ett sönderbrytande av den år 1918 godkända nya organisationen av den tekniska undervisningen.

Om några tekniska läroanstalter med en sådan mellanställning var nämligen då ej alls tal. Detta må emellertid lämnas därhän. För de behov som det tekniska gymnasiet i Örebro har att tillgodose är det utan all fråga lämpligast och bäst, att anstalten fortfarande får verka med så nära anslutning som möjligt till det program, som den hittills följt, med iakttagande av de modifikationer, som bli en nödvändig följd av det vid 1918 års lagtima riksdag fattade beslutet angående den lägre tekniska undervisningens organisation.

Herr greve och talman. Ehuru jag på grund av de skäl, jag nu haft äran andraga, kunde ha stor anledning att yrka bifall till den av mig framburna motionen nr. 46 i denna kammare, skall jag dock, med hänsyn till det läge, vari frågan nu befinner sig och under förhoppning att den begärda utredningen i ärendet skall leda till ett gynnsamt resultat avstå härifrån, och vill i stället, såsom frågan nu föreligger, yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 46. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uteslutande av vissa bestämmelser i avtal den 12 mars 1917 mellan kronan och Stockholms stad angående mark i Djurgårdsstaden och vid Kaknäs. bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om ändrad
disposition av
ett anslag till
det fasta
kustförsvarets
stärkande.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i dispositionen av det vid 1914 års senare riksdag beviljade anslag för stärkande av det fasta kustförsvaret.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt, att riksdagen måtte medgiva den förändring i dispositionen av det vid 1914 års senare riksdag beviljade anslag för stärkande av det fasta kustförsvaret, att ett till 410,000 kronor beräknat belopp, som avsetts att utgå till visst svårt artilleri å Hemsö fästning, finge avsättas för att användas till stärkande av det fasta kustförsvaret, på sätt framdeles kunde av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *C. J. G. Swartz, O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson* i Skottlands-hus, *O. Bergqvist, H. G. W. Wrangel, J. L. Widell, P. Nilsson* i Bonarp, *P. B. Nilsson* i Landeryd, *J. Erlansson* och *K. E. W. Söderhielm*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet, som tagit del av de till ärendet hörande hemliga handlingarna, har icke funnit den föreslagna förändringen i dispositionen av ifrågavarande anslag vara för rikets försvar ändamålsenlig och anser dessutom den föreslagna uppgörelsen med aktiebolaget Bofors—Gullspång för staten i hög grad ofördelaktig. Med hänsyn härtill har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts föreliggande förslag.

Utskottet hemställer alltså, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 194, icke må av riksdagen bifallas.»

Herr Wrangel: Herr greve och talman! Den nu föreliggande frågan är enligt min mening icke allenast mycket betydelsefull utan också synnerligen anmärkningsvärd. Kungl. Maj:t har hemställt om viss ändring i dispositionen av det vid 1914 års senare riksdag beviljadé anslag för stärkande av det fasta kustförsvaret. Denna förändring går ut på ett indragande av redan förut gjord beställning av två grova artilleripjäser, två haubitser rörande vilka kontrakt är uppgjort med aktiebolaget Bofors-Gullspång. För att bliva fri från detta kontrakt skulle kronan till bolaget utbetala 120,000 kronor, d. v. s. genom erläggande av denna summa i skadestånd skulle kronan slippa betala det kontraherade priset och på denna affär, såsom det här framställles, kunna inbespara 410,000 kronor. Utskottet har tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts framställning, men mot dess hemställan hava elva utskottsledamöter reserverat sig. De hava förklarat, att de icke funnit den föreslagna förändringen i dispositionen av ifrågavarande anslag för rikets försvar ändamålsenlig och dessutom att de anse den föreslagna uppgörelsen med aktiebolaget Bofors-Gullspång för staten i hög grad ofördelaktig.

Nu kan jag på grund av ärendets hemliga natur icke närmare ingå på dessa frågor, men så mycket torde jag kunna säga, att om världskriget i något avsende lämnat klara och tydliga vittnesbörd, så är det beträffande det ofantligt stora behovet av svåra artilleripjäser.

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförsvarets stärkande.

(Forts.)

Rörande själva saken ha samtliga myndigheter, som därom uttalat sig, varit fullständigt ense i att föreslå, att leveransen av *samtliga* pjäser skall fullgöras.

Vad frågans ekonomiska sida vidkommer, så måste man säga, att om Kungl. Maj:ts förslag skulle gå igenom, så bleve affären för bolaget lysande. På grund av prisstegringarna är marknadsvärdet för närvarande å dessa pjäser, vilka enligt kontrakt betingade ett pris av 265,000 kronor stycket, minst en halv miljon kronor stycket och jag tror ej, att jag säger för mycket, om jag omtalar, att bolaget redan funnit köpare i ett av våra grannland. Således skulle bolaget, om nu detta Kungl. Maj:ts förslag går igenom, göra en förtjänst, en ren förtjänst utom vad det kan förtjäna på det föregående, på minst en halv miljon kronor. Om det åtminstone hade varit så, att staten fått igen alla pengarna, som pjäserna skulle ha kostat, så hade det måhända ej varit så mycket att säga ur ekonomisk synpunkt, men när nu kronan i stället skall betala 120,000 kronor för att komma fri från kontraktet, så måste man väl medgiva, att denna affär är för staten i högsta grad ofördelaktig.

Behov av dessa pjäser finnes på flere håll. Svårigheten är endast att avgöra var behovet är störst. Nu kunna pjäserna emellertid ej omedelbart levereras, utan först nästa år, men för deras eventuella förvaring, till dess uppställningsplatsen blir definitivt bestämd, föreligger ju icke alls några svårigheter. — Jag vill endast tillägga, att för de eventuellt besparade pengarna, 410,000 kronor, är det ej möjligt att inom överskådlig framtid kunna anskaffa någon artillerimateriel, som i värde tillnärmelsevis är jämbördig med den förevarande. Mig synes det, att från svenska statens sida icke borde föreligga någon tvekan, och jag ber, herr greve och talman, att med anledning därav få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Det torde måhända vara skäl, att jag något utförligare berör denna sak. Jag tillmötesgår därmed en önskan, som jag vet, hysas såväl av de ärade reservanterna som även av statsutskottets övriga ledamöter, ty därigenom kan diskussionen röra sig något friare än vad föreliggande aktstycken ge vid handen.

Jag vill då till en början meddela, hur ärendet ligger med hänsyn till dess upprinnelse.

Upprinnelsen av hela denna fråga var en framställning från marinförvaltningen i början på året 1918 uti vilken det hemställdes, att »det syntes böra tagas i övervägande, om icke med några

*Om ändrad
disposition av
ett anslag till
det fasta
kustförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

för Hemsö avsedda, ännu ej påbörjade anläggningar tills vidare borde anstå, samt med hänsyn till den förändring, som Sveriges strategiska läge i Östersjön undergått till följd av under världskriget inträffade händelser — — —.» Vidare: det andra, som har motiverat framställningen, det är en skrivelse från marinstaben, som yttrade sig över en till Kungl. Maj:t gjord inläga från befälhavaren för fästningen i Karlskrona, i vilken man framställde behovet av att dels undersöka, i vad mån 30¹/₂ cm.-kanonerna med hänsyn till den erfarenhet, som kriget lämnat, under alla förhållanden kunde anses fortfarande vara den pjäs, som vore lämpligast och dels, att man med hänsyn till det förändrade militärpolitiska läget borde se till, huruvida ej en allmän revidering av 1914 års plan borde verkställas. Följaktligen framställningar av mycket allvarlig och ingående beskaffenhet och som beröra riksdagens beslut 1914 på ett mycket kännbart sätt.

Nåväl! Självfallet var då, att Kungl. Maj:t hänsköt detta ärendes behandling till de militära myndigheter, vilka borde med en viss auktoritet kunna yttra sig i frågan: marinförvaltningen, marinstaben, chefen för generalstaben, fortifikationschefen, chefen för kustartilleriet. Samtliga dessa myndigheter ha också yttrat sig i frågan, ännu icke fullständigt med hänsyn till Hemsö, men dock på sådant sätt, att från deras utgångspunkt frågan bör vara avgjord med hänsyn till det i dag föreliggande ärendet. Då hava dessa myndigheter yttrat sig därutinnan så, att vad Hemsö fästning beträffar synes den för närvarande icke ha samma betydelse som före kriget, vilket också understrykes därmed, att de grova pjäserna, som skulle användas för Hemsö, enligt dessa militära myndigheters hemställan icke skulle användas därstädes, varför denna huvuddel av försvaret vid Hemsö skulle bortfalla, och i stället skulle tillgången till de för Hemsö avsedda två haubitserna kunna avsevärt underlätta vissa ännu icke avgjorda försvarsfrågors framtida lösning, heter det. Följaktligen: frågan ligger med hänsyn till myndigheternas framställning så, att man å ena sidan förklarar, att dessa pjäser avsedda för Hemsö icke böra uppsättas i Hemsö, det stora batteriet där icke göras färdigt, men att å andra sidan av de pjäser, som där skulle vara, två pjäser skulle kunna avses för ändamål, som ingen av dessa myndigheter ännu anser sig kunna angiva, vadan det är ställt på framtiden, i vad form de lämpligen skulle kunna användas för rikets försvar.

Under dessa omständigheter kan man givetvis fråga sig: vad bör Kungl. Maj:t göra. Man har full förvisning om å ena sidan att ett fullföljande av 1914 års plan med de kostnader, som riksdagen har ansett böra utgå, är omöjligt. Beloppen komme att bli så betydande, att jag är fullt övertygad om, att även denna kammar skulle rygga därför, och vederbörande militära myndigheter ha också själva i det yttrande, som har framkommit, då man har bundits inom denna ram, måst komma med en plan, som går på helt andra linjer än vad man hade tänkt sig 1914 — trots det, att

redan nu Kungl. Maj:t har inom de huvudgrunder, som beslötos 1914, gjort väsentliga inskränkningar och besparingar.

Vidare vet man, att rent artilleritaktiskt sett två pjäser icke ha det värde, som man kanske föreställer sig. Hittills har ju pjäsantalet också ansetts böra vara lägst 3.

Emellertid: oavsett detta så behöves för dessa pjäser, om de två skulle reserveras, betydande utgifter, varhelst de bleve placerade, vare sig på den ena platsen eller på den andra — belopp som givetvis komma att gå till miljoner. Något tvivel därom kan ej gärna ifrågakomma.

Spörsmålet ställer sig alltså sålunda: den gamla planen kan icke fullföljas; dessa pjäser komma att om de förfardigades implicera ny anslag, vilkas belopp i dag omöjligt kan beräknas. och detta i all synnerhet som ändamålet, vartill dessa pjäser skulle användas, ej alls är klart. Ingen myndighet har angivit detta, och jag skulle nästan tro, att myndigheterna beträffande den frågan, även om de nu skulle tvingas att fatta beslut, icke skulle komma till samma ståndpunkt, ådagalägga en enhetlig uppfattning. Då synes det mig, att inför ett sadant perspektiv det är naturligt, om man övergår till den tankegång — som även framskymtar i ett betänkande, då man tidigare ifrågasatte, rent tekniskt sett, lämpligheten av detta pjässlåg — att kontraktet nu bör beträffande dessa pjäser hävas. Och det gäller ju då att söka åstadkomma det bästa möjliga resultat.

Nu tror jag med hänsyn till vad som nämnts av herr Wrangel, att man kanske bör något mera klargöra, hur frågan ligger med hänsyn till kontraktets innebörd och med hänsyn till vad resultatet blir för kronan, respektive för bolaget.

Herr Wrangel har redan betonat, att för kronan skulle det betyda en omedelbar besparing av 410,000 kronor med utsikt naturligtvis till väsentliga besparingar på det rent fortifikatoriska området, och behövliga tillbehör skulle också bortfalla. För bolaget var det så, att vid uppgörandet av det ursprungliga kontraktet skulle det för 10 pjäser betalas 2,800,000 kronor, alltså 280,000 kronor för pjäs. Nu hade emellertid marinförvaltningen icke till sitt förfogande ett så stort belopp, och marinförvaltningen lyckades jämväl att få nedprutning till 265,000 kronor per pjäs, då man utgick från ett antal av 10 pjäser. Nu förmales emellertid från bolagets sida, att när beställningen skedde från marinförvaltningen, beställde man åtta pjäser, men man utgick från, att en beställning senare skulle komma till, rörande ytterligare två pjäser, och det var alltså den utgångspunkten, att man hade en viss förvisning om, att det skulle bli 10 pjäser, som gjorde att bolaget å sin sida gick med på, att 265,000 kronor skulle betalas per pjäs. Så vindiceras saken i varje fall från bolagets sida, och även av de handlingar, som föreligga, kan man förstå, att något dylikt verkligen förelegat. Alltnog: bolaget fick 1917 beställning på ytterligare två pjäser, och därmed kom man upp till ett antal av 10 pjäser. Nu framhålles från bolagets sida, att om

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförsvarets stärkande.

(Forts.)

*Om ändrad
disposition av
ett anslag till
det fasta
kustförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

detta kontrakt skall hävas ifråga om två pjäser, så vill bolaget gå tillbaka till den ursprungliga summan, som bolaget betingat sig: 280,000 kronor per pjäs i stället för 265,000 kronor per pjäs. Något kan ligga i den synpunkten, som här är framhållen från bolagets sida, och det beror givetvis på andra omständigheter, som stå i samband med allt detta om man skall tillerkänna dem värde. Då är det givetvis så, att bolaget — som jag är långt ifrån angelägen att plädера för, utan jag söker naturligen framlägga saken som den verkligen ligger — gör en utomordentlig förlust på hela den leverans, som det åtagit sig till kronan, en förlust, som måhända, därest en försäljning av dessa pjäser kommer att ske till annan makt, kommer att förminskas. Men efter vad jag tror man har anledning att utgå från, kommer det i alla fall att göra en nettoförlust på hela affären. Sålunda: den stora förtjänst, som man menar bolaget skulle göra, tror jag, att man har mycket svårt att uppleta, även om man antager såsom säkert, som herr Wrangel gör, att en försäljning till annan makt kommer att ske. I stället torde man få utgå från, att den förlust, som bolaget under alla förhållanden kommer att bliva åsamkad, endast skulle komma att minskas. Härtill kommer även att från vårt södra granland har en annullering av kontrakten skett under sådana former, att det torde vara ovisst, i vad mån det blir någon verklig vinst för bolaget. Och i varje fall kan icke heller detta påverka den föreliggande affären något nämnvärt.

Men jag vill för min del ifrågasätta, huruvida det betraktelsesätt är riktigt, att man diskuterar: tjänar bolaget, eller tjänar bolaget icke? Den utgångspunkt man här har att anlägga synes mig vara den: är det fördelaktigt för kronan eller ej? Och jag måste säga, att det förefaller mig, att med en omedelbar vinst av 410,000 kronor, med ett undgående av, att man här binder sig för betydande miljonbelopp i framtiden och i viss mån — det må jag ju säga — föregriper utredningar, som ännu icke ens kunnat påbörjas, och med hänsyn till det allmänna läget i världen, så är det klokt och fördelaktigt för kronan att göra denna avbeställning.

När härtill kommer, enligt vad jag tror mig ha visat, att vad bolaget beträffar det visst icke blir så, att det blir någon ökad vinst utan en minskad förlust, så vill jag för min del anhölla, att kammaren ville godtaga den framställning, som Kungl. Maj:t gjort och som har vunnit understöd av statsutskottets majoritet.

Herr Wrangel: Herr greve och talman, mina herrar! Till en början ber jag få uttala min tacksamhet till herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet för att han något lyftat på den slöja, som omgivit denna fråga. Det torde då också vara mig tillåtet att fortsätta på den väg, som inslagits.

Jag skall fatta mig så kort som möjligt, och jag skall be att

särskilt få fästa mig vid frågans kärnpunkt. Den är redan framställd i Kungl. Maj:ts proposition och lyder sålunda: statsrådet »anser sig böra framhålla, hurusom den i ärendet förebragta utredningen synes giva vid handen, att samtliga myndigheter äro ense därom, att vissa av de i 1914 års kustförsvarsplan ingående svåra artilleripjäserna» — d. v. s. dessa två 30,5 cm. haubitser — »med hänsyn till numera inträdda förhållanden icke längre äro av behovet påkallade för sitt i nämnda plan angivna ändamål». På denna sats stöder sig statsrådet, när han säger i följande punkt: »En begränsning i anskaffningen av sådana pjäser läser fördenskull kunna ske.» Nu vågar jag påstå, att den slutsats, som herr statsrådet kommit till beträffande myndigheternas uttalanden, är felaktig. Jag vågar göra detta påstående därför, att jag vet, att chefen för kustartilleriet icke ett ögonblick hyst en sådan uppfattning. Han har ständigt hyst den uppfattningen, att pjäserna fortfarande äro för sitt ursprungliga ändamål behövlige, och jag har förvissat mig om, att denna hans uppfattning delas av chefen för marinförvaltningen. Hur chefen för marinstaben ställer sig till saken, vet jag ej: jag har förgäves sökt honom, han befinner sig för närvarande på resa. Jag skulle sålunda för min del snarare, kan jag säga, ha kommit till en motsatt slutsats, d. v. s. att myndigheterna äro ense därom, att pjäserna äro behövlige för sitt ursprungliga ändamål. I varje fall kan man ej säga, att de äro ense om, att de icke äro behövlige här för. Hela grunden för det förslag, varom herr statsrådet talat så mycket, och vilket jag mycket väl känner till, det är den order, de hade av Kungl. Maj:ts såsom utgångspunkt för sitt arbete, nämligen att de »inom ramen av redan för det fasta kustförsvarets stärkande beviljade medel» skulle föreslå den lämpligaste användningen. Enligt detta var ju alldeles tydligt och klart, att under dessa tider, då priserna på alla materialier likasom arbetslönerna stigit i så hög grad, och då några tiulläggsanslag ej här som i nästan alla andra fall blivit beviljade — då var det alldeles tydligt, säger jag, att det ej var möjligt att fullborda 1914 års av statsmakterna fattade beslut i denna fråga. En inskränkning måste göras, om icke några fler medel beviljades. Då hade myndigheterna att se till, var en sådan inskränkning lämpligast kunde företagas, och de kommo da till det resultatet, att det var minst riskabelt att giva efter på Hemsö fästning; men därmed ha de ingalunda sagt, att Hemsö fästning eller dessa haubitser för Hemsö fästning icke vore behövlige.

Vad den ekonomiska sidan av saken vidkommer, så yttrade herr statsrådet bland annat, att kostnaden för uppställandet av dessa pjäser skulle gå till miljoner. Jag tror ej, att man får räkna så högt. De fortifikatoriska anordningarna skulle kunna göras mycket enkla. Det beror i mycket hög grad på de pretentioner, man har på dessa anordningar. Jag har haft tillfälle att se, hur man annorstädes har ställt upp liknande eller t. o. m. ännu svårare pjäser, och de gropar, som voro anordnade för dem, voro sannerligen ej dyrbara. Så går det naturligtvis åt pengar

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförsvarets stärkande.

(Forts.)

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförsvarets stärkande.
(Forts.)

för eldledningsanordningarna, men ingalunda kunna dessa räknas i miljoner. Pengarna till anläggningarna i fråga äro ju för övrigt ej allenast beviljade utan också till sista öret anvisade.

Beträffande bolagets vinst eller förlust så tjänar det ju ej mycket till att gå in på någon diskussion därom. Bolaget visste dock nog från början, att 1914 års senare riksdag hade bestämt, att antalet haubitser skulle vara 10. Därpå hade det baserat sina kalkyler. Att bolaget sedermera har gjort förlust på dessa pjäser, vill jag ingalunda bestrida, men jag tror mig kunna påstå, att den förlusten har bolaget nog tagit in på andra beställningar, exempelvis på projektilerna till ifrågavarande pjäser. Projektilkostnaden eller skottkostnaden beräknades 1914 till 900 kronor och har sedan kommit upp till närmare 3,000 kronor. Något slags hänsyn till bolagets förlust på haubitserna anser jag sålunda man ingalunda bör eller ens kan taga.

För mig står det alldeles klart, att den fördelaktigaste användningen av dessa medel vore att behålla pjäserna, och denna min åsikt stämmer alldeles överens med den av myndigheterna uttalade åsikten, som lyder på följande sätt: »Vid prövning av denna fråga, med hänsyn jämväl till de av chefen för marininstaben i hemlig underdänig skrivelse den 12 oktober 1918 anförda *taktiska synpunkterna*» — det var dem, som herr statsrådet nyss berörde — »har framgått, att den ändamålsenligaste förstärkningen av det fasta kustförsvaret inom ramen av tillgängliga medel vinnes därigenom att detsamma tillföres ifrågavarande haubitser jämte för desamma avsedd ammunition och övrig utredning.» Sålunda: från militär synpunkt och från ekonomisk synpunkt är det utan tvivel enligt myndigheternas åsikt fördelaktigast för staten att icke uppsåga detta kontrakt, utan att behålla pjäserna.

Herr greve och talman, jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservationen och avslag å utskottets hemställan.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Jag bör göra en replik till herr Wrangel, då han utgick därifran, att myndigheterna ha i sina uttalanden varit helt bestämda av det mandat, som Kungl. Maj:t givit. Jag tillåter mig säga, att beträffande de *åsikter*, som myndigheterna ha uttalat, och bland dem även den ärade chefen för kustartilleriet, ha dessa icke kunnat vara bundna av mandatet, vilket framgår av uttalandenas egen art, nämligen då man yttrat sig om det strategiska läget i Östersjön, då man yttrat sig om den relativt förminskade betydelsen av Hemsö eller Karlskrona, ty inga mandat kunna över huvud taget binda ett uttalande av denna art. Det heter att »till det militärgeografiska läget vid Östersjön synes en förändring hava inträtt» — — — »Karlskrona fästning har vunnit i betydelse», »Hemsö fästning synes för närvarande inte ha samma betydelse såsom före kriget». Och inte nog med, att respektive myndigheter göra sådana uttalanden, som givetvis inga mandat av Kungl. Maj:t

kunnat dirigera! Det är ämbetsmyndigheters utlåtanden, som giva stöd för ett allmänt *omdöme* om vårt strategiska läge.

Konsekvensen av detta omdöme droges ävenledes av myndigheterna så tillvida, att *en* av pjäserna från Hemsö föreslås att bli placerad nere i Karlskrona. Därmed sönderbrytes försvarssystemet vid Hemsö. Därmed hava också respektive myndigheter bundit sig till en ganska definitiv anordning av denna sak. Vidare har, som jag nämnt, de två återstående pjäserna reserverats av myndigheterna icke för Hemsö utan för »vissa ännu icke avgjorda försvarsfrågors framtida lösning». Till dem har riksdagen ännu inte anvisat medel.

Detta har jag funnit vid genomläsningen av handlingarna och vid de resonemang, som blivit förda. Att jag utgick från detta, synes mig vara helt naturligt.

Nu har den ärade talaren icke närmare diskuterat frågan om bolagets vinst eller förlust, och jag har ej heller velat göra det. Jag har endast velat tillrättalägga saken genom att framhålla, att man byggt på uttalade åsikter av militära myndigheter, på förslag och förord av dessa grundat på deras strategiska omdömen, som säkerligen icke heller äro den ärade talaren obekanta.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag vill inte inlåta mig i någon tvist med general Wrangel, angående huruvida dessa två grova pjäser, som här äro ifråga, kunna bli till gagn för vårt försvar eller inte. Det är sannolikt, och jag tror, att man kan säga säkert, att under förutsättning att det skulle vara så, att vi blevo anfallna, skulle de, om de voro placerade på rätt plats, kunna komma att tjäna vårt lands försvar i ganska hög grad. Men det är icke om den saken striden rör sig för närvarande, utan enligt min uppfattning rör det sig om en fråga av mycket enklare beskaffenhet. Det är en rent praktisk angelägenhet, huruvida staten, sedan det blivit konstaterat, att dessa pjäser icke äro erforderliga för Hemsö, och utan att vi veta, var de skola placeras, likväl skall låta beställningen utföras. Jag är villig att acceptera den utgångspunkt för frågans bedömande, som general Wrangel angivit ha varit myndigheternas mening, då de hava avgivit sitt yttrande, nämligen att det varit med hänsyn till att vissa besparingar och inskränkningar i 1914 års plan *måste äga rum*, som de sagt, att under sådana förhållanden kunna de två grova pjäserna vid Hemsö först komma i åtanke, därest fråga blir om en sådan begränsning. Jag är villig att acceptera detta. Men är det någon i denna kammar, som vågar påstå, att icke denna begränsning *måste ske*, att det ej är nödvändigt, att en begränsning av 1914 års plan på detta och andra områden *måste äga rum*? Är det så, att man icke kan bestrida riktigheten härav och reducera frågan till en vad jag ville säga och som jag nyss sagt rent praktisk angelägenhet, är det då klokt att lägga ned medel på ett område, som visserligen under vissa förutsättningar kan bli till nytta, men som man i närvarande stund icke vet, hur man skall draga nytta av? Det är

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförsvarets stärkande.

(Forts.)

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförsvarets stärkande.
(Forts.)

tydligt, att om det i framtiden blir fråga om att anordna en befäst anläggning kommer det att bli fråga om betydligt högre kostnader, än vad dessa pjäser representera, och mycken strid kommer sannolikt att stå, huruvida det går att genomföra en sådan fråga i riksdagen. Jag erinrar i detta hänseende, huru många gånger det varit på tal att förse Älvsborgs fästning med grövre artilleri och huru detta vid varje tillfälle avvisats av riksdagen. Äro förut-sättningarna för att kunna få ett gynnsammare mottagande av dylika förslag ljusare nu, än de voro vid de tillfällen, då dessa förslag förelägo? Enligt min uppfattning icke! Finnes det någon rimlig anledning, att med hänsyn till den ekonomiska situation, som vi för övrigt befinna oss uti, staten skulle låta göra dessa pjäser färdiga, men uppställa dem i ett förråd, utan att veta, var de skola bliva placerade? Låt vara att pjäserna äro billiga, men då man kan utgå från, att det dröjer många år, innan statsmakterna kunna ena sig om, var pjäserna skola placeras, är det tydligt, att man endast genom räntebesparingen å det kapital, som man vinner genom att antaga Kungl. Maj:ts förslag, får tillräckliga medel för användning vid det tillfälle, då riksdagen eventuellt beslutar anskaffande av pjäser, som äro lika effektiva och som svara mot den effekt, som dessa pjäser skulle representera.

Det är dessa synpunkter, som varit för mig bestämmande, dels i försvarskommissionen, dels i statsutskottet, och det är på dessa grunder, som jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Wrangel: Herr greve och talman! Endast ett par ord! Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet yttrade bland annat, att myndigheterna vid avgivandet av sitt utlåtande icke varit bundna av något mandat. Ja, det beror på, hur man ser saken. Deingo ej gå utöver ramen av redan beviljade medel. Då voro de väl dock bundna härvidlag. Att de togo i betraktande det något förändrade strategiska läget, det var alldeles naturligt, därför att de skulle försöka avväga, var man lämpligast skulle kunna göra besparingar, allt inom ramen av de beviljade medlen.

Herr statsrådet nämnde vidare, att cheferna själva hade föreslagit uppställandet av en av de tre, ursprungligen för Hemsö avsedda pjäserna i Karlskrona. Alldeles riktigt! Uteslutande, kan jag säga, eller åtminstone till stor del av besparingsskäl. Där fanns eldledningsanordningar. Vad som här behövde göras var endast att ställa en pjäs till vid sidan av de övriga. Det var det möjligast billiga sättet att använda pjäsen, och dessutom ansågs denna förstärkning av karlskronabatteriet vara synnerligen behövlig.

Den omständigheten, som statsutskottets ärade ordförande berörde, nämligen att myndigheterna icke hade föreslagit någon bestämd plats för uppställandet av de två återstående pjäserna är ju alldeles riktig. Jag beklagar att de icke ha gjort det. Hade de tänkt sig, att denna sak skulle medfört sådana konsekvenser, så

hade de säkerligen mycket lätt kunnat ena sig om den frågan. Jag vill endast erinra, hurusom denna kammare två upprepade gånger har givit sitt bifall till uppställande av sådant artilleri i Älvsborgs fästning. Statsutskottets ärade ordförande frågade visserligen, om det skulle finnas någon slags utsikt för, att riksdagen hädanefter skulle fatta något beslut i denna riktning, då den två gånger förut avslagit framställning därom. Ja, det är ganska svårt att döma om den saken. Men nog tror jag, att utsikten för att få ett sådant försvar skulle vara ofantligt mycket större nu än förut, om pjäserna redan funnos och funnos till för ett så ofantligt billigt pris som 265,000 kronor under det att det numera säkerligen icke är möjligt att genom ny beställning få sådana pjäser under 600,000 kronor per stycket.

Om ändrad disposition av ett anslag till det fasta kustförarets stärkande.
(Forts.)

Jag ber, herr greve och talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Ericson, Hans: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att se de hemliga handlingarna i dette ärende, och därför skall jag be att liksom herr Kvarnzelius få lägga en praktisk synpunkt på frågan.

Vad först beträffar den av herr statsrådet uttalade synpunkten att myndigheterna icke skulle vara eniga om var dessa två pjäser skulle komma att ställas, så läser väl saken ligga så, att de icke blivit därom tillfrågade; min övertygelse är, att myndigheterna mycket lätt skulle kunna enas om den saken.

Vidare torde förhållandet vara att en av våra närmaste grannar kommer, såvitt jag har mig bekant, att inköpa dessa eller likadana pjäser för ett väsentligt högre pris, än vi ha att betala. Detta talar för att pjäserna enligt denna grannes erfarenhet icke allenast äro användbara, utan åtminstone för dem behövliga. Att pjäserna äro behövliga för oss, det vågar jag bestämt vitsorda med den ganska långa erfarenhet jag haft inom detta område. Och vad särskilt den ekonomiska sidan av saken beträffar, ber jag få framhålla, att det rör sig om 205,000 kronor per pjäs, ty det blir det pris vi skulle få betala, om vi behålla dem, jämfört med vad vi eljest skulle få betala. Därtill komma givetvis kostnaderna för ammunition och dylikt och även en del anläggningar för pjäsernas uppställande, anläggningar vilka dock icke behöva bliva så synnerligen dyrbara. För mig ligger saken så, att det är otroligt opraktiskt att släppa ifrån sig två så kraftiga och förhållandevis billiga pjäser, och jag ber för min del att få bestämt yrka på bifall till reservationen. -

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, antaga det förslag, som innefattades i den av herr Swartz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talman sin sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Om ändrad
disposition av
ett anslag till
det fasta
kustförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Herr *Rosén* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47 och antager det förslag, som innefattades i den av herr Swartz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 48.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckt motion om tillerkännande av det till 1918 års krigstidstillägg hörande s. k. grundbeloppet åt alla vid marinen anställda underofficerskorpraler, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om beloppet
av ersätt-
ningar i an-
ledning av
kroppsskada,
uppkommen
under militär-
tjänstgöring.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckta motioner om åvägbringande av bestämmelser i syfte att ersättningar i anledning av kroppsskada, uppkommen under militärtjänstgöring, må utgå med enahanda belopp oberoende av tiden för skadans tillkomst.

Uti två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 12, av herrar *W. Gullberg* och *A. Ingeström* och den andra inom andra kammaren nr 43, av herr *U. Leander* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för riksdagen, om möjligt redan vid innevarande riksmöte, framlägga förslag till bestämmelser i syfte att ersättningarna i anledning av kroppsskada, uppkommen under militärtjänstgöring, skulle utgå med enahanda belopp oberoende av tiden för skadans uppkomst.

I nu föreliggande utlåtande hade utskottet, som på grund av de konsekvenser, ett bifall till motionärernas förslag skulle kunna medföra, icke ansett sig kunna tillstyrka detsamma, hemställt, att herrar *Gullbergs* och *Ingeströms* samt *Leanders* förevarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Gullberg: Herr talman! Statsutskottet har enhälligt avstyrkt den motion, som herr Ingeström och jag väckt och varit hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för riksdagen, om möjligt redan vid innevarande riksmöte, framlägga förslag till bestämmelser i syfte att ersättningarna i anledning av kroppsskada, uppkommen under militärtjänstgöring, må utgå med enahanda belopp oberoende av tiden för skadans uppkomst. Genom ett riksdagens beslut, som fattades och utfärdades år 1909, ha de, som ha skadats under militärtjänstgöring, fått en ersättning uppgående till 450 kr. pr år och under senaste åren ha de fått 50 proc. förhöjning härav på grund av dyrtiden. Däremot de, som före den tiden ha skadats under militärtjänstgöring, ha fått en mycket ringa ersättning, uppgående till 100 eller möjligen 150 kronor. Nu anser utskottet, att, på grund av de konsekvenser, som ett bifall till vårt förslag om enahanda belopp skulle innebära, kan utskottet icke tillstyrka vårt förslag. Jag anser för min del, att konsekvensen utav det beslut, som fattades av riksdagen år 1909, borde bli va den, att även de, som skadats före den tiden finge en lika stor ersättning. Det är åtskilliga rätt ömmande fall det här gäller. Jag har fått brev från en stackars man, som under militärtjänstgöringen år 1907 miste sitt ena ben. Han har sedan den tiden fått i ersättning 100 kronor om året, och det är ju alldeles för litet. Det är tydligt, att antalet av dessa olyckliga icke kan vara så fruktansvärt stort, men de, som det gäller, äro i högsta grad beklagansvärda.

Då emellertid utskottet enhälligt avstyrker motionen, skall jag icke yrka bifall till den, ty utsikterna att vinna över utskottet äro synnerligen små men jag skall begagna tillfället att uttrycka den förhoppningen, att regeringen tager den här saken om hand och verkställer den begärda utredningen. Motionen är skriven av en fullt sakkunnig, nämligen vår förutvarande militieombudsman, som kände sig i sin ämbetsgärning då och då upprörd över att en hel del av dessa invalider icke kunde få en större ersättning. Jag vill dock som sagt icke göra något vidare yrkande, utan hemställer, att regeringen tager upp saken.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Då den föregående ärade talaren icke hade något yrkande, så kunde det vara onödigt att besvara kammaren, då tiden är långt framskriden, men då jag har ordet vill jag framhålla några synpunkter. Jag vill säga, att jag i hög grad sympatiserar med motionären i det behjärtansvärda syftet, att dessa skadade skulle få mera. Det är icke med hänsyn till, att deras antal är så stort, som utskottet ställt sig tveksam. utan med hänsyn till den princip, som här skulle vinna erkännande av riksdagen, vilket givetvis skulle kunna föra med sig krav från andra pensionstagare, som fått sina pensioner sig tillerkända på grund av äldre löneförhållanden och som givetvis kommit i sämre ställning än de med dem i övrigt jämställda befattningshavare,

Om beloppet av ersättningar i anledning av kroppsskada, uppkommen under militärtjänstgöring.

(Forts.)

Om beloppet av ersättningar i anledning av kroppsskada uppkommen under militärtjänstgöring.
(Forts.)

som sedan fått högre löner och på grund därav högre pension. Det är dessa konsekvenser, som utskottet syftat på, då det talar om konsekvensen i sin motivering. Kan regeringen lösa denna fråga på något sätt, så att dessa medborgare som motionerna avse kunna få det bättre, utan att man på något sätt prejudicerar på andra områden, har jag givetvis icke något att invända däremot, och jag tror icke, att det skulle vara någon inom utskottet, som i så fall skulle ställa sig avvisande. Men jag tror, att det kommer att visa sig, att det blir för regeringen ganska svårt att kunna finna någon utväg.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Lindhagen: Man brukar icke draga sig för några konsekvenser, när det gäller utgifter för att skaffa militären pjäser och utrustning av alla slag, men när det nu gäller att ge en skärv åt dem, som ha tvångskommenderats ut för att begagna dessa pjäser och öva sig med dem och därigenom tagit skada för hela sitt liv, då är man genast rädd för konsekvenserna. Den förra konsekvensen drar med sig i ännu högre grad den andra konsekvensen. Jag ber herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Gullberg: Statsutskottets ärade ordförande sade, att det var för en viss princip skull som de hesiterade i utskottet för att tillstyrka vår motion. Men den principen, att verksamt hjälpa dem, som ha skadats under militärtjänstgöring, den har godkänts utav riksdagen, så att den är tydlig och klar. Att vissa av dessa olyckor skett före år 1909 det bör väl icke innebära, att de skadade icke skola få samma ersättning, som de få, som skadats senare.

När det nu har yrkats bifall till motionen, ber jag att få understödja det yrkandet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lindhagen begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna havä utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 33.

Om beloppet av ersättningar i anledning av kroppsskada, uppkommen under militärtjänstgöring.

(Forts.)

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälde och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för universitetskanslersexpeditionen;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala m. m.;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till dagavgifter vid pediatrik klinik å allmänna barnhuset i Stockholm;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av kammarkollegium m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av länsstyrelsens i Gävleborgs län ämbetslokaler m. m.;

första lagutskottets memorial nr 20, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet samt till lag om ändring i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse ävensom en i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och Klosters aktiebolag;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden av kronoegendomen Näs kungsgård nr 1 jämte Ytternora nr 1 och Bergsgärdet nr 1 i Kopparbergs län;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den kronan tillhöriga holmen Malepert invid Marstrand;

nr 59 A, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1920 i vad angår jordbruksärendena;

nr 59 B, angående reglering av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1919 i vad rör jordbruksärenden;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggnadslån och odlingsbidrag till innehavare av vissa krononybyggen i Norrbottens län;

nr 61, i anledning av utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående anslag till åtgärder för linodlingens befrämjande; och

nr 62, i anledning av väckt motion om statsbidrag till riksföreningen för landsbygdens elektrifiering u. p. a. för anställande av sakkunnig personal; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en förbättrad yrkesstatistik; och

nr 9, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av tillfälle för gevärhantverkare att befordras till fanjunkare.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning om ändrad lydelse av 5, 12 och 23 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911, dels förordning med vissa tillfälliga bestämmelser i fråga om skjutsväsendet; och

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring beträffande användningen av ordinarie anslaget till understödjande av premiering av nötboskap.

Herr *Lindhagen* väckte följande motioner:

nr 212, angående söndagsvila inom vissa arbetsområden;

nr 213, angående reglering i vissa fall av nattarbetet för män;

nr 214, angående begränsning av lantarbetarnas arbetstid;

nr 215, angående personalens arbetstid inom hotell-, restaurang-
kafé- och därmed jämförlig rörelse; samt

nr 216, angående begärnsning av arbetstiden i det s. k. hem-
arbetet.

Kammaren åtskildes kl. 5,07 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
